

NYTT OM NAMN

Meldingsblad for
Norsk namnelag

Med rapport frå
Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking
Oslo 20. november 2009

Redaksjon:

Botolv Helleland (ansv.) (botolv.helleland@iln.uio.no)
Gudmund Harildstad (gudmund.harildstad@iln.uio.no)
Vidar Haslum (vidar.haslum@uis.no)

Redaksjonssekretær:

Klaus Johan Myrvoll (k.j.myrvoll@iln.uio.no)

Utgjevar:

Institutt for lingvistiske og nordiske studium / Namnegransking
Universitetet i Oslo

Nr. 50 – 2009

Redaksjonen vart slutført 29. januar 2010

Adresser m.m.

Nettstaden til Norsk namnelag er www.norsknannelag.no.

Norsk namnelag, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, Postboks 7805, 5020 Bergen. Bankgiro: 6501.41.08704. Kontingenten er 200 kroner for året og inkluderer *Namn og Nemne* og *Nytt om namn*.

Tidsskriftet *Namn og Nemne*, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, Postboks 7805, 5020 Bergen.
Tlf. 55 58 24 06.

Meldingsbladet *Nytt om namn*, Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, Postboks 1102 Blindern, 0315 Oslo.
Tlf. 22 85 43 78.

INNHALD

LEIAR

Olav Veka: Norsk namnelag rundar år	5
---	---

NORSK NAMNELAG

Styremøte	6
Protokoll fra landsmøte i Norsk namnelag 20. november 2009	7
Ny vervebrosjyre	8
Utlysning av stipend.....	9

JUBILEUM

Thorsten Andersson: <i>Nytt om namn</i> – 50 nummer	9
Gulbrand Alhaug: Litt om stoffutvalet i <i>Nytt om namn</i>	13

RAPPORT FRÅ SAMRÅDINGSMØTE

Botolv Helleland: Stadnamnprosjekt med støtte frå Kultur- departementet	15
Aud-Kirsti Pedersen: Innsamling av stadnamn i Nord-Noreg.....	17
Kaisa Rautio Helander: Innsamling og arkivering av samiske stedsnavn i Norge – historie og situasjon i dag	18
Irene Andreassen: Stedsnavnsamlinger – kvenske stedsnavn	20
Finn Myrvang: Dataregistrering av stadnamn sett frå Nordland	21
Inge Særheim: Stadnamnregistrering i Rogaland. Namnearkivet ved Universitetet i Stavanger.....	23
Snorre D. Øverbø: Stadnamnarbeidet i Sogn og Fjordane. Status og utfordringar	25
Odd Vevele: Stadnamnsamlinga i Mjøsdalen.....	27
Ole-Jørgen Johannessen: Digitale stedsnavnbaser i Bergen.....	32
Birger Nesholen: Stedsnavninnsamlingsprosjektet i Grue i 1994	34
Beate Kraggerud: Kommentar fra en prosjektmedarbeider	35
Line Lysaker Heinesen: Rapport om stedsnavndatabasen.....	36
Christian-Emil Ore: En felles virtuell database for stedsnavn.....	37
Frode Myrheim: Lokale stadnamn i bygdebøker.....	40
Vidar Haslum: Stedsnavninnsamling som lokalhistorisk prosjekt	42
Knut Sprauten: Norsk lokalhistorisk institutt og Landslaget for lokalhistorie og deres rolle for stedsnavninnsamling	49
Olav Veka: Norsk namnelag og innsamling av stadnamn	51

RAPPORT FRÅ KONFERANSE

Botolv Helleland: Magnus Olsen som namnegranskar. Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking. Oslo 20. november 2009.....	52
English summary.....	53
Jon Gunnar Jørgensen: Magnus Olsen som filolog	53
Tom Schmidt: Magnus Olsens bidrag til stedsnavnforskningen	57
Ole-Jørgen Johannessen: Magnus Olsen som personnavnforsker.....	62

Per Vikstrand: Magnus Olsen som sakralnamnsforsker	67
Inge Særheim: Magnus Olsen og dei norske <i>staðir-</i> og <i>land-</i> namna	73
Botolv Helleland: Magnus Olsens sakrale profil i <i>Norske Gaardnavne</i> band 11: <i>Søndre Bergenhus Amt</i>	78
Magnus Olsens namnerelaterte publikasjonar	87
Olav Veka: Norsk namnelags rolle i Kulturminneåret 2009	92
STADNAMNTENESTA	
Terje Larsen: Samrådsmøtet 2009	94
NORMERING OG BRUK AV NAMN	
Lars S. Vikør: Namn i Oslo	96
Arne Torp: <i>Hveem, Kvem – eller Kvehm?</i> Lettsindige tanker om en defekt i norsk rettskriving	97
NORNA-NYTT	
Tom Schmidt: NORNA-symposium i Halden	100
NORNA-symposium om tilnamn	100
ANNA MELDINGSSTOFF	
Svensk heider til norsk namnegranskar	101
Michel Nguessan: The American Name Society	101
Christian Zschieschang: 20. Geburtstag der Gesellschaft für Namenkunde	102
ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN	
Line Lysaker Heinesen: Noen tanker om kvinnenavnet <i>Pia</i>	103
Jørgen Ouren: Fornavn i Norge 2009	106
Per Soot: Stedsnavn i Fjære – innsamling og publisering	106
BOKOMTALAR	
Ivar Aars: Nøvn vesta åsen	109
Botolv Helleland: Namn som kjem av kulturell kontakt	112
Line Lysaker Heinesen: Særegne stedsnavn	114
Vidar Haslum: Stedsnavn i Fjære	115
Erlend Tidemann: Navngivning av finske handelsfartøy	117
Eric Papazian: Språknormering	118
Zane Cekula: Critical toponymies	121
NORSK NAMNEBIBLIOGRAFI	
Klaus Johan Myrvoll: Norsk namnebibliografi 2008	123

LEIAR

NORSK NAMNELAG RUNDAR ÅR

Norsk namnelag vart skipa 18. november 1983 og runda såleis 25 år i 2008, men dette nummeret av *Nytt om namn* er nr. 50, eit jubileumsnummer, og fagtidsskriftet *Namn og Nemne* kom med nr. 25 i 2008. Det er all grunn til å feira både Norsk namnelags 25-årsjubileum, *Nytt om namn* nr. 50 og *Namn og Nemne* nr. 25.

Norsk namnelag er eit like livskraftig lag etter 25 år. Medlemstalet ligg stabilt på nærare 400, og økonomien er rimeleg god. Flimmeret frå massemedium og internett ser førebels ikkje ut til å ha svekt laget. Namnelaget har ingen lokallagsaktivitet, det meste av aktiviteten går føre seg medlemmene imellom og i dei to publikasjonane. I Noreg er interessa stor for alle lokale kulturformer, det vere seg lokalhistorie med utgjeving av bygdebøker eller talemål med utgjeving av ordbøker og stoff på dialekt. Det språklege og lokalhistoriske engasjementet gjev seg òg uttrykk i ei levande interesse for namn, særleg stadnamn og personnamn. Denne interessa med eit lokalt feste er mykje av fundamentet for Norsk namnelag. Utan ei slik breidd i medlemsstokken ville Namnelaget truleg vore innsnevra til eit lite lag av fagfolk utan ein landsomfattande organisasjon slik vi ser det i dag.

Det folkelege engasjementet må Namnelaget ta vel vare på, og den beste måten vil vera å halda på den noverande profilen i meldingsbladet med ein variasjon i stoffutvalet som treffer flest mogleg lesarar: småartiklar om lokale namn og normeringsproblem, meldingar av lokale og nasjonale skrifter med språklege emne, debattinnlegg og elles kortare faglege artiklar som ikkje får plass i fagtidsskriftet, vidare nytt frå skandinaviske og internasjonale organisasjonar (NORNA, ICOS), osb. Spennvidda i stoffutvalet i meldingsbladet er i seg sjølv eit godt argument i medlemsvervinga.

Det akademiske nivået er teke vel vare på i fagtidsskriftet, som òg er ein integrert del av laget. Det var Nils Hallan som i si tid tok initiativet til laget og dei to skriftseriane. Hausten 1983 kom arbeidet i sving, ved ei arbeidsdeling mellom tre fagmiljø: I Trondheim hadde dei den fyrste formannen, Reidar Djupedal (1921–1989), til Bergen kom redaksjonen for fagtidsskriftet *Namn og Nemne*, med Oddvar Nes og Ole-Jørgen Johannessen som dei fyrste redaktørane, og *Nytt om namn* vart lagt til Oslo, med Botolv Helleland som ansvarleg redaktør – og det har han vore sidan starten i 1984. Frå nr. 7 har han hatt med seg medredaktørar som har teke sin del i kortare eller lengre periodar, og frå nr. 35 redaksjonssekretær. Gunnstein Akselberg (Bergen) har vore medredaktør for *Namn og Nemne* sidan 1995, og Kristoffer Kruken (Oslo) har vore medredaktør i perioden 2005–2009. Alt dette vitnar om stort engasjement, og det er grunn til å takka desse og alle dei andre for det arbeidet dei har lagt ned, og legg ned, i Namnelaget.

Når det elles gjeld aktørane i seinare norsk namnegransking, kan det visast til Jørn Sandnes' artikkel i *Namn og Nemne* 23 (2006).

Alle som vil halda seg oppdaterte om det som rører seg innanfor norsk namnegransking, må tinga tidsskriftet og såleis også verta medlemmer av Norsk namnelag. *Namn og Nemne* når vidt og rekrutterer medlemmer utanfor landegrensene. Den akademiske profilen laget har i jubileumsåret, er like viktig som eit meir folkeleg engasjement, begge er berebjelkar i Norsk namnelag.

Ser vi framover, ligg arbeidet for å hindra ei privatisering av skrivemåten av stadnamn (gardsnamn) nærast i tid. Namnelaget møtte på høyringa i Stortinget 21. oktober 2008 og la fram både praktiske og faglege innvendingar til liks med dei fleste andre frammøtte – utan at argumenta fekk noko som helst gjennomslag blant politikarane.

Den største oppgåva vil på lengre sikt vera å stø eit nasjonalt prosjekt med innsamling av stadnamn. Det trengst. I store område av landet manglar framleis eit systematisk innsamla materiale. Slik bør det ikkje vera i Kulturminneåret 2009.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

NORSK NAMNELAG

STYREMØTE

Det vart halde styremøte i Norsk namnelag den 19. november 2009 i lokala til Språkrådet for å førebu landsmøtet dagen etter.

Leiaren la fram utkastet til årsmelding som styret slutta seg til. Styret vil be landsmøtet om godkjenning av praksisen med utbetaling av honorar for arbeidet med redigering og korrekturlesing av *Nytt om namn*. Kvaliteten på meldingsbladet syner at dei pengane vert vel brukte.

Styret vil rå til at heimesida vert brukt meir aktivt i den neste treårsperioden til informasjon om saklista før landsmøtet i 2012. Styret vil også be det neste styret vurderer å justera vedtektene slik at heimesida kan få sin eigen formelle status som informasjonskanal for medlemmene.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

PROTOKOLL FRA LANDSMØTE I NORSK NAMNELAG 20. november 2009 for perioden 2006–2009

Leder Olav Veka ønsket velkommen, og forsamlingen foreslo Olav Veka som møteleder og Ole-Jørgen Johannessen som referent. Begge ble enstemmig valgt.

Det var ingen merknader til innkallingen, men på dagsordenen ble pkt. 10, Ymse, strøket.

Pkt. 1. Virksomheten i Norsk namnelag 2006–2009
Treårsmeldingen 2006–2009 ble delt ut og gjennomgått av leder.

Pkt 2. Tidsskriftet *Namn og Nemne*
Det framkom ingen andre merknader utover det at tidsskriftet nå er kommet i rute, og at redaktørene regner med at årgangen 2009 vil foreligge før nyttår. Tidspunktet for innkreving av medlemspenger ble også drøftet.

Pkt. 3. Meldingsbladet *Nytt om namn*
Landsmøtet bifalte praksis med honorar for redaksjonssekretæren.

Pkt. 4. Hjemmesiden
Det ble opplyst at en ny vervebrosjyre vil bli utformet og lagt ut på nettet til nedlasting etter behov. Dessuten ble det foreslått nye artikler på hjemmesiden, en om gatenavn og en om dyrenavn.

Pkt. 5. Regnskap
Anne Svanevik gjennomgikk regnskapet. Det ble påpekt at et revidert regnskap blir sendt ut tre uker på forhånd.
Jostein Valved framsatte følgende forslag: «Landsmøtet godkjenner rekneskapen føreset at revisjonsberetninga ikkje tilseier noko anna.» Landsmøtet sluttet seg enstemmig til forslaget.

Pkt. 6. Framlegg fra styret om øking av medlemspengene fra kr 150 til kr 200
Etter en kort debatt ble styrets forslag om øking av årsabonnementet fra kr 150 til kr 200 enstemmig vedtatt.

Pkt. 7. Lovendring
Styret la fram et forslag om å endre § 3: «Landsmøtet vel òg to ettersynsmenn» til «Landsmøtet vel òg éin ettersynsmann». Styrets forslag ble enstemmig vedtatt.

Pkt. 8. Arbeidet framover

Styret redegjorde for tanker om arbeidet i laget i framtiden. Det gjelder utviding og vedlikehold av nettsiden, å bedre tilpassingen av nettsiden for elever og skoleverket. Dessuten må lovene justeres i samsvar med øket bruk av internettet (jf. §§ 3 og 7). Namnelaget må holde fokus på innsamling av stedsnavn i de kommende årene.

Jostein Valved la fram følgende forslag: «Styret får fullmakt til å dele ut inntil 2 stipend årleg til vidarekomne studentar i namnegransking.» Årsmøtet sluttet seg enstemmig til forslaget.

Pkt. 9. Valg

Valgnemnda, Anne Svanevik og Terje Larsen, la fram følgende forslag: Leder: Olav Veka (gj.v.). Nestleder: Anne Svanevik (gj.v.). Styremedlemmer: Gunnstein Akselberg (gj.v.), vara: Tor Erik Jenstad (gj.v.); Marit Breie Henriksen (gj.v.), vara: Terje Larsen (gj.v.); Åse Wetås (gj.v.), vara: Vidar Haslum (ny).

Redaktører av *Namn og Nemne*: Gunnstein Akselberg (gj.v.), Inge Særheim (ny), Gudlaug Nedrelid (ny) og Aud-Kirsti Pedersen (ny).

Redaksjon for *Nytt om namn*: Botolv Helleland (ansv.), Klaus Johan Myrvoll (red.sek.), Gudmund Harildstad og Vidar Haslum (alle gj.v.)

Ettersynsmann: Boye Wangensteen (gj.v.)

Regnskapsfører: Jarle Halveg (gj.v.)

Alle forslagene ble enstemmig vedtatt.

Landsmøtet takket særskilt Jarle Halveg for arbeidet med Norsk namnelags regnskap, Nancy Coleman for etableringen og vedlikeholdet av lagets hjemmeside og lederen av Norsk namnelag, Olav Veka, for innsatsen i landsmøteperioden 2006–2009.

Bergen, 2. desember 2009
Ole-Jørgen Johannessen
ole-jorgen.johannessen@lle.uib.no

NY VERVEBROSJYRE

Norsk namnelag har lagt ut på heimesida www.norsknamelag.no under klikkpunktet «Medlemskap» ein ny vervebrosjyre som lett kan lastast ned og skrivast ut til verving av nye medlemmer. Brosjyren finst på både nynorsk og bokmål, og i ei noko omarbeidd utgåve på engelsk til informasjon om laget. Landsmøtet 2009 auka kontingenten til 200 kr året frå og med 2010, men den gamle vervebrosjyren frå 2005 kan framleis brukast. Bruk

brosjyrane og verv nye medlemmer der namneinteresserte folk møtest, på konferansar, lagsmøte i historielag, mållag, osb.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

UTLYSING AV STIPEND

På landsmøtet til Norsk namnelag 20. november 2009 vart det under pkt. 8 «Arbeidet framover» vedteke å gje styret «... fullmakt til å dele ut inntil 2 stipend årleg til vidarekomne studentar i namnegransking». Som føremål vart nemnt mellom anna stipend til deltaking på nordiske konferansar i namnegransking.

Styret vil gjerne lysa ut inntil to stipend i 2010 og bed om at søknader vert sende til leiaren i Norsk namnelag. Fristar er 21. mars og 1. september. Stipenda er også lyste ut på heimesida.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

JUBILEUM

NYTT OM NAMN – 50 NUMMER

Nytt om namn har nu nått sitt femtionde nummer. Dette »Meldingsblad for Norsk namnelag», som undertitelen lyder, har sedan 1984 med sina två nummer om året (bortsett från 1985 och 1986, då bara ett nummer sändes ut), således under ett helt kvartssekel, glatt sin läsekrets.

Norden kan glädja sig åt en ovanligt lång rad tidskrifter för namnforskning – en spegel av den livaktiga forskning som av ålder har rått på detta område. Äldst är *Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning* (NoB), startad av Jöran Sahlgren 1913, världens äldsta och länge enda namntidskrift. Den ingår sedan lång tid tillbaka i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens utgivningsverksamhet. NoB följdes av årsskrifter utgivna av två svenska ortnamnssällskap, Sydsvenska ortnamnssällskapet, bildat 1925, och Ortnamnssällskapet i Uppsala, bildat 1935. I båda fallen var Sahlgren involverad, som initiativtagare till det förra och som en av grundarna av det senare. *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift* (SOÅ) började utkomma 1925 men insomnade tyvärr för gott med årgång 2008. *Ortnamnssäll-*

skapets i Uppsala årsskrift (OUÅ), vars första årgång publicerades 1936, lever emellertid friskt vidare.

NoB, SOÅ och OUÅ från tiotalet, tjugotalet och trettioalet kan ses som en första generation av våra nordiska namntidskrifter. De kan alla tre knytas till Jöran Sahlgren och hans insats för nordisk ortnamnsforskning. Det är att märka att de alla tre i sina namn är inriktade just på ortnamnen men att de i praktiken samtidigt också har beaktat personnamnen.

Nästa generation av namntidskrifter hör till 1980-talet. De är alltså tillkomna under den första fasen av NORNA-epoken, vilket inte är någon tillfällighet. Bildandet av Nordiska samarbetskommittén för namnforskning på sjätte nordiska namnforskarkongressen i Helsingør 1971 innebar ju en aktivering av nordisk namnforskning, och förkortningen NORNA kom att få en speciell klang som plusnamn (se *Nytt om namn* nr 8, 1988, s. 37 f., och nr 9, 1989, s. 30).

År 1983 utkom i Uppsala första årgången av *Studia anthroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning* (SAS), startad av Lena Peterson och undertecknad, numera, fr.o.m. årgång 27 (2009), ingående i Kungl. Gustav Adolfs Akademiens tidskriftsutgivning. SAS var den första personnamnstidskriften i världen och förblev länge så; sedan 2006 har den vid sin sida specialtidskriften *Zunamen/Surnames*, utgiven i Hamburg.

Året 1983 är särskilt viktigt också för norsk namnforskning. Det året bildades Norsk namnelag, enligt stadgarna med syfte att »vekkje interessa for og styrkje kjennskapen til namn, namnevitskap og namnevern» (*Nytt om namn* nr 1, 1984, s. 3 § 1). För att uppnå detta syfte utger sällskapet dels en tidskrift, dels ett meddelandeblad. Tidskriften *Namn og Nemne* (NN) började utges 1984, och dess tjugofemte årgång bär årtal 2008. *Nytt om namn* utkommer med två nummer om året, och detta nummer är det femtionde.

Nytt om namn är inte någon konkurrent till NN eller till de andra här nämnda tidskrifterna, till vilka sedan 2003 sluter sig en isländsk nättidskrift, *Nefnir*. *Nytt om namn* är fastmer ett komplement till de mera rent vetenskapliga tidskrifterna, med nyttig, varierande och stimulerande information på namnforskningens område. Gränsen mot de andra tidskrifterna är för övrigt inte knivskarp. *Nytt om namn* citeras inte sällan i facklitteraturen.

Alltifrån första numret har Botolv Helleland varit redaktör för *Nytt om namn*. Han var till att börja med ensam i denna befattning men fick så småningom medredaktörer vid sin sida, nu senast Gudmund Harildstad och Vidar Haslum. Tillägget »(ansv.)» efter hans namn på titelsidan markerar hans ledande ställning.

Omfånget av *Nytt om namn* var till att börja med anspråkslöst. Enligt presentationen i första häftet (s. 1) syftar man på 15–20 sidor per nummer, men inom de ramarna höll sig *Nytt om namn* bara ett par år. Numera ligger

omfånget mestadels på runt 70–80 sidor, undantagsvis till och med betydligt mer.

Nytt om namn vill enligt första numret (s. 1) vara »eit organ for Norsk namnelag samstundes som det vil gje informasjon om ulike sider ved namn og namnebruk». Såsom organ för Norsk namnelag fokuserar *Nytt om namn* helt naturligt på norska förhållanden. Till de stående inlagen hör rapporter om Norsk namnelag, om namnforskning, ortnamnsvård och ortnamnsnormering i Norge, vidare presentationer av »hovud- og masteroppgåver». Fr.o.m. 1990 publiceras årligen en norsk namnbibliografi för föregående år.

En röd tråd i *Nytt om namn* är diskussionen om normering av ortnamn och komplikationen i förhållandet mellan gårdnamn och släktnamn/efternamn. »Striden om gardsnamna» (titel på ett inlägg av Helleland i nr 47, 2008, s. 12) har närmast evighetskaraktär, och *Nytt om namn* hjälper oss att hänga med i de olika turerna. I det senaste häftet, nr 49, ägnas ett helt block med flera författare åt temat »Normering og bruk av namn», en fråga som fått särskild aktualitet under kulturminnesåret 2009 och som ur den aspekten också tas upp i Olav Vekas ledare, »Kva er eit kulturminne?». Det är viktigt att understryka att just ortnamnen utgör våra äldsta språkliga kulturminnen.

På sistone har också andra personnamnsproblem än sådana som är knutna till gårdnamn dragit till sig uppmärksamhet. Det är den norska personnamnslagen 2003 och dess tillämpning som då står i fokus, och vi svenskar kan konstatera att vår ledande plats ifråga om för- och efternamnsliberalitet känns hotad. Å andra sidan försöker i varje fall den svenska Regeringsrätten i en färsk dom, meddelad den 28 september 2009, hävda vår ställning genom att låta en man lägga till *Madeleine* till sitt förnamn *Jan-Olov* (RR:s dom, mål nr 2893-09).

Från att främst ha varit inriktat på norska förhållanden har *Nytt om namn* mer och mer utvecklats till ett nordiskt och även internationellt forum. Det rapporteras regelbundet om NORNA, vidare om den internationella namnforskarorganisationen, International council of onomastic sciences (ICOS), och om FN:s ortnamnsvårdande verksamhet. Recensionerna av namnlitteratur, som växer i antal och omfång, gäller ingalunda bara norska verk.

Ett viktigt inslag i *Nytt om namn* är information om kongresser och konferenser runtom i världen. Särskilt värdefulla är de utförliga rapporterna från de årliga nationella namnkonferenserna i Norge, på senare år kompletterade med en konferens om namn och identitet (i nr 46, 2007) och dess internationella uppföljare »Names and identities» (i nr 48, 2008). Den norska konferensverksamheten är ett glädjande tecken på den sprudlande aktiviteten inom den norska onomastiken.

Sedan nr 26 (1997) inleds *Nytt om namn* med ledare, normalt skrivna av Norsk namnelags ordförande. Det var Gunnstein Akselberg som införde

denna lyckade innovation, hämtad från tidningsvärlden. Även huvudredaktören skriver ledare, och ibland har han och ordföranden var sin ledare. Viktiga ämnen för ledarna är namnforskning, särskilt norsk, alltifrån insamling till paradigmdiskussion, namnvård och namnskydd, lagstiftning om ortnamn och personnamn och dess tillämpning. Normering av gårdnamn står stadigt på agendan, på senare tid också liberaliseringen av det norska personnamnsskicket.

Försvaret av norskt språk är en genomgående linje i *Nytt om namn*. Det har också det norska kungahuset fått känna på. Inför den väntade nedkomsten av en ättling till Märtha Louise och Ari Behn ger Gunnstein Akselberg i en ledare i nr 36 (2002) goda råd under rubriken »Kongefamilien, namneval og namnetradisjonar». Föräldrarna gav emellertid sin 2003 födda dotter namnet *Maud Angelica*. Det valet kritiseras av Botolv Helleland i en ledare i nr 37 (2003), och han är orolig för att *Maud* och *Angelica*, särskilt i kombination, skall bli föremål för uppkallelse. Samma oro uttrycker Gunnstein Akselberg i avslutningen till en ledare om den nya personnamnslagen i samma häfte. Vår svenska kronprinsessa Victoria och hennes blivande prinsgemål Daniel med väntade prinsar och prinsessor kommer att bli minst lika påpassade, och kanske kommer också föräldrarnas namnval att kommenteras, dock knappast i någon nämnvärd grad av namnforskare.

»Unorsk» är i Norge ett starkt språkligt argument, t.ex. mot *Maud* och särskilt *Angelica*, ett namn som enligt Helleland leder långt »bort frå norsk namnetradisjon». Så använder vi i Sverige inte det motsvarande »osvensk». Det adjektivet har i dagens språk snarast positiv klang, betecknar en öppenhet som inte förväntas av oss svenskar, i ordboksformulering: »som inte är typisk för Sverige eller svenskarna enl. traditionella föreställningar: *hon berättade om sitt liv med osvensk öppenhet*» (*Svensk ordbok* utg. av Svenska Akademien, 2009, s. 2252). Om det finns nationalkaraktärer, så speglas de nog i det nämnda motsatsparet.

Nytt om namn är i allt väsentligt Botolv Hellelands verk, alltifrån grundkonceptionen till den praktiska utformningen genom åren. Hans sakkunskap och kringssyn inom namnforskning och namnvård och hans vittfamnande internationella nätverk, allt parat med en journalistisk ådra och en påtaglig glädje över att sprida onomastisk information, borgar för en gedigen och läsvärd produkt.

Det är svårt att tänka bort *Nytt om namn* ur den nordiska onomastiska tidskriftsfloran. Detta »meldingsblad» fyller sin målsättning med bravur, och vi läsare ser fram emot att också i fortsättningen få ta del av dess mångskiftande »meldingar».

Thorsten Andersson
thorsten.andersson@telia.com

LITT OM STOFFUTVALET I NYTT OM NAMN

Det «bladet» du held i handa nå, er nummer 50 av *Nytt om namn*. Det fyrste nummeret, som kom ut i 1984, var ei tynn flis på 17 sider, men deretter har sidetalet auka gradvis, og frå og med 2005 har meldingsbladet fleire gonger vori på over 80 sider. Ja, i 2007 kunne vi gle oss over heile 121 sider. *Nytt om namn* har kommi jamt og trutt, omtrent på det tidspunktet vi har venta det. Berre éin gong var det nødvendig å gi ut eit dobbeltnummer (5–6 i 1987). Når medlemstalet i Norsk namnelag gjennom fleire år har legi høgt (ca. 400), har nok *Nytt om namn* mye av æra for dette, for ein treng ikkje vera namnespesialist for å ha glede av bladet. Eg vil her gi nokre døme på det store mangfaldet i bladet gjennom mange år, og dette inneber nødvendigvis at eg reknar opp ein del artikkeloverskrifter. (I parentes etter artikkeloverskrifta står det aktuelle nummeret av *Nytt om namn*.)

Det er kanskje ikkje uventa at det er stadnamnartiklane som dominerer. Særleg mange kjem inn på normeringsspørsmål, t.d. «Skrivemåten av gardsnamna våre – kven skal bestemme?» (48), «Kan kven som helst gje namnlause fjelltoppar namn?» (47), «Normering av stadnamn – 150 år» (9), «Fråsegn om namn på postkontora» (13), «Fint skal det vera – om namn på byggjefelt» (24), «Andebusokninger ergrer seg over nye veinavn» (36), «Makkverk, ikkje kartverk» (7), «Veinavn til å spy av» (24, utklipp frå avisa *Tromsø*). Ofte er det eit konkret stadnamn som blir diskutert, t.d. «*Tynset* – eit normeringsproblem» (13), «Striden om *Møysalen*» (28), «Namnesaka *Heksebergåsen*» (23). I ein del tilfelle viser artikkeloverskriftene spesifikt kva for normeringsalternativ som blir drøfta, t.d. «*Glåma* eller *Glomma*?» (25), «*Bessegegen* eller *Besseggi*?» (14), «*Tron* eller *Tronden*?» (14), «*Filefjell* eller *Fillefjellet*?» (22), «*Sem* eller *Semb*?» (23), «*Krokvåg* eller *Kråkevåg*?» (24), «*Venjastaua* – *Venjastua* – *Venjastova*» (36). Nokre av dei namna som har vori drøfta i *Nytt om namn*, har hamna i klagenemnda for stadnamnsaker. Her har sekretæren i nemnda, Terje Larsen, gjort ein framifrå innsats. Sidan 1993 har han presentert oversyn over vedtaka i nemnda. Slike oversyn finn vi normalt i annakvart nummer – det fyrste i nr. 19.

I tillegg til stadnamnartiklar med eit normeringsperspektiv fins det andre artiklar som meir allment dreier seg om stadnamn, t.d. «Samiske stadnamn før og no» (9), «Hvordan bør et historielag ta vare på stedsnavn?» (46), «Stadnamn langs ei gassrørleidning» (13). Mange artiklar har naturleg nok ei lokal eller regional forankring. Her er heile landet dekt, t.d. «Innsjønamn i Hedmark» (7), «Stadnamninnsamling på gymnaset i Valdres» (3), «*Bråten*-namn i Hallingdal» (12), «Stadnamninnsamling i Rogaland» (1), «8600 stadnamn frå Lærdal» (9), «Stadnamnprosjektet i Møre og Romsdal» (7), «Stadnamn frå Værøy og Røst» (13), «Médnavn fra Sør-Troms» (4), «Stadnamninnsamling i Tana» (13), «Kva for stadnamn bruker russa-

rane på Svalbard?» (34). Etymologisk forskning på stadnamn har stått sterkt i Noreg, men det er forholdsvis få etymologiske artiklar i *Nytt om namn*, og grunnen kan vera at slike artiklar høver betre i *Namn og Nemne*.

Det er på langt nær så mange artiklar om personnamn som stadnamn. Til liks med stadnamna er det nokre artiklar som har ei normativ vinkling, t.d. «Bør namnet *Birk* forbydast?» (15), «Forbod mot namnet *Vinjar*?» (20), «*Storm* som fornavn for gutt» (26), «Ho kan heite *Henne*» (30), «Personnamn og jus» (20), «*Tog, Gudergod* og *Hværsaagod* – om praktiseringa av den nye namneloven» (39). Nokre artiklar dreier seg om sjeldsynte namn, t.d. «*Sebuska* – fra Murmankysten til døpefonten» (30), «*Åkne* – eit sjeldsynt mannsnamn» (34), «Opphavet til kvinnenamnet *Mille*» (22). Mangfaldet i artiklane kjem også til uttrykk i titlar som desse: «Finnemantalet 1686» (13), «Samiska namngivningsriter i början av 1700-talet» (26), «Personnamn i esperanto» (38) og «Internett-tøv om namn på innsette i fengsel» (30).

Dyrenamna er representert med forholdsvis få artiklar, t.d. «*Dagros* og *Semina*» (15) og «*Lady Diana* populært kunamn» (28), «Samisk kunavntradisjon» (17), «Samiske hundenavn» (18) og «Sammenlikning mellom samiske kunavn og hundenavn» (19). I namnegranskinga har vi også kategorien «Andre namn», og innafor denne sekkekategorien fins det artiklar som «Geologiske namn – eit stort namneverk» (22), «Navn på stormer» (26), «Namnsetjing i solsystemet» (27). Når vi nå held på å flytte oss ut i universet, er det på sin plass å nemne at meldingsbladet også kan innehalde stoff som nærmast lyftar oss frå jorda. Eg tenkjer her på namnepoesi (nr. 48) av den folkekjære lyrikaren Helge Stangnes, som også driv med namnegransking.

Det er forteneestefullt at meldingsbladet gir omtalar av hovudfags- og mastergradsavhandlingar om namn. Somme studentar har arbeidd lenge med avhandlingane sine, kanskje meir enn to år, og dei sett stor pris på at arbeida deira blir omtalt i *Nytt om namn*. Slike omtalar kan også føre til at namneinteresserte rundt om i landet kan få lyst til å låne avhandlingane deira frå universiteta. Nokre artiklar i *Nytt om namn* har også eit didaktisk perspektiv, t.d. «Personnamn som særpensum i vidaregåande skole» (8).

Dei fleste artiklane gjeld naturleg nok namn i Noreg, men vi finn også artiklar om namn i utlandet, t.d. «Geografiske navn i diverse språk» (42), «Personnamn og namnerøkt på Færøyane» (12), «Nye doktoravhandlingar i nabolanda» (13), «Estiske namn» (28), «Etternavn i Latvia» (45), «Tysk atlas over slaviske namnetypar» (35), «Ideologisk navngivning i Tyskland» (12), «Namn på fransk» (20), «Toppnamn i Australia» (30), «Namneskikkar i Zimbabwe» (28).

For namnegranskarar er det svært nyttig at *Nytt om namn* i annakvart nummer presenterer ein bibliografi over namnelitteratur. I fyrstninga (frå 1990) var det Kristoffer Kruken som stod for det nitide arbeidet med å laga

årlige bibliografiar. I ein mellomperiode (frå 1996) var det andre som tok på seg dette oppdraget, og frå 2003 har Klaus Johan Myrvoll hatt ansvaret for bibliografien. I 2011 kunne det kanskje vera aktuelt å publisere eit spesialnummer av *Nytt om namn* med ein samla namnebibliografi for perioden 1990–2010? Da kunne ein støype saman bibliografiane for dette tidsrommet. Myrvoll har også vori redaksjonssekretær (frå 2002), og vi kan særleg takke han – og redaktøren Botolv Helleland – for at bladet er godt redigert. Myrvoll er dessutan ein eminent korrekturlesar, noko han også har dokumentert i *Dag og Tid*.

Botolv Helleland har seti i redaksjonen heilt frå det fyrste nummeret, og frå og med nr. 26 har han vori ansvarlig redaktør. Dei som har arbeidd saman med Botolv i redaksjonen, veit at det er han som har gjort den største innsatsen med å gjøra *Nytt om namn* klart til publisering. Med det store kontaktnettet sitt – både i Noreg og i utlandet – har han klart å skaffe mye interessant artikkelstoff. Både for medarbeidarane sine i redaksjonen og for artikkelforfattarane har han vori ein *inspirator et instigator* ('pådrivar'). Det er også Botolv som har skrivi flest artiklar i meldingsbladet vårt, både signerte og usignerte. Når *Nytt om namn* nå kan jubilere med 50 nummer, er det mye takka vere Botolvs innsats. Så får vi berre vone at han har gneist til å stå på for bladet i mange år til.

Gulbrand Alhaug
gulbrand.alhaug@uit.no

RAPPORT FRÅ SAMRÅDINGSMØTE OM STADNAMNSAMLINGAR

STADNAMNPROSJEKT MED STØTTE FRÅ KULTURDEPARTEMENTET

På grunnlag av ein søknad frå Samarbeidsnemnda for namnegransking saman med Institutt for lingvistiske og nordiske studium/Namnegransking, Universitetet i Oslo, løyvde Kulturdepartementet i august 2009 570 000 kroner til eit tredelt stadnamnprosjekt. Det eine delprosjektet (Hedmarksprosjektet) galdt registrering av lokale og private stadnamnsamlingar i Hedmark fylke med tanke på å kartleggja innsamlingssituasjonen i fylket for så å prøva ut ein metode for å fylgja opp innsamlinga, særleg ved hjelp av eldre. Det andre delprosjektet (Innskrivingsprosjektet) skulle gå ut på å måla ressursbehovet for å skriva inn, konvertera og samordna norske stadnamn i ein felles, landsfemnande base, kalla Norsk stadnamnbase, noko som føresette eit samarbeid mellom dei ulike institusjonane som forvaltar stadnamnmateriale. Det tredje delprosjektet (Samrådsmøtet) skulle kart-

leggja samlingsituasjonen over heile landet og vurderer trongen for vidare innsamling. For å gjennomføra dette siste vart det lagt opp til eit samrådsmøte med deltakarar frå dei ymse faglege institusjonane, med Samarbeidsnemnda som fagleg ansvarleg. Dette møtet vart halde torsdag 19. november i møtesalen i Språkrådet. Universitetet i Oslo har vore rekneskapsførar.

Departementet ynskte at mest mogeleg av prosjektet skulle utførast i 2009, men sidan løyvinga kom så seint, vert det naudsynt å bruka dei fyrste månadene av 2010. Når prosjektet vert avslutta eit stykke ut på nyåret, skal det lagast ein rapport på grunnlag av dei røynslene ein har gjort. Rapporten vil kunna gje ein viss kalkyle over kva ressursar som trengst for å samla inn uteståande materiale og gjera det tilgjengeleg på data.

Medarbeidarane i Hedmarksprosjektet er Beate Kraggerud, Jorunn Aarsby, Frode Myrheim og Botolv Helleland, sistnemnde er prosjektleiar. Prosjektmedarbeidar i Innskrivingsprosjektet er Line Lysaker Heinesen. Ansvarlege for Samrådsmøtet har vore Ole-Jørgen Johannessen og Botolv Helleland, med støtte frå namnegranskarmiljøet i Oslo.

Deltakarar på samrådsmøtet:

Gunnstein Akselberg, Universitetet i Bergen

Gulbrand Alhaug, Universitetet i Tromsø

Johnny Andersen, Statens kartverk

Irene Andreassen, Høgskolen i Alta

Ingvar Engen, Kulturdepartementet

Astrid Sann Evensen, Stadnamntenesta, Tromsø

Vidar Haslum, Universitetet i Stavanger

Line Lysaker Heinesen, prosjektmedarbeidar, Oslo

Kaisa Rautio Helander, Samisk høgskole

Botolv Helleland, Universitetet i Oslo

Ole-Jørgen Johannessen, Universitetet i Bergen

Beate Kraggerud, Hedmarksprosjektet, Oslo

Randi Melvær, Fylkesarkivet Sogn og Fjordane

Frode Myrheim, Hedmarksprosjektet, Stange

Gudlaug Nedrelid, Høgskolen i Agder

Birger Nesholen, Norsk skogfinsk museum, Grue

Asgeir Nesøen, Universitetet i Oslo

Christian-Emil Ore, Universitetet i Oslo

Tom Schmidt, Universitetet i Oslo

Knut Sprauten, Norsk lokalhistorisk institutt, Oslo

Kjell Erik Steinbru, Stadnamntenesta, Bergen

Tormod Stauri, Høgskolen i Hedmark

Anne Svanevik, Statens kartverk

Inge Særheim, Universitetet i Stavanger

Sigfrid Tвитеkkja, Språkrådet, Oslo
 Olav Veka, Norsk namnelag, Brumunddal
 Oddmund Vestenfor, Statens kartverk
 Snorre Øverbø, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane
 Jorunn Aarsby, Hedmarksprosjektet, Skreia

INNSAMLING AV STADNAMN I NORD-NOREG

Allment

Ved Institutt for språkvitskap, Fakultet for humaniora, samfunnsvitskap og lærarutdanning, Universitetet i Tromsø, finst ei arkivsamling som vi har gjeve det pompøse namnet Nordnorsk talemåls- og stadnamnarkiv. Det er mange år og fleire omorganiseringar og institusjonelle namneendringar sidan dette såkalla arkivet blei tilført ressursar. I dag er situasjonen slik at det ikkje eingong er ressursar til å formidle kopi av samlingane når nokon frå tid til anna vender seg til oss for å få kopi av materiale som vi har. Samlingane består av lydbandinnspeilingar, lydassetar og materiale i ulike typar papirformat og ein liten del materiale i elektronisk form – det sistnemnde materialet blir ikkje oppdatert etter kvart som datateknologien går sin gang, og det blir meir og meir utilgjengeleg med tida. Med andre ord: Her kan det ligge an til å bli mange timars bortkasta arbeid.

Om eg skal seie noko allment om stadnamnsamlingane her, så har vi både originalsamlingar og kopi av materiale frå andre institusjonar. Her finst materiale frå alle dei tre nordnorske fylka, men mest frå Troms og Finnmark fylke. Hovudmengda av materialet har komme inn i 1980- og 1990-åra, og mange ulike personar har stått for innsamlingane. Det finst namnesamlingar på både kvensk, samisk og norsk, mest det sistnemnde språket. Samlingane er av ulikt slag med meir eller mindre detaljert informasjon om kvart enkelt namn.

Mens Dokumentasjonsprosjektet pågjekk, blei alle arkivkort og setlar som fanst ved arkivet, i alle fall originalsamlingar og Indrebø-materialet frå Nord-Noreg, digitalisert og lagt ut på nettet, men ein kan ikkje søke i dette materialet sidan søkeprogram ikkje blei laga. Eg ser no at dette materialet ikkje er tilgjengeleg lenger på nettsidene til Dokumentasjonsprosjektet heller, for nettsidene har ikkje vore oppdaterte sidan 2007.

Område som namnesamlingar manglar frå

I Nordland fylke har stadnamnprosjektet til Finn Myrvang stått for innsamling av stadnamn truleg i alle kommunar, og eg går ikkje inn på stoda i Nordland fylke. I Troms og Finnmark er det også blitt samla inn ein god del materiale, men innsamlingane er ujamne, og frå mange bygder er ingen-

ting samla inn. Den kommunen i Troms som det truleg er samla inn minst i, er Karlsøy kommune. Her er nesten ingenting dokumentert utover det ein finn på offentlege kart. Eit unntak er Gustav Indrebøs samling frå Helgøy. Generelt kan ein seie at det er blitt samla inn færre namn i Sør-Troms enn i Nord-Troms, men også i Nord-Troms er det mange område som det ikkje er blitt samla inn namn i. Det gjeld spesielt kystområda i alle kommunane. Indre Troms er også dårleg dekt av innsamlingar.

Hildur Hatlebrekkes samlingar frå Finnmark er frå kystområda, men her er det berre enkelte namn som er blitt samla inn. Kyst- og fjordområda av Finnmark er det elles blitt samla inn lite i. Best dekt er Alta kommune, delar av Hammerfest, Kvalsund, Porsanger og Sør-Varanger når det gjeld norske stadnamn.

Arbeidsoppgåver

- Å opprette ein namnedatabase som samlar og samordnar alle opplysningar om stadnamn i eksisterande namnesamlingar, både tidlegare digitaliserte og ikkje-digitaliserte samlingar. Databasen bør innehalde namn frå alle språka i Noreg, eller kanskje heller alle stadnamndatabasar bør samordnast under ein felles portal.
- Å samle inn namn som ikkje er blitt dokumenterte hittil, og supplere med fleire opplysningar i område der samlingar alt finst. Ofte kan eksisterande samlingar vere svært mangelfulle og berre dekke eit avgrensa område.

Aud-Kirsti Pedersen
aud.kirsti.pedersen@hum.uit.no

INNSAMLING OG ARKIVERING AV SAMISKE STEDSNAVN I NORGE – HISTORIE OG SITUASJON I DAG

I 1921 ble Norsk stadnamnarkiv opprettet med et nasjonalt ansvar for innsamling og arkivering av norske stedsnavn. Dette arkivet ble opprettet i en tid da den norske statens politikk overfor samene gikk ut på assimilering, dvs. fornorskning. Som følge av denne politikken ble heller ikke innsamling og arkivering av samiske (dvs. sør-, lule-, nord- og østsamiske) navn definert som et nasjonalt ansvar i 1920-årene da stedsnavnarkivet ble opprettet. Dokumenter angående spesielt kartarbeid og jordsalg i de samiske områdene beskriver meget klart datidas praksis med fornorskingen av det samiske navneverket. Stedsnavnarkivets ansvar og rolle i forhold til samiske stedsnavn har vært retningsgivende også for senere tider med den følge at innsamling og arkivering av samiske navn ikke er definert som et nasjonalt ansvar.

Hvis man sammenligner denne situasjonen med nabolandene Sverige og Finland, har de nasjonale arkivene i begge disse land både organisert innsamlinger og sørget for arkivering av samiske navn. I Finland har man også samlet inn og arkivert finskspråklige navnematerialer utenfor landets grenser, noe som i praksis betyr at den største delen av det kvenske navnematerialet i Norge er samlet inn og bearbeidet med finske midler av finskspråklige fennister. Dette materialet er arkivert i Forskningscentralen för de inhemska språken i Helsingfors.

Hva da med arkivsituasjonen i Norge? Innsamling og arkivering av det samiske navnematerialet er preget av at det den dag i dag ikke fins f.eks. et sentralt arkiv med navnefaglig kompetanse til å organisere innsamlingsarbeid, veilede eventuelle prosjektmedarbeidere og følge opp innsamlinger, samt å bearbeide navnemateriale etter faglige og metodologiske krav og arkivere det for forskning og bruk bl.a. i det praktiske navnerøktarbeidet.

En del innsamlet materiale fins i mange forskjellige former spredt rundt omkring både hos privatpersoner, organisasjoner (bl.a. i sameforeninger) og i tillegg i noen institusjoner som bl.a. ved Universitetet i Tromsø, Samisk høgskole (spesielt materiale fra tidligere Nordisk samisk institutt) samt ved den samiske stedsnavntjenesten ved Sametinget.

Innsamling av samiske stedsnavn har ofte også vært knyttet til Kartverkets kartrevisjonsarbeid. Arbeidet med nye topografiske kart fra 1960–1970-årene av aktualiserte spørsmål om innsamling av samiske navn. Spesielt i det nordsamiske området samlet kartografer navn for kartbruk. Navnene ble lest inn på bånd av samiskspråklige informanter, men dette materialet inneholder ikke noe annet enn uttalen av samiske navn for lokaliteter som kartografene på forhånd hadde valgt å navnsette også på samisk. Navnematerialet gjelder bare opptak av naturnavn; samiskspråklige grende- og bygdenavn er ikke med i dette materialet med den følge at få samiske bygdenavn kom med på datidas topografiske kart. Ut fra kartnavnmaterialet for topografisk kartserie (N50-serien) har datidas samiske navnekonsulenter, Knut Bergsland og Thor Frette, laget egne private arkiver for sitt navnekonsulentarbeid.

Thor Frette utarbeidet også en omfattende navnekortsamling av det nord-samiske kartnavnmaterialet. Dette materialet ble etter hvert overlevert Universitetet i Oslo og etter Thor Frettes bortgang gitt som gave til Nordisk samisk institutt. I dag er det arkivert ved Samisk høgskole. På midten av 1980-tallet finansierte Norges allmennvitenskapelige forskningsråd et trespråklig innsamlingsprosjekt i Nord-Troms, med særlig vekt på Storfjord, Kåfjord, Lyngen og Kvæningen. Dette materialet oppfyller metodologiske kriterier for innsamling og bearbeiding av navnematerialet og er dermed det beste dypinnsamlede samiske navnematerialet i Troms fylke.

Opprettelsen av den samiske navnekonsulenttjenesten i forbindelse med at lov om stadnamn ble satt i verk i 1991, aktualiserte igjen innsamling og

arkivering av det samiske navnematerialet. Innsamlingen av navnene ble en del av navnesekretærens arbeidsoppgaver, men det har vist seg umulig å løse alle oppgaver som er pålagt den samiske navnekonsulenttjenesten. På grunn av ressursituasjonen har både innsamlingen av samiske navn og utviklingen av et samisk navnearkiv dessverre blitt et nedprioritert arbeidsfelt.

I St.meld. nr. 35 (2007–2008), «Mål og mening», er verdien av språklig dokumentasjon presisert på følgende måte på s. 159: «Alle språk som skal haldast i hevd og utvikla seg som levande kulturspråk, må kunna støtta seg på ein solid dokumentasjon av den språklege tradisjonen og av korleis språket blir brukt i samtida. Ikkje minst er dette eit nødvendig grunnlag for språkforskning og språkopplæring, men også for arbeidet med standardisering og normering av språket. Det har også mykje å seia for å gje språket status at det er vel dokumentert på ulike vis.» Samisk og norsk er i dag likeverdige språk. Det er derfor de sentrale myndighetenes plikt i samråd med Sametinget å sørge for at også det samiske navnematerialet blir både innsamlet og arkivert på en faglig forsvarlig måte. Det haster med å opprette et samisk navnearkiv der slike faglige arbeidsoppgaver hører hjemme!

Kaisa Rautio Helander
Sámi allaskuvla / Samisk høgskole,
Guovdageaidnu / Kautokeino
kaisa-rautio.helander@samiskhs.no

STEDSNAVNSAMLINGER – KVENSKE STEDSNAVN

Innsamling av kvenske stedsnavn i Troms og Finnmark er hovedsakelig utført av finske studenter og forskere mellom ca. 1960 og 1990. Disse navnesamlingene finnes i Forskningscentralen för de inhemska språken i Helsingfors, der det til sammen er ca. 12 400 navnesedler. Innsamlingene er gjort i følgende kommuner: Sør-Varanger, Vardø, Vadsø, Tana, Nesseby, Alta, Kvænangen, Kåfjord, Nordreisa, Storfjord og Lyngen. Kopier av samlingene finnes på Universitetet i Tromsø og ved Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus i Alta. I åra 1984–87 foregikk det innsamling av norske, samiske og kvenske stedsnavn i forbindelse med prosjektet *Stadnamn i trespråklege område i Nord-Troms*. Prosjektet var finansiert av Norges allmennvitenskapelige forskningsråd.

Det finnes en del private navnesamlinger, og en del navn i offentlige arkiv, f.eks. i kommuner. Mye av dette materialet er ennå ikke tilgjengelig for Kvensk stedsnavntjeneste, så noen detaljert oversikt over antall navn er ikke tilgjengelig. I de siste åra er det samla inn en del navn ved Kvensk stedsnavntjeneste. Vadsø museum – Ruija kvenmuseum fikk i

2009 midler til innsamling av kvenske stedsnavn. Kvensk stedsnavntjeneste har det faglige ansvaret for dette innsamlingsarbeidet.

Det er mye ugjort når det gjelder registrering og innsamling av kvenske stedsnavn. Samtidig er dette ei hastesak, fordi det er eldre folk som har navnekunnskaper. Mange steder vil det dessverre allerede være for seint å finne informanter med de nødvendige språkkunnskapene. Det er heller ikke enkelt å finne kompetente intervjuere/innsamlere her i landet.

Sentralt stedsnavnregister (SSR) er også en viktig kilde for kvenske stedsnavn. Per november 2009 var det totale treffet på «finske» navn 4357. Antall navn som er vedtatt etter lov om stadnamn, er atskillig mindre, rundt 1100.

En database for kvenske stedsnavn er under arbeid ved Kvensk stedsnavntjeneste. Hensikten med databasen er å gjøre den kvenske stedsnavnskatten tilgjengelig for allmennheten via internett. På Universitetet i Tromsø var det dataført (Word-filer) navnemateriale fra kommunene Alta, Kvænangen, Kåfjord, Lyngen, Storfjord og Sør-Varanger. Dette var et viktig startgrunnlag for databasen. Utvikling av databasen, som skal ha norske og samiske parallellnavn når slike data finnes, var i oppstarten finansiert av et kvensk IKT-prosjekt, støtta av Forskningsrådets Høykom-program. I den første fasen blei arbeidet lyst ut på anbud, og firmaet Arc|giraff blei valgt som leverandør for databaseutviklinga. Det var det nye Kvensk institutt i Børselv, Porsanger, som sto som hovedsøker. I 2008 bevilga Språkrådet ca. 50 000 kroner til Arc|giraff for å utvikle et brukergrensesnitt. Den data-tekniske løsinga består av håndteringssystemet Joomla, komplettert med systemet CakePHP, som er godt egna til databaseutvikling. Det er per i dag 6215 poster i databasen. Det gjenstår likevel mye arbeid før en kan starte publisering, f.eks. oversetting fra finsk til norsk, ulike typer kvalitetssikring og en endelig versjon av søkeskjema. Det er i dag ikke noen ekstra midler til dette arbeidet. Den ansatte ved Kvensk stedsnavntjeneste har bare ei halv stilling, noe som naturligvis bidrar til at arbeidet med databasen går svært langsomt.

Irene Andreassen,
Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus
irene.andreassen@hifm.no

DATAREGISTRERING AV STADNAMN SETT FRÅ NORDLAND

Etter å ha arbeidd i tjue år med Stadnamnprosjekt Nordland og samla inn og dataregistrert over 200 000 stadnamn føler eg å ha fått litt erfaring på området. Her er nokre av mine røynsler.

Innlegging av namn i database er trøytande, men må gjerast. Det krev konsentrasjon og tar si tid. Dess knappare tildelte årsverk, dess viktigare er det at vedkommande slepp bruke tid på å mase på dei som har lova å «levere», men i røynda ikkje gjer det.

Det trengst derfor ein innpiskar på fylkesnivå, overfor kommunane, og det trengst ein pådrivar i kvar kommune. Det er avgjerande for eit godt resultat av innsamlinga at personen på fylkesplan tidleg får vite om vedkommande kultursjef/-konsulent/-sekretær kjem til å prioritere eller «prioritere bort» innsamlingsarbeidet i kommunen. Ja, i verste fall kan denne stillinga i kommunen stå tom, det vere seg av økonomiske årsaker eller pga. tilfeldig vakanse. Innpiskaren på fylkesnivå må i alle fall forlange kommunal hjelp til å finne fram til ein person i kommunen som har interesse, dug og driv til å ta seg av denne funksjonen. Om det er ein interessert privatperson eller leiar av historielag eller anna lag, er i røynda av underordna interesse.

Samarbeid med skolane er eit både og. Mange lærarar er interesserte og er gjerne med i eit opplegg der elevane blir dregne inn, men for ein lærar er det sjølv aktiviseringa som er det pedagogisk verdfulle, medan det konkrete resultat naturleg nok kan bli av høgst skiftande kvalitet. I mange tilfelle kjem ein i ein situasjon der ein blir nøydd til å gå beinveges til kjeldene elevane har brukt for å få gjort seg full nytte av det som har kome inn, så som foreldre, besteforeldre o.a. Bortsett frå det kan lærarskifte og tilmed nidkjære ryddeaksjonar på skolen i sommarferien gjere at stoff som skulle ha vore levert, aldri kjem dit det skal.

Særoppgåver i vidaregåande skole kan vere verdifulle, særleg når namna er kartfesta. Dess viktigare er det då at den som tar seg av saka på fylkesplan, tidleg peilar inn dei skolane der dei brukar å gje slike oppgåver, for det er unnataket at skolen arkiverer slike arbeid. Som regel får eleven det tilbake, og då kan det ta lang tid før ein får «innhenta» ein elev som har gått vidare i si utdanning og har flytta til ein heilt annan stad.

Eit par praktiske råd: Set opp lister med nyinnsamla namn – ikkje lister med namn som alt er korrekt skrivne og plasserte på kartet. Kartfesting av namna er viktig – poengter gjerne *ti gonger* at lister med namn som ikkje er kartfesta, er unyttige for andre enn dei lokale innsamlarane sjølv. Markering med gul markørpenn av namnummer på kartet (same nummer som på lista) er likare enn innringing med raudt, då sistnemnde framgangsmåte «ubønhørlig» endar med at kartlesaren misser oversynet. Andre kulørar enn gult skaper dessutan vanskar med kopiering i svart-kvitt.

Finn Myrvang
finn.myrvang@trollfjord.no

STADNAMNREGISTRERING I ROGALAND

Namnarkivet ved Universitetet i Stavanger

I 1980- og 1990-åra vart det gjennomført omfattande registrering av nedarva stadnamn frå munnlege kjelder i alle kommunane i Rogaland. Innsamlinga kom i gang etter at fleire frivillige lag og organisasjonar, bl.a. historielag og mållag, hadde vendt seg til Rogaland fylkeskommune for å få sams plan og opplegg for ei slik innsamling.

Bakgrunnen for å setja i gang dette tiltaket var bl.a. det tradisjonsbrotet som ein opplevde når det gjeld den munnlege overleveringa av stadnamn, og at stadnamna er verneverdige kulturminne som del av den sams immaterielle kulturarven. Eit anna argument var kjeldefunksjonen til stadnamna; namna lokaliserer og gjev viktig informasjon om fenomen og aktivitetar i tidlegare tider, og er dessutan viktige kjelder om språket vårt. I fleire kommunar var det stor interesse for å få kjennskap til namna og namnebruken i utbyggingsområde som grunnlag for ny namngjeving av vegar og bustadfelt.

Fylkeskulturstyret vedtok i 1981 å setja i gang organisert innsamling av stadnamn i fylket. Prosjektet vart lagt til Rogalandsforskning, som engasjerte underskrivne som prosjektleiar. Det var nært samarbeid med nordiskmiljøet ved Rogaland distriktshøgskole. Det vart søkt om økonomisk støtte frå statleg hald og ymse nasjonale aktørar, men ingen av dei fann grunn til å støtta dette prosjektet.

Det vart utarbeidd ein eigen metodikk for prosjektet, som gjekk ut på å organisera og gjennomføra innsamlinga som ein stor dugnad blant kultur- og historieinteresserte personar i dei einskilde kommunane. Ei lærebok vart skriven, *Namn som fortel om oss* (Rogalandsforskning 1982, Universitetsforlaget 1984), og det vart utarbeidd eit skjema som stadnamna og tilleggsopplysningar kunne førast inn på. Innsamlarane fekk òg utlevert kart (Økonomisk kartverk i målestav 1:5000) som namna skulle førast inn på, og kassetar til opptak av målføreuttalen av namna hjå informantane. Innsamlarane fekk opplæring i framgangsmåten av prosjektleiaren, som deltok på ei rekkje møte kringom i kommunane. Innsamlinga kom i gang for fullt i 1982.

I 1984 arrangerte Rogaland distriktshøgskole og Stadnamnprosjektet eit seminar om stadnamninnsamling på Utstein kloster der fylkeskultursjefane på Vestlandet (òg i Vest-Agder) var spesielt inviterte. Målet med seminaret var å presentera prosjektet i Rogaland og gje tilskuv til å få sett i gang liknande prosjekt i andre fylke. Seminaret gav resultat.

Det vart registrert stadnamn i alle 26 kommunane i Rogaland. (Sirdal kommune i Vest-Agder gjennomførte eit prosjekt etter same leisten og med same leiaren som i Rogaland.) Det har kome inn tilfang frå om lag 83 prosent av matrikkelgardane i fylket. Også heieområda (fjellet) og sjøen er

med. Best dekning (tilnærma 100 prosent) finn ein i kommunar som ligg nær Stavanger, og dårlegast (ned mot 65 prosent) i kommunar som ligg lenger borte (Suldal, Sokndal). Til saman har det kome inn ca. 150 000 stadnamn frå fylket, noko som må reknast som eit høgt tal om ein jamfører med andre fylke på Vestlandet og tek omsyn til arealstorleiken. Kvaliteten på det innsamla tilfanget må seiast å variera, frå det heilt gode til det fullt brukbare og det ikkje fullt så gode.

Det registrerte tilfanget vert arkivert i eigne skåp i stadnamnarkivet ved Institutt for kultur- og språkvitskap, Universitetet i Stavanger. Det er ordna kommunevis etter matrikkelgard – éin konvolutt med namnelister, kart og kassett for kvar matrikkelgard. Det meste av tilfanget er gjennomgått av fagfolk, som har fonemisert og normert namna. Fleire har teke del i dette arbeidet. Ein mindre del av materialet er dataregistrert etter malen som er brukt i Sogn og Fjordane. Noko av det innsamla tilfanget er kopiert for kommunar og andre. For tida er det i gang eit samarbeid med Rogaland historie- og ættesogelag, som har vore ein av initiativtakarane og ei av drivkreftene bak prosjektet, for å få digitalisert registrert materiale.

Noko av materialet som er samla, er presentert i bøker og andre publikasjonar som er gjevne ut i tilknytning til prosjektet, bl.a. frå Utsira (1990), Kvitsøy (1989), Klepp (1980) og Hå (1984) (og Sirdal, 1992), jf. òg bøkene *Stadnamn i Rogaland* (2007, stadnamnleksikon), *Frå Feisteinen til Napen. Stadnamn i Rogaland* (Årbok for Stavanger Turistforening, 2002), *Namn og stader i Rogaland* (1986) og *Stadnamn fortel historie* (1985). I tillegg kjem ei rekkje årbok- og tidsskriftartiklar, medieinnslag, bl.a. seriar om stadnamn i NRK Rogaland, og føredrag kringom i fylket.

Arkivmaterialet blir nytta av forskarar, særleg innom historie og språk, lokalhistorikarar, studentar på bachelor- og masternivå, skuleelevar (særleg vidaregåande skule) og privatpersonar (bl.a. gardbrukarar) som ønskjer opplysningar om namn og namnebruk. Også mange kommunar nyttar tilfang frå innsamlinga ved ny namngjeving i utbyggingsområde. I arkivet finn ein òg studentoppgåver om stadnamn og materiale frå tidlegare innsamlingar, bl.a. ei innsamling blant skuleborn som Rogaland historielag gjennomførte i 1931, før den såkalla Indrebø-innsamlinga.

Inge Særheim
inge.særheim@uis.no

STADNAMNARBEIDET I SOGN OG FJORDANE

Status og utfordringar

I åra 1985 og 1986 vart det gjennomført ei omfattande innsamling av lokale stadnamn i Sogn og Fjordane. Det vart samla inn stadnamn frå alle kommunar, både på lister, kart og delvis lydband.

Status – innsamling

Totalt sett vart det samla inn om lag 250 000 stadnamn. Sidan den gong har det vore eit stendig pågåande arbeid med etterrakst og med å få fullført innsamlinga i nokre kommunar som Eid, Gaular, Gloppen og Gulen.

Det har over tid vore lagt ned store ressursar på tilrettelegging og formidling av dei lokale stadnamna i Sogn og Fjordane. På 1990-talet vart stadnamnsamlinga søkbar og tilgjengeleg på internett, seinare òg via ulike kartgrensesnitt, som www.fylkesatlas.no.

Illustrasjonane nedanfor syner stadnamna på fylkesatlas.no og søk/treffliste med kopling til interaktivt kart.

The screenshot shows the 'Fylkesatlas Sogn og Fjordane' website. The main map displays the region with numerous place names marked. On the right side, there is a search results panel with the following information:

Stadnamn	
Dato:	01.06.2004
Opphavrett:	Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane
Publisert av:	Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane
Format:	PostGIS database
Alle kommunane samla inn stadnamn i 1985/86. Dei fleste kommunane formidlar no namna sine på her på fylkesatlas og i stadnamndatabasen www.fylkesarkiv.no .	
Databasen inneheld i dag (09.03.2009) 180 144 stadnamn. Ilestesparten av desse namna er kartfesta på elektroniske kart.	
Atten kommunar har stadnamna sine på Internett. Desse kommunane er:	
Askvoll	
Aurland	
Balestrand	
Bremanger	
Fjaler	
Flora	
Homndal	
Hayanger	
Jølster	
Lekanger (Alle innsamla namn leggest på nettet før 31.12.2009.)	
Lærdal	
Naustdal	
Sæje	
Sogndal	
Solund	
Vik	
Vågsøy	
Årdal	
For desse kommunane har vi lagt ut smakebitar av stadnamnmaterialet:	

Fylkesarkivet

FRAMSIDA | Fylkeskommunen | Kulturmett Sogn og Fjordane | Skulestevna.no | Geografis | Kontakt oss | English

ARM-sømek

Databasetenester

Kulturhistorisk leksikon

Gardsleksikon

Lyd og levande bilete

Kjelda

Om Fylkesarkivet

Lesesal - Bibliotek

Om oss i dagspressa

Kommunale arkiv

Fylkeskommunale arkiv

Privatarxiv

Foto

Musikk

Stadnamn

Emigration (English)

Persondata - Utvandring

Europeana Local

Mangfaldsåret 2008

Året 1905

Kultur på nett

Soga om vegane

Nettutstillingar

Kunnskapsleikar

ARM SAMSK

Stadnamn

Side 1 av 227
Fann 5666, viser 1 - 25

Neste >

Normert form	Uttale	Kommune	Gnr./bnr	Kart nr.	Uttale	Bilete	Kart
Agatehjellen	"a:gaotejæd"l	Leikanger	22.4	AV07553-58			
Agåtakjelda	"a:gao:taKeldao	Leikanger	10.7	AU07451-412			
Akasietrei	a'ka:sietri:i	Leikanger	16.1	AU07452-257			
Akseinaustet	"akselneuste	Leikanger	81.1	AS07554-34			
Aksladalen	"akslada:l"n	Leikanger	2.2	AT07452-151			
Akslaglenna	"akslaglænao	Leikanger					
Albakkane	"albakad"n	Leikanger					
Albertgarden	"albertga:r"n	Leikanger					
Albrui	"albru:i	Leikanger					
Algjelet	"a:ljl:le	Leikanger					
Albakkahola	"albakahå:lao	Leikanger					
Allmenningane	"al:meningad"n	Leikanger					
Allmenningen	"almenningen	Leikanger					
Allmenningen	al'mæningen	Leikanger					
Allmenningen	al'næmingen	Leikanger					
Allmenningen	al'mæningen	Leikanger					
Allmenningsgeili	"almæningsgeili	Leikanger					
Almane	"almad"n	Leikanger					
Almegjelholten	"almejilhålt"n	Leikanger					
Almeholta	"almehá:lao	Leikanger					
Almeholta	"almehá:lao	Leikanger					

Arbeid framover – utfordringar

No for tida arbeider Fylkesarkivet med å få etablert digitaliseringsprosjekt for nokre kommunar der vi ikkje har kome langt nok. Det gjeld Luster med 12 000 innsamla namn og Stryn med 18 000. Svært lite er digitalisert, men det er eit stort og spanande materiale. Vi tenkjer å utføre arbeidet som eit spleiselag mellom kommunen, lokale historielag/grendelag og Fylkesarkivet. Her vil digitaliseringsløysinga for stadnamn som ligg på www.fylkesatlas.no, vere eit viktig verktøy.

I åra som kjem, vil vi arbeide vidare med å fullføre innsamlingsarbeidet og gjere fleire stadnamn tilgjengelege med web-løysingane til Fylkesarkivet. Vi vil òg sjå på korleis vi skal digitalisere og gjere lydbandopptaka frå stadnamninnsamlingane tilgjengelege for bruk på internett. Vi vonar òg å få utvikle nye formidlingsprosjekt saman med skuleverket og utdanningsinstitusjonar lokalt og regionalt.

Snorre D. Øverbø
Fylkesarkivar
snorre.d.overbo@sfj.no

STADNAMNSAMLINGA I MJØSDALEN

I dette innlegget skal eg gjera kort greie for status for denne samlinga frå mi heimbygd, som «ligger efter et Dalstrøg som indbefatter tvende færske Vande hvor paa begge Sider ere steile og bratte Bjerg som til deels er til liden og til deels ingen Nytte verken for Mennesker eller Kreatur» (Sorenskrivaren i Nordhordland 1829).

Innleiing

Stadnamna var ein del av barndomen: Når vi vart så store at vi fekk gå «laust», måtte vi seia kvar vi skulle, og fortelja kvar vi hadde vore. Interessa for stadnamn starta nok på turar med far og mor og hjå klokkar Ivar Vikesund i Mjøsdalen skule og vart vidareutvikla i norskfaget under rektor Ludvig Holmås på realskule og gymnas i Øystese. Det at «skulebarninnsamlinga» i 1930-åra (ved Gustav Indrebø) hadde kome bort i Hosanger herad, vart ei utfordring til å samla og ta vare på stadnamna.

Om innsamlinga

Innsamlinga er gjord under hyggjelege samtalar over eit stort tal kaffikoppar – med kart, lydband og notisblokk attåt. I boka er nemnt 28 informantar som budde/bur i skulekrinsen. Den eldste vart fødd 1881. Arbeidsområdet vart avgrensa til Mjøsdalen skulekrins. Det vart ført lister, med rutetilvising til seks kartblad (Økonomisk kartverk). Namna fekk løpenummer innanfor seks gardsområde: Hoshovde, Holme og Mjøs, Øvsthus, Hole, Tveiten og Åsheim. I tillegg til «djupinnsamling» vart det henta namn i gamle (1800-tals-)dokument frå utskiftingsmøte (Sorenskrivaren i Nordhordland, fleire år). Døme på ei slik kjelde har vi i sitat frå Øvsthus: «– hvor da Grændsen mellem søre og nore Øfsthus og Galteland bestemmedes som følger: Første Punkt Vagnæset kaldet, – der blev hugget et Kryds i Bjerget ved Søen, og gaar efter Compasstrøg i Sydøst til Nordklætten, hvor et Kryds blev hugget, er i Længde 500 Alen. 2) Fra Nordklætten til Galtaasnoven i lige Linje hvor et Kryds blev hugget og udgjør i Længde 435 Alen» (Sorenskrivaren i Nordhordland 1829).

Om arkivering og digitalisering

Digitalt kartgrunnlag vart stilt til rådvelde med støtte og løyve frå Osterøy kommune og Statens kartverk ved fylkeskartsjef Sigurd Langeland. Med ARCVIEW vart listene med om lag åtte hundre namn overførte frå rekneark (Excel) til digitalt kart. Berit Nortug og Robert Svendsen hjelpa med digitaliseringa og utforminga av kartet. Boka *Stadnamn i Mjøsdalen* (64 s.) vart utgjeven av Hosanger sogelag og Osterøy sogelag i samarbeid med redaktøren Geir Kleiveland (Vevle 2001). Det vart trykt eit større opplag av

kartet, som har vorte spreidd i sal og som gåve frå Nistås forlag, Odd Vevele, 3800 BØ.

Om boka

I dei innleiande kapitla (s. 5–24) er gjort greie for innsamling og bearbeiding av listene. Den varierende skrivemåten av gardsnamna ned gjennom tida er vist. Tolking og gruppering av namna vert diskutert. Det vart lagt vekt på ulike måtar å sortera namnetilfanget på. For å letta formidling av tolking og forteljing som knyter seg til stadnamna, vart tabellen (ca. 800 namn) koda etter «*interessante namneledd*». Den første kodinga/sorteringa (tabell 1) tek utgangspunkt i naturfag (plantar, dyr, geologi), språk (etymologi, grammatikk) og lokalhistorie (personar, jordbrukshistorie). Ut frå ei slik tilnærming vart kodane i tabell 1 utvikla. I boka/databasen er det grunnorda som styrer kodinga i grupper og hovudgrupper, tabell 2. Desse hovudgruppene er brukte: «Grunnord laga av adjektiv/adverb/preposisjon/verb», «Samanlikningsgrunnord», «Areal til dyrking og hausting», «Plantar, dyr, stein og jord», «Buplass», «Vassdrag og havstrand», «Menneskeskapte anlegg», «Topografiske element» og «Andre grupper» (grunnord som viser til tru og overtru, syn og utsyn, og ikkje-klassifiserte/ikkje-tolka). Den største bolken i boka er lista med namn, ordna etter gardsnummer/løpenummer, kode for grunnord-type og merknad (s. 25–64). Merknader omfattar geografisk plassering i høve til andre namn, tolking av namna og historier som er knytte til namna. Oppslagsverk for tolkingane har vore ordbøkene til Aasen (1873), Ross (1895) og Torp (1919), dessutan Rundhovde 1964, Stemshaug 1973 og Sandnes og Stemshaug 1990.

Om formidling

Samlinga har vore formidla i føredrag på møte i Indre Osterfjord pensjonistlag og i Hosanger sogelag. Boka med kartvedlegg kom i 2001. Stadnamna i Mjøsdalen har vore tema for kronikk i Bergens Tidende (Vevle 2002) og artikkel i bladet til Norsk kulturarv, *Kulturarven*, i samband med kulturminneåret 2009: «Sei kvar du skal og fortel kvar du har vore. Stadnamn er språk, nøklar og kulturarv» (Vevle 2009). I 2007 og 2008 var Kulturhistorisk stadnamnvandring på programmet til Mjøsdalsdagane (del av Kystkulturvekene på Vestlandet).

For at formidlinga skal bli strukturert i bolkar og gi nøklar til forståing av/innsyn i fleire tema, må formidlaren/lesaren kunna sortera namnetilfanget. Det trengst kodar eller nøkkelord som vist i tabell 1. Ei sortering strengt etter grunnorda kan gjera slikt innsyn vanskeleg eller umogleg.

Tabell 1. Kodar og kategoriar av stadnamn etter «interessante» namneledd. (Vevle 2001, s. 9).

Kode	Namnekategori
ad	40 Stadnamn laga av adjektiv eller adverb . Sjå også fa , fo , sl .
an	7 Stn som nemner kroppsdelar (anatomi) på menneske og dyr
co	48 Stn som viser kompasretning , eller yst/inst, øvre/nedre
dy	41 Stn med dyrenamn
fa	13 Stn med fargenamn
fo	25 Stn som beskriv form
fu	29 Stn som viser til funksjon i dyrking og hausting
ga	40 Stn med gardsnamn
ha	8 Stn som beskriv strandlina ved havstrand : nes, våg og liknande
jo	9 Stn som beskriv jordtype eller jordsmonn.
mg	8 Stn som nemner gjerde , led o.a. grensemerke
mh	64 Stn som nemner hellerar, tufter eller særskilde hus
mt	49 Stn som nemner/beskriv ferdsleveg, stig, veg, bruer og kaiar
mu	13 Stn som inneheld/beskriv menneskeskapte ting, utstyr , klede
ov	9 Stn som viser til tru og overtru , død og gravplass
pe	51 Stn med personnamn
pl	70 Stn med plantenamn
re	8 Stn som nemner ein spesiell ressurs .
sl	38 Stn som viser til storleik , breidd og høgd
st	17 Stn som nemner stein , berg og ur
sy	10 Stn som viser til syn og utsyn
ta	3 Stn som nemner tal
to	118 Stn som beskriv topografiske element
va	21 Stn som beskriv vassdrag
ve	28 Stn med ledd av gjerningsord (verb),
x	72 Stn som ikkje er klassifiserte, eller ikkje tolka

Tabell 2. Kodar, hovudgrupper og undergrupper av stadnamn, sorterte etter grunnord, med nokre døme og førebels tal på stadnamn i gruppene.

Særskilde ordklassar (23)

- ad** Grunnord laga av **adjektiv** eller **adverb**: *Hæddna, Håjen*. Sjå òg **fa**, **fo**, **sl** (4)
- prp** Grunnord med **preposisjon**: *På Kjedlarn, Onna Tuptaråkern* (4)
- ve** Grunnord som er laga av gjerningsord (**verb**) *Lækjå* (15)

Samanlikningsgrunnord (36)

- sgan** Grunnord som samanliknar/nemner kroppsdelar (**anatomi**, menneske og dyr) (9)

sgfo Grunnord som beskriv/nemner **form**: *Krokjen, Strengjen, Ålæ, Nøvæ* (15)

sgmu Grunnord som samanliknar/nemner/beskriv menneskeskapte ting, **utstyr**, klede (12)

Areal til dyrking og hausting (117)

fu Grunnord som viser til **funksjon** i dyrking og hausting, fleire funksjonar

fua areal som har opparbeidd jord og endar på: *-aker, -åker, -ekra*, osb. (35)

fuj areal som har opparbeidd jord, og endar på: *-jere* (9)

fub areal som kan vera overflatedyrka (**beite**, slåtteng) Ending: hage, stykkje, teig (35)

fut areal som kan vera overflatedyrka. Ending: *-tre, -træ* (19)

fus areal som er mjølkeplass, seter, støl. Ending *-støl, -seter* osb. (19)

Planter, dyr og stein og jord (62)

dy Grunnord med **dyrenamn** (1)

pla Grunnord som er **planteartar** eller individ (3)

plm Grunnord som nemner eller beskriv *-myr* (32)

pls Grunnord som nemner eller beskriv vegetasjonsstruktur: *-kjerr, -bøle* (10)

st Grunnord er eller nemner **stein**, berg og ur (16)

Buplass (uavhengig av om dei skildrar terrengform) (20)

ga Grunnord som er namn på gard, bruk o.a. buplass (20)

Vassdrag og havstrand (61)

ha Grunnord som er del av eller beskriv strandlina ved fjorden: *-neset, -vikjæ, -våjen* (25)

va Grunnord som er eller beskriv vassdrag: *-bekkjen, -elvæ, -grovæ, -hølen, -dikje* (36)

Menneskeskapte anlegg (131)

mg Grunnord som nemner gjerde, led o.a. grensemerke (22)

mh Grunnord som nemner hus, bygning, hellerar, tufter, dansetribune (34)

mhn Grunnord som nemner naust (17)

mt Grunnord som er eller beskriv ferdaveg, sti eller veg, medrekna bruer (47)

mtk Grunnord som er eller beskriv kai, båtstø, også naturleg kaiplass (7)

m Grunnord som er/beskriv andre menneskeskapte ting (3)

Topografiske element (utanom fu-gruppa) (378)

- to** Topografiske element som er både konvekse og konkave, eller ikkje klassifisert (114)
- tkab** Grunnord som nemner konkave terrenglement, med ending *-botn*, *-bøtn* (12)
- tkad** Grunnord som nemner konkave terrenglement med ending *-dal* (34)
- tkah** Grunnord som nemner konkave terrenglement med ending *-hjedl* (11)
- tkas** Grunnord som nemner konkave terrenglement med ending *-stadl*, *-stadlane* (6)
- tkat** Grunnord som nemner konkave terrenglement med ending *-to*, *-tødna* (8)
- tka** Grunnord som nemner konkave terrenglement, andre endingar (53)
- tveb** Grunnord som nemner konvekse terrenglement med ending *-berg*, *-berje* (16)
- tveh** Grunnord som nemner konvekse terrenglement med ending *-haug*, *-høyen* (63)
- tvek** Grunnord som nemner konvekse terrenglement med ending *-klett* (5)
- tver** Grunnord som nemner konvekse terrenglement med ending *-rind*, *-rin'* (6)
- tveå** Grunnord som nemner konvekse terrenglement med ending *-ås* (4)
- tve** Grunnord som beskriv/nemner konvekse terrenglement med andre endingar (46)

Andre grupper (35)

- ov** Grunnord med ledd som viser til tru og overtru (1)
- sy** Grunnord som nemner/beskriv syn og utsyn (9)
- pe** Grunnord med personnamn (1)
- x** Grunnord som ikkje er klassifiserte, eller ikkje tolka (24)

Litteratur

- Ross, Hans. 1895. *Norsk Ordbog. Tillæg til 'Norsk Ordbog' af Ivar Aasen*. Christiania.
- Rundhovde, Gunnvor. 1964. *Målet i Hamre. Ljodvokster og stutt utsyn over formverk i eit Nordhordlandsmål*. Bergen.
- Sandnes, Jørn og Ola Stemshaug. 1990. *Norsk stadnamnleksikon*. Oslo.
- Sorenskrivaren i Nordhordland 1827, 1829, 1890, 1909 = Utskrift frå Pantebok for Sorenskriveren i Nordhordland. Statsarkivet i Bergen.
- Stemshaug, Ola. 1973. *Namn i Noreg*. Oslo.
- Torp, Alf. 1919. *Nynorsk etymologisk ordbok*. Kristiania.
- Vevle, Odd. 2001. *Stadnamn i Mjøsdalen*. Utg. av Hosanger sogelag og Osterøy sogelag. 1 kart.
- Vevle, Odd 2002. Kulturarven i stadnamna. [Kronikk i] *Bergens Tidende*, juni.

Veve, Odd. 2009. Sei kvar du skal og fortel kvar du har vore. Stadnamn er språk, nøklar og kulturarv. *Kulturarven* 48, s. 45–47.

Veve, Odd. [i trykk]. Botanisk nomenklatur og folketradisjonelle plantenumningar. Ei påminning om etnobotanikk som møtepunkt for natur- og kulturdanning. [Kjem i] *Namn og Nemne*.

Aasen, Ivar. 1873. *Norsk Ordbog med dansk Forklaring*. Christiania.

Odd Vevle
odd.vevle@hit.no

DIGITALE STEDSNAVNBASER I BERGEN

Den største delen av innsamlede stedsnavn i Hordaland fylke som er arkivert ved Stadnamnsamlinga, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier (LLE), Universitetet i Bergen, er nå dataført. I alt er 292 014 stedsnavn fra til sammen 31 kommuner ført inn, og hvert navn er registrert med opplysninger om uttale (stort sett gjengitt med grov fonematisk skrift), hjemmelsperson, løpenummer som ident (koordinater), opplysninger om navnets denotatum, evt. andre opplysninger av kulturhistorisk art og i en normalisert form. Våre gamle navnekart, i all vesentlighet ØK-kart, er skannet i et samarbeidsopplegg med navnegranskerne i Oslo. Antallet skannede kart fra Hordaland er 1419, og av disse er rundt 2/3 georeferert og digitalisert. Antall innskrevne navn pr. år varierer noe, alt etter om det har lyktes å skaffe økonomisk bidrag. I 2009 ble det skrevet inn 12 248 navn, mens det i 2008 ble skrevet inn 8300. Hittil er det lest inn 66 284 navn, altså vel en femtedel av hele materialet. Internettadressen til siden med rent tekstlige søk i hele Hordaland er <http://gandalf.aksis.uib.no/stadnamn>.

I de siste årene er det blitt utviklet to prototyper for navnesøk på internett med presentasjon av navn og lyd på digitale kart (vektorkart). Det første ble utviklet i samarbeid med Austevoll kommune, Austevoll kraftlag og kartfirmaet Norkart og omfattet våre tre innsamlinger i Austevoll kommune, i alt 10 000 navn. I denne prototypen kunne man søke på stedsnavn, som var innskrevet i vår database, men opplysninger om navnelokaliteten var ikke med. Videre ble stedfestingen av navnet vist på kartet, og til hvert navn var det integrert en lydfil, slik at navnet ble gjengitt i genuin uttale. Av ulike grunner er denne prototypen ikke utviklet videre, og den er i dag ikke tilgjengelig på hjemmesiden til Austevoll kommune.

I samarbeid med Aksis er det imidlertid utviklet et en ny prototype for navnesøk på internett med presentasjon på digitale kart (vektorkart) og med lydfillenker. Navnematerialet er hentet fra Asbjørn Øyes innsamling i Os kommune, supplert med innsamlet materiale fra gårdene Lio og Rød, i alt

vel 8000 navn. I dette opplegget har vi flere søkevarianter, nemlig søk på et element, eksempelvis *-bø-*, søk på navn som begynner på f.eks. *bjørk-*, søk på navn som slutter på f.eks. *-hagen*, eller søk på en bestemt navneform, f.eks. *Gåssandvatnet*. Alle navn som inneholder f.eks. *-hagen*, blir så vist på kartet og samtidig også listet opp alfabetisk i et eget vindu. I denne opplistingen kan vi også få fram de øvrige opplysningene om navnet som foreligger. Dessuten er det koblet til lydfillenker, slik at navnet i genuin uttaleform kommer fram om man klikker på navnet på kartet eller på den alfabetiske listen. Det gjenstår ennå en del arbeid med kartgrunnlaget. I den foreliggende prototypen er det Google-map som er grunnlaget, men det er ikke helt tilfredsstillende for vårt formål. Denne prototypen er tilgjengelig på nettet og har adressen <http://gandalf.aksis.uib.no/cgi-bin/stadnamn/prototyp-2/stadnamn-kart-lyd.py>.

En kortfattet og populær omtale av prosjektets idé finnes i Ole-Jørgen Johannessen: «Stedsnavnene tilbake til folket. På veg mot det snakkende navnekartet utlagt på internett». Artikkelen er trykt i *Underevs. Festskrift til Egil Nysæter*, redigert av Anne Aune og Gudmund Valderhaug, utgitt i ABM-MEDIA AS (Oslo 2009).

Lokale krefter i Ulvik, med Torbjørn Øydvin i spissen, har samlet inn om lag 10 000 stedsnavn, skrevet dem inn i en database, kartfestet dem og gjort navnematerialet og navnekartene tilgjengelige på nettet. Internett-adressen er www.servicetorget.no/fylker/hordaland/ulvik-kommune.htm.

Bergen kommune har også lagt ut stedsnavnmateriale på kommunens internettside. Det gjelder i all hovedsak det bergensmaterialet som Stadnamnsamlinga hadde registrert rundt midten av 1980-tallet. Der er navnene kartfestet og lydfestet. Nettadressen er www.bergenskart.no.

For tiden er Stadnamnsamlinga engasjert i to samarbeidsprosjekter, ett med Regionrådet for Nordhordland og ett med regionrådet for Bergen og omland. Stadnamnsamlingas rolle er å klargjøre navnematerialet for kommunene, lede innsamling av navn der dekkingen er noe svak, samt å stå for innlesning av navn. Nøkkelpersonen på den navnefaglige siden er Kjell Erik Steinbru. Hensikten er å gjøre stedsnavnmaterialet tilgjengelig for de kommunale myndighetene, slik at det kan brukes effektivt i den kommunale planleggingen og virksomheten. I tillegg kommer så at navnene blir tilgjengelige for publikum.

Det omtalte tilleggsmaterialet fra Os er publisert i to skrifter: *Stadnamn i Os samla av Asbjørn Øye. Rød Gnr. 79–80 Os, Hordaland*, utarbeidd av Vidar Haslum, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 2006, og *Stadnamn i Os samla av Asbjørn Øye. Lio Gnr. 81 Os, Hordaland*, utarbeidd av Vidar Haslum, Nordisk institutt, Universitetet i Bergen 2006.

Ole-Jørgen Johannessen
ole-jorgen.johannessen@lle.uib.no

STEDSNAVNINGSSAMLINGSPROSJEKTET I GRUE I 1994

Stedsnavningssamlingsprosjektet ble initiert av daværende kultursjef i Grue kommune Roar Sveum. Undertegnede, den gang bestyrer ved Gruetunet Museum, var faglig leder for prosjektet, mens Vidar Tuer hadde det tekniske ansvaret. Dette var en tid med bra tilgang på personer og økonomiske tilskudd til sysselsetting av arbeidsledige i perioder på ti måneder, og prosjektet ble i hovedsak finansiert med sysselsettingsmidler.

Det var engasjert ca. ti personer i prosjektet. Av disse arbeidet to med bearbeiding av innsamlet materiale, mens de øvrige arbeidet ute i felten med innsamling. Feltinnsamlingen foregikk ved intervjuer av personer, men det ble ikke lagt opp til bruk av lydbånd. Det ble brukt Institutt for navnegranskings feltskjemaer og mal for Access-databasen. Navnematerialet ble lagt inn i databasen av de to som arbeidet med bearbeiding, og navnene ble i tillegg skrevet inn på økonomiske kartblad med teknisk skriftgenerator. I tillegg til innsamlingen i felten ble bygdebøker, lokalhistoriske bøker og gamle kart gjennomgått, og «nye» navn herfra ble også innlemmet i databasen.

I databasen ble det lagt inn vel 12 200 navneoppføringer. Med utgangspunkt i navnenes uttale inneholder materialet en del dialektale uttalevarianter som skiller seg fra de offisielle navnene på kart, samt en del dubletter av navn som forekommer på f.eks. større terrengområder og kartoverlappinger. Det er ikke gjort noen opptelling av hvor stor andel av navnene som var til da «nye» eller «ukjente» navn, men dette antallet er betydelig i mengde.

Finnskog-delen av kommunen ble bevisst prioritert i innsamlingen, for å få dokumentert flest mulig av de finske stedsnavnene, ettersom denne delen av kommunen har hatt den mest dramatiske avfolkningen de siste par generasjoner. Jeg har konstatert at innsamlingen fant et betydelig antall finske navn som ikke har kommet med i Tuula Eskelands doktoravhandling fra 1994, mens Tuula til gjengjeld dekket en mye større del av Finnskogen med sin innsamling. Det ble også samlet inn navn i de fleste andre deler av kommunen. Noen deler av kommunens geografi fikk svakere dekning, mest som resultat av varierende tilgang på gode informanter og deres geografiske kjennsomsråder.

Materialet fra prosjektet oppbevares i dag ved Norsk Skogfinsk Museum. I tillegg til database og rundt to hundre kartblad er selvfølgelig også alt feltmaterialet arkivert. Det innsamlede materialet ble bl.a. brukt i samarbeidet med Finnskogen Turistforening og Ugland IT om utgivelsen av kartserien Turkart Finnskogen (tre kartblad utgitt 2006, 2007 og 2008), der vi fikk lagt inn 550 ekstra finske stedsnavn som ikke står på M-711-kartene.

Birger Nesholen
Faglig leder ved Norsk Skogfinsk Museum
birger@skogfinskmuseum.no

KOMMENTAR FRA EN PROSJEKTMEDARBEIDER

Å være prosjektmedarbeider i Hedmarksprosjektet har vært meget spennende, og responsen har ofte vært overraskende god. Da jeg presenterte meg på telefon og sa at det gjaldt registrering av stedsnavn og stedsnavnsamlinger i Hedmark, lød svaret: «Jo, dette var på tide. Barna har kommet hjem fra skolen og sagt: ‘Vi må skrive opp navna på gården’.» Jeg har hatt kontakt per telefon med kulturavdelingene i kommunene, med historielag, med bonde- og bondekvinnelag og med andre ressurspersoner. Nå letes det nærmest høyt og lavt i mange lokallag etter mulige navnefunn.

Nylig fikk jeg beskjed fra Hof Historielag i Åsnes om at de etter en ekstra leterunde hadde funnet en rull med syv-åtte kart påført navn i en krok ved siden av et brannskap! Nå skulle vi få kopier, og kartene skulle inn i brannskapet. Åsnes-Finnskog historielag har gjort flere navnefunn og har også laget videoer med eldre ressurspersoner ute i felten. Nå har de bedt fylket om ØK-kart.

Jeg har fått svært god kontakt med Sør-Odal slekts- og historielag etter flere besøk der. De forvalter to arkivbokser og en protokoll med navn, som nå er kopiert for Hedmarksprosjektet. Dette laget har god bakgrunn fra et omfattende seterprosjekt og har meget lokalkyndige og kartkyndige medlemmer. Disse viste stor interesse for en mulig fase to av Hedmarksprosjektet og bad om et orienteringsmøte og et kurs for innsamlere. Sytti personer møtte frem på Skarnes videregående skole 28. oktober, og førti skrev seg på liste for å samle inn og skrive ned stedsnavn fra Sør-Odal. ØK-kart er for lengst levert av Statens kartverk, Hamar. I Nord-Odal har Kulturminnelaget og Slekthistorielaget, samt Odalstunet, vist stor interesse for samarbeid og eventuelt kurs. «Jeg tror de fleste navnene er inni hodene på folk», sa et medlem av kulturminnelaget. Jeg har også hatt meget god kontakt med kulturledelsen i Våler kommune. Hovedkontakten vår der, Per Arnesen, har originalmaterialet med stedsnavnlistene og tilhørende navnekart (120 mapper med kart og 120 mapper med navneark med tyve-førti navn på hvert ark). Dette ble samlet inn i begynnelsen av 1990-årene hovedsakelig gjennom sysselsettingstiltak.

Vi er inne i en prosess. Det kommer fortsatt tilbakemeldinger, og lagene trenger oppfølging.

Beate Kraggerud
beate.kraggerud@gmail.com

RAPPORT OM STEDSNAVNDATABASEN

Dette prosjektet har hatt som mål å legge frem en rapport over hva som finnes av navnemateriale ved Seksjon for namnegransking, og vurdere hvor mye av dette som bør føres inn i stedsnavndatabasen, og hva som bør gjøres med det materialet som allerede finnes i basen. En prosjektmedarbeider med navnefaglig bakgrunn og erfaring i innskriving av navnedata har gått gjennom de forskjellige materialsamlingene, både for å lage en oversikt over hva de består av, og for å foreta tidsstudier med tanke på hvor lang tid det vil ta å legge inn materialsamlingene i databasen.

Stedsnavndatabasen inneholder ved utgangen av 2009 rundt 200 000 navn fra Stadnamnsamlinga ved Universitetet i Bergen (UiB), 372 311 navn og skannede kort fra Heradsregisteret ved Universitetet i Oslo (UiO), og 50 000 navn og skannede kort fra Seternamnregisteret ved UiO. Dette materialet, som allerede ligger inne, er langt fra fullstendig eller feilfritt.

Bergensmaterialet er til en viss grad blitt rettet opp, men det er fortsatt mye som kan gjøres, både av ortografiske detaljer (bindestreker osv.) og mer alvorlige feil (opplysninger som har havnet i feil felt, merknader som delvis har falt ut o.a.). Dette er ting som må rettes opp manuelt. Hvor lang tid dette vil ta, avhenger av hvilke krav som settes til basen, og i hvor stor grad man ønsker å rette opp alle feil og mangler.

I materialet fra Heradsregisteret er det kun ført inn oppslagsform, fylke og herred, så her er det mange opplysninger på sedlene som må føres inn i databasen. Tidsstudien av dette materialet viser at man kan regne med å få lagt inn i gjennomsnitt 17 sedler i timen, det vil si at med en foreløpig beregning krever dette materialet rundt 22 000 arbeidstimer eller nærmere 13 årsverk. Dette tallet kan bli lavere dersom man lar være å føre inn alle opplysningene som står på sedlene, og bare tar med de opplysningene som må være søkbare.

I materialet fra Seternamnregisteret er det også bare ført inn oppslagsform, fylke og herred, men sedlene her inneholder færre opplysninger, og det går raskere å føre inn dem enn de tilsvarende fra Heradsregisteret. Gjennomsnittet er på 25 sedler i timen, materialet krever altså anslagsvis 2000 arbeidstimer.

Bustadnamnarkivet ved UiO inneholder ca. 100 000 sedler som alle er skannet og ført inn med tilhørende opplysninger. Dette er klart til å legges direkte inn i databasen. Skolebarnsoppskriftene fra Nordland, Troms og deler av Hedmark, til sammen rundt 100 000 navn, er også dataførte og klare til å legges inn i databasen.

Også stedsnavnmaterialet som finnes på papir på arkivsalen er gjennomgått, og det er gjort prøveinnføringer i Access for å finne ut omtrent hvor lang tid det vil ta å legge dette materialet inn i databasen. Resultatet for skuffene med «Nyinnkome tilfang» ble anslagsvis 1730 timer. En del av

materialet i disse skuffene er allerede dataført, men må konverteres til stedsnavndatabasen. Hvor lang tid dette vil ta, må beregnes av datakyndige personer.

Det finnes også en liten skuffeseksjon med materiale der det gjenstår både skanning, innskriving av opplysninger og konvertering. En beregning av hvor lang tid dette vil ta, er også en oppgave for datakyndige. Norsk Ordboks nettutgave har dessuten 10 000 sedler med navn som bør overføres til stedsnavndatabasen.

Bare innføringsarbeidet vil dermed ta anslagsvis femten årsverk. I tillegg kommer skanning, retting og konvertering. Dessuten finnes det atskillig mer materiale som kan være aktuelt å få med, f.eks. hovedoppgaver, resten av skolebarnsoppskriftene, gymnasoppgaver osv.

Line Lysaker Heinesen
lysakerl@yahoo.no

EN FELLES VIRTUELL DATABASE FOR STEDSNAV N

I Norge har det gjennom de siste hundre og tretti årene vært gjennomført en rekke ulike stednavnsinnsamlinger. Mange har resultert i små og store publiserte stedsnavnoversikter og -studier, med Oluf Ryghs *Norske Gaardnavne* som selve flaggskipet. Men dessverre har også mange innsamlinger og andre systematiseringer blitt liggende underutnyttet i skuffer og skap landet over. I de siste tjue årene har det vært flere initiativer for å formidle publisert og upublisert materiale elektronisk via internett. De mest omfattende er gjort i regi av Statens kartverk, Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane og universitetene, særlig gjennom Dokumentasjonsprosjektet. I tillegg kommer en rekke større og mindre lokale initiativer. Men bruken av datamaskiner og nettpublisering har ikke endret det fragmenterte bildet og ei heller endret det faktum at store mengder navnedata ligger utilgjengelig – men nå i elektronisk form. Det er derfor på høy tid å få i stand et landsomfattende initiativ for å få tilgjengeliggjort det skjulte materialet og få lenket sammen de mange ulike navnedatabasene som tross alt er tilgjengelige på nettet.

Den fragmenterte oversikten over norske stedsnavn har klare paralleller til beskrivelsen av norske dialekter. Det har vært gjort en rekke lokale og nasjonale innsamlinger og systematiseringer over et langt tidsspenn og med solid geografisk spredning. Det er derfor naturlig å se litt på hvilke løsninger en valgte i forbindelse med revitaliseringen av *Norsk Ordbok*, prosjektet NO2014. Norsk Ordbok har som mål å gi en uttømmende vitenskapelig oversikt over ordforrådet i perioden fra 1600 til i dag i norske dialekter og i

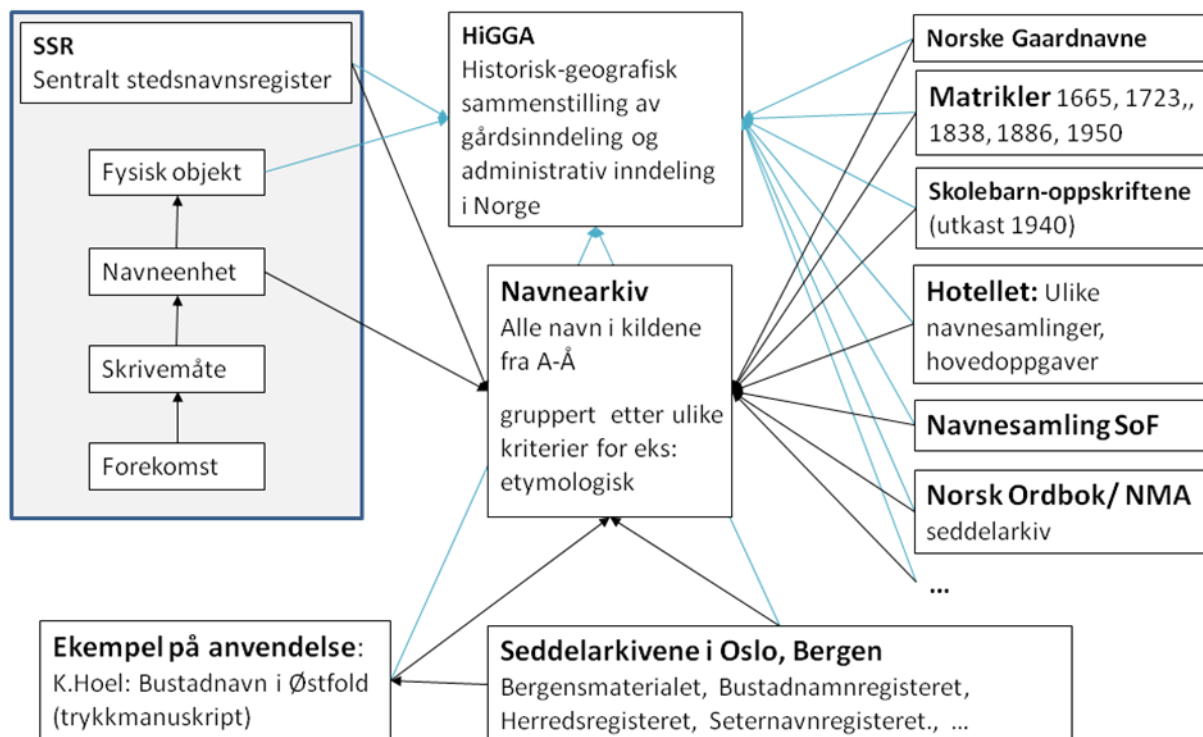
det nynorske skriftspråket. Prosjektet NO2014 må dermed håndtere grunnlagsmaterialets manglende standardisering både i den historiske og i den geografiske dimensjonen. For å takle dette valgte en i NO2014 å lage den såkalte Metaordboka. Metaordboka er et system for å lenke sammen ulike kilder som spenner fra ordlister og glossarier fra 1700-tallet til moderne dialektordbøker og ordsamlinger inkludert lyd og bilder. En innførsel i Metaordboka kan tenkes som en mappe som inneholder (lenker til) eksempler på bruk av ord og ordbeskrivelser i de originale kildene. Lenkingen går begge veier slik at oppslagene i en dialektordbok gir brukeren mulighet til å se sin dialekt i et større hele. Metaordboka har vært brukt i NO2014 i nesten ti år og har vist seg å være et meget nyttig verktøy og utgjør krumtappen i NO2014s kombinerte leksikalske database og ordboksredigeringsverktøy.

For norsk stedsnavnsforskning vil en pendant til *Norsk Ordbok* være en ny og gjennomarbeidet versjon av *Norske Gaardnavne* utvidet til alle typer stedsnavn. Det er definitivt ønsket, men er et noe vel ambisiøst prosjekt. Som et skritt på veien kan en i stedet etablere stedsnavnsforskningens svar på NO2014s metaordbok. Dette vil være en sammenlenking av ulike navnedatabaser som kan hjelpe forskere og andre interessert til å få en inngang til innsamlinger, beskrivelser og andre studier av norske stedsnavn. Det er i denne forbindelse verdt å nevne at det originale formålet med Metaordboka var nettopp å gi en samlet tilgang til det digitaliserte kildematerialet til *Norsk Ordbok*.

Hovedkomponentene i en virtuell samlet stedsnavnsdatabase er vist i diagrammet nedenfor (figur 1). Ideen er den samme som for Metaordboka. Eksisterende kortsamlinger og studier skal digitaliseres og informasjonen gjengis slik den er etter vanlige, moderne prinsipper for tekstutgaver. Det skal være tydelig hva som kommer fra den originale kilden og hva som er lagt til under digitaliseringen. Det enkleste kan være å skanne inn originalene og skrive inn de mest sentrale opplysningene i en database for på den måten å lage en indeks til de digitale bildene av originalene. Dette prinsippet brukes av Nasjonalbiblioteket i deres massedigitalisering. En mer kostbar måte er å skrive av all tekst og kode den. Dette ble brukt da *Norske Gaardnavne* ble digitalisert.

Uansett må det rådende prinsippet være at en kjenner tilblivelseshistorien til databasen, og at det ikke er rettet i materialet av en velmenende redaktør uten at det er tydelig markert. En lokal navnesamling skal altså legges inn slik den er og ikke endres eller forbedres av en redaktør. Dette er viktig for å kunne bedrive kildekritikk på et forsvarlig vitenskapelig nivå. I figuren nedenfor er en del slike deldatabaser vist til høyre. Slike deldatabaser kan være alt fra lokale små innsamlinger til større initiativer som databasene ved Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane eller ved Navnegransking ved Universitetet i Oslo. For å hjelpe mindre innsamlingsmiljøer er det også mar-

kert et «samlingshotell» hvor en kan lagre samlinger for miljøer som ikke har ressurser til å lage egne databasesystemer. Tilsvarende løsninger finnes både i Digitalarkivet og i Metaordboka til NO2014.

Figur 1. Tenkt lenking av ulike navnedatabaser og kilder til stedsnavn.

Til venstre i figuren er Sentralt stedsnavnsregister (SSR) ved Statens kartverk markert. Dette registeret har en forvaltningsfunksjon og skal inneholde informasjon nok til å kunne fatte navnevedtak og informasjon om vedtak som er gjort. De ulike navnesamlingene og SSR kan bindes sammen langs minst to hovedakser, historisk-geografisk og etymologisk-lingvistisk. Det er for tiden et prosjekt mellom Statens kartverk, Riksarkivet, Lokalhistorisk institutt og Universitetet i Oslo med formål å lage en database over historisk-administrative grenser på kart. Et vesentlig biprodukt av dette prosjektet vil være en samlet database over den historisk-administrative inndelingen av Norge tilbake til om lag 1801 og ned til gårdsnivå. Ved å knytte de ulike matriklene til denne basen vil en også ha kommet et stykke på vei til å etablere en historisk-geografisk navnetesaurus. Den andre hovedforbindelsen er gjennom det å betrakte stedsnavnene som språklige uttrykk og å binde dem sammen etter ulike kriterier som opphav, betydning og bruk. Dette er nærmere leksikografenes angrepsvinkel.

Suksesskriteriet for en slik virtuell database er om det er lett for forskere og interesserte å søke i alle basene samtidig gjennom ulike innganger som

markering på digitale kart, administrative enheter (f.eks. hvilke navn som er brukt om en gård for hundre og femti år siden), navn på topografiske formasjoner eller betydning og opphav. For å få dette til kreves det at noen større organisasjoner som universitetene og Statens kartverk tar ansvar for et permanent vedlikehold av de sentrale delene, spesielt autoritetsregistre og tesaurer. I tillegg må det utarbeides et felles utvekslingsformat mellom databasene som en må være forpliktet til å følge. Her er det allerede gjort mye både nasjonalt og i Europa. Det er teknisk sett ingen problemer med å få en slik virtuell database på lufta. Men som ellers krever det vilje til forpliktende samarbeid og en vilje til å bidra med ressurser fra noen sentrale aktører. Mitt inntrykk fra samrådsmøtet i Oslo i november 2009 er at det er et klart ønske i fagmiljøene om å få dette til. Så la oss satse!

Christian-Emil Ore
 Institutt for lingvistiske og nordiske studier,
 Universitetet i Oslo
 c.e.s.ore@iln.uio.no

LOKALE STADNAMN I BYGDEBØKER

I arbeidet mitt gjennom mange år som bygdebokforfattar har eg interessert meg sterkt for stadnamn. Dei aller fleste stadnamna våre høyrer til i eit lokalsamfunn og er såleis ein viktig del av lokalhistoria, og etter mi meining òg ein viktig del av ei gards- og slektshistorie. Det var gjennom arbeidet mitt med bokserien *Norske Gardsbruk i Hedmark* i perioden 2001–2006 at eg fekk høve til å drive djupinnsamling av stadnamn i store delar av Stange og Elverum. Frå og med hausten 2007 har eg vori tilsett som bygdebokforfattar i Aurskog-Høland herad, og i skrivande stund arbeider eg med band 6 av gards- og slektshistoria for Høland. I samband med dette arbeidet har eg òg gjort djupinnsamling av stadnamn. Tanken er at dette materialet skal presenterast i eit eige kapittel under kvar matrikkelgard saman med kart der namna vil vera teikna inn. På dette kartet vil òg andre kulturminne som gravhaugar, gamle stigar og ulike lausfunn finnast.

Da eg var rundt på dei større gardane i Stange og Romedal, la eg merke til at dei hadde gamle gardskart, ofte i glas og ramme i finstua. Fleire av desse karta gjekk tilbake til 1850- og 1860-åra og inneheldt mange teignamn. Dette er ei kjelde som til nå ikkje har vori særleg nytta i namnegranskinga, og det er mi von at desse karta kan bli kopierte og sikra for ettertida. Problemet slik stoda er i dag, er at dei er utsette for t.d. brann, bleiking av ljøs frå sola eller at dei rett og slett kjem bort ved arveskifte.

Bygdebøker er ei rik kjelde til stadnamn, og det er fyrst og fremst gards- og slektshistoria som ofte kan innehalde mange slike namn. Ei av dei betre bygdebøkene i Hedmark når det gjeld å ta med stadnamn, er *Vangsboka* av Odd Stensrud. Dette verket har til no komi i tre band: *Vangsboka gnr. 115–152* (2004), *Vangsboka gnr. 153–177* (1988) og *Vangsboka gnr. 178–194* (1983). I desse bøkene er kvar matrikkelgard presentert med eit kart over innmarka, der teignamna er påførde. I tillegg finst det òg ofte utfyllande opplysningar om eldre namn frå skriftlege kjelder. Nokre gardskart er òg gjevne att i boka. Frå Romerike og Odalen er det spesielt Birger Kirkebys bøker som peikar seg ut. For Romerike gjeld det Eidsvoll, Nannestad, Gjerdrum, delar av Nes, Enebakk og Nittedal. Også Jan Erik Horgens bøker for Fet inneheld mykje stadnamntilfang.

Som bygdebokforfattar har eg elles god nytte av Digitalarkivet. Fleire og fleire kjelder blir nå lagde ut her, og det har nærast skjedd ein datarevolusjon dei siste åra med tanke på kjeldetilgangen på verdsveven. I arbeidet mitt med slektgransking brukar eg dagleg kyrkjebøkene på nettet, som òg er ei rik kjelde for stadnamn. I tillegg ligg det på Digitalarkivet mange søkbare databasar som inneheld stadnamn.

Som bygdebokforfattar er det vanskeleg, for ikkje å seie umogleg, å ikkje koma bort i vanskar kring normering og skrivemåten av stadnamn, og da spesielt gardsnamn. I artikkelen «Skrivemåten av gardsnamna våre – kven skal bestemme?» i *Nytt om namn* nr. 48 (2008) refererer Aud-Kirsti Pedersen til Oluf Ryghs merknader om folks nedlatande haldningar til nedervd uttale. Dette er haldningar eg sjølv kjenner att gjennom dei åra eg har drivi med djupinnsamling. Haldningane hos grunneigarar eller bygdebokkomitear er at namn skal skrivast slik dei har vori skrivne på ymse dokument, og særleg slik dei er nytta som etternamn. Ofte er dette – diverre – nærast i språkdrakt frå 1700-talet. Di fleire *c*-ar og stumme *h*-ar eit namn har, di betre er det. Eit døme frå eiga innsamling i Høland syner dette tilhøvet. På matrikkelgarden Hjellebøl i Høland har dei ein åker dei kallar *Børresrudhaugen*. Bonden på garden fortalde meg at han oppfatta utmerkingsleddet nærast som eit klengjenamn av den offisielle skriftforma *Borgersrud*, men går ein til Kåre Hoels oppskrifter frå denne garden, ser ein at dette er ei eldre uttaleform av namnet *Borgersrud*. Det ser dermed ut til at ein kan trekkje den slutninga at lite har endra seg på dei drygt hundre åra sidan Rygh og etterføljarane hans arbeidde med *Norske Gaardnavne*.

Frode Myrheim
frodmyr@gmail.com

STEDSNAVNINGSSAMLING SOM LOKALHISTORISK PROSJEKT

Innenfor språkmiljøet opplever vi at navnegransking ikke verdsettes på samme måten som før. Fagstillinger blir inndradd, og aktiviteten blir forsøkt bygd ned. Like fullt ser vi at stedsnavn har brei allmenn interesse, og i mange lokalhistoriemiljøer er det ikke tvil om at interessen er stigende. Situasjonen tilsier at navnegranskere og lokalhistorikere bør snakke mer sammen. Her bør det absolutt være rom for nærmere samarbeid.

Lokalhistorisk navneinnsamling på språkvitenskaplig grunn

I over 25 år har jeg drevet med noe en kan kalle lokalhistorisk navneinnsamling på språkvitenskaplig grunn. Samlingene av stedsnavn er ordnet i hefter, illustrert med bilder og kart; ett hefte for hver matrikkelgard/navnegard. Konseptet følger en oppskrift som er beskrevet i *Nytt om namn* nr. 46, s. 102–105 (Haslum 2007). Fra Kragerø i Telemark og Os i Hordaland har jeg fått ferdig flere hefter. Erfaringene har vært svært gode, og tilbakemeldingene positive.

Lokalhistorisk navneinnsamling og krav til kvalitet

Utarbeidelsen følger de samme grunnleggende kvalitetskrav som stadnamnarkivene. Det som kjennetegner det lokalhistoriske konseptet, er at visse sider er tillagt spesiell vekt:

1. *Navneinventaret er tydeliggjort og tillegges stor kulturhistorisk egenverdi.* De gamle bosetningsenhetene («garden») danner rammene for hver enkelt presentasjon. Det navneinventaret som da framkommer, vil samsvare med brukerkretsen. Å synliggjøre det naturlige, nedarvete navneinventaret er å ta vare på denne språklige kulturarvs egentlige vesen (se Haslum 2006).

2. *Informantene er tydeliggjort og framtrer som eksperter.* Ikke bare navnekjennskap, men også lokal kunnskap tillegges stor verdi. Informantene framstår med fullt navn; de deltar i ulike faser av prosessen.

3. *Navnesamlingen framstår som en døråpner til lokalgeografiske kulturminner.* Noen riktigere og bedre døråpner finnes ikke! (se Haslum 2007) De informantene som kjenner navnene best, er nesten alltid de samme som kjenner de andre geografiske kulturminnene best. Skal en samle tradisjon om kulturminner i et landskap, bør stedsnavn og faste kulturminner tas med i én og samme operasjon. Selv om temaet i heftene er og blir stedsnavn, er stoffet framstilt med tydelig oppmerksomhet på hva landskapet ellers rommer av kulturhistorisk interessante ting. Tradisjonelt har stedsnavn vært betraktet som en type immaterielle kulturminner. I en kulturminnekontekst er det trolig en bedre strategi å definere stedsnavnene som en type geografiske kulturminner. På mange måter danner stedsnavnene en brubygging mellom språklig kulturarv på den ene siden og andre kulturminner i land-

skapet på den andre. Blant de geografiske kulturminnene inntar stedsnavnene en særstilling, fordi ingen er mer tallrike og totaldekkende i tid og rom. Steder med navns referanse finner vi overalt i et landskap. Faste geografiske kulturminner – som gamle boplasser, utløer, veier – finner vi til sammenlikning bare her og der.

4. *De enkelte navn presenteres i en rekkefølge som er logisk og geografisk sammenhengende.* Gardsnavnet kommer først, deretter den nære innmarka, så utmarksområder (dette i tråd med f.eks. Indrebø 1921 og Strøms-haug 1979). Rekkefølgen er geografisk sammenhengende. Nærliggende sekundærnavn følger rett etter primærnavnet. Å begynne med garden, tunet, og så den nære innmarka er logisk; dessuten praktisk, fordi det blir færrest tallsifre der navnettheten må forventes å være størst.

5. *Traderingsaspektet vises interesse.* Den tilstanden kulturminnet er i, vises interesse. Til navn som er spesielle, blir det opplyst om navnekjennskap (opplyst av én / kjent av flere / kjent av mange; jf. Haslum 2000).

6. *Navnesamlingen gjøres tilgjengelig for både fagmiljø og lokalbefolkning.* Dette er en bevaring som bidrar til å holde tradisjonen i hevd.

Lokalhistorisk navneinnsamling og forholdet til ulike interessegrupper

Det er alltid viktig å tenke på ulike interessegrupper, og i vårt tilfelle fire fagmiljøer: 1. språkforskerne, 2. lokalhistorikerne, 3. kulturminneforvaltningen, 4. stadnamarkivene. Grunneiernes og lokalbefolkningens interesser bør antas å være nokså sammenfallende med lokalhistorikernes.

1. *For språkforskerne er stedsnavn en viktig kilde for historisk språkgransking.* Olav Veka skriver at stedsnavnene er «[d]en einaste større attstående delen av norsk ordrikdom som framleis ikkje er registrert» (Veka 2009, s. 5). Det som språkvitenskaplig sett først og fremst er viktig, er å foreta et nøyaktig fonologisk avtrykk, tilrettelagt for leksikalsk-morfologisk analyse.

2. *For lokalhistorikerne er det nødvendig å ta vare på lokale stedsnavn for at innholdet i lokalhistoriske dokumenter skal bli begripelig for kommende generasjoner.* I ulike typer lokalhistorisk virksomhet har forholdet mellom navn, andre kulturminner og bruk av terrenget stor interesse.

3. *Synet på kulturminnene er varierende og ikke statisk.* I samfunnet har synet på kulturminnene endret seg noe i løpet av de siste hundre år. For det første ser vi en utvikling fra et relativt partikulært til et økologisk kulturminnesyn. Tidligere hadde man ikke store betenkeligheter med å flytte et kulturminne (f.eks. et gammelt gardstun) til et nytt sted. Nå er hovedregelen at kulturminnene skal bevares i sitt opprinnelige miljø. For det andre opplever vi ofte et ønske om å gjøre kulturarven levende. Bevaring gjennom aktiv bruk er blitt et slagord i tida. Sammenfattende kan vi si at den beste måten å bevare stedsnavn på er når navn som alltid har tilhørt den

samme brukerkretsen, blir tatt vare på i en slik sammenheng og formidlet på en måte som støtter opp om fortsatt bruk.

4. *Stadnamnarkivene er spesielt innrettet mot bustadnavn og djupinnsamlinger* (jf. Indrebø 1921, Helleland 1982). Dette gir et svært godt grunnlag for å kunne drive lokalhistorisk navneinnsamling på språkvitenskaplig grunn.

Lokalhistorisk navneinnsamling og spørsmålet om kvalitetssikring

Bevaring av kulturminner dreier seg om en gjennomtenkt kvalitetssikring av noe som på en eller annen måte er sosialt nedarvet. I stedsnavnsammenheng står vi overfor *en nedarvet uttaleform med en nedarvet forståelse av referanse*, normalt innenfor rammene av *et nedarvet stedsnavninventar*. Årelange erfaringer med ulike navnesamlinger har gitt meg noen oppfatninger om hvor skoen ofte trykker. En svakhet jeg mener å se, er at innsamlere har brydd seg for lite om den geografiske beskrivelsen. Noe som er blitt radikalt forbedret de tre siste tiårene, er rutinene med å gjøre lydopptak.

1. Den gode geografiske beskrivelsen

I områder der navnetettheten er stor, og der kartfestingen byr på utfordringer, har en enkel, god geografisk beskrivelse enormt mye å si for kvalitetssikringen. Dette kan gjøres ved noen enkle grep. Konkret går det ut på at en er nøye med å angi eksposisjon (f.eks. nordvendt, sørvesthellende, slett ...) og relativ plassering når en befinner seg i «vanskelig» terreng.

Et eksempel fra navnesamlingen fra Rød i Os:

90. Bukkahøset

Objektstype: Et smalt søkk (høse).
 Prominens: Trangt, lite. Et lite område.
 Eksposisjon: Sørøstvendt.
 Relativ plassering: NA for Askebrekko, 35 m NNV for våningshuset.

VIKTIG: Moderne stedfestingsmetoder, som kartfesting, geodetisk posisjonering, foto, video, digitale terrengmodeller etc. vil aldri kunne erstatte den udiskutable verdien en god geografisk beskrivelse har. Dessuten er det denne formen for stedfesting som traderingen har rettet seg etter. Gjennom årtusener har eldre tradisjonsbærere lært bort navnene til nye generasjoner ved at de har pekt på landskapet når det var mulig; ellers har de beskrevet navnebæreren og forklart plasseringen ut fra kjente ting i landskapet. En god geografisk beskrivelse er ikke bare en viktig kvalitetssikring. Den hjelper oss også til å forstå kulturminnet bedre.

Rettleiingsheftet *Innsamling av stadnamn* (Helleland 1984) går ikke inn på denne problematikken. Det kan det også være gode grunner til. For det

første er gode geografiske beskrivelser ikke alltid like viktige. For det andre ville en slik tematisering ha gjort framstillingen større og mer komplisert, og det ville lett gå ut over den gode pedagogiske kvaliteten dette heftet har. Likevel er det et behov for å forbedre rutinene her. Hvordan det skal gjøres, må diskuteres nærmere. En løsning kunne være å lage et kapittel eller et lite tilleggshefte om navneinnsamling i vanskelig terreng. Dessuten bør en prøve å forbedre listeføringen, som jeg skal komme inn på seinere.

Årsakene til at noe terreng er vanskelig, er flere, men særlig disse:

- a. Stor navnetetthet. Ofte i innmarksområder.
- b. Brattlendt terreng der kartfesting er vanskelig.
- c. Dårlig kartgrunnlag.

For å sikre kvaliteten best mulig i vanskelig terreng gjør en bruk av flere teknikker. Mest grunnleggende er som nevnt en ekstra god geografisk beskrivelse. Foto er også et viktig hjelpemiddel. Med hensyn til de tre punktene vil en ha nytte av disse formene for kvalitetssikring:

a'. Å forstørre kartgrunnlaget slik at målestokken blir ekstra stor.

b'. Å fotografere bratte fjellsider, og stedfeste navnene på fotoet. I et fjordlandskap er det lurt å fotografere fra en båt ute på fjorden.

c'. Punktbestemmelse ved hjelp av GPS.

Stedfestingen av navn kan utføres på flere måter, der en kan trekke et hovedskille mellom a) *geodetiske metoder* og b) *geografiske metoder*. Ved de geodetiske metodene blir stedfestingen bestemt ut fra et koordinatsystem, altså ved hjelp av anvendt matematikk. Ved de geografiske metodene gjør man bruk av språklige og visuelle virkemidler. Den normale og anbefalte formen for stedfesting er nummerbasert kartfesting. Denne kan utføres på tilsvarende to måter: a) *geodetisk kartfesting* eller b) *geografisk kartfesting*. Ved geodetisk kartfesting plasseres nummeret slik at det viser et tenkt representasjonspunkt (sentralpunkt). Dette gir en stedfesting av relativt dårlig kvalitet. En ulempe med geodetisk kartfesting er at den tilslører virkeligheten. For eksempel tilsløres et så banalt faktum som at en navnebærer kan ligge inne i en annen. Ved geografisk kartfesting plasseres numrene tydelig i forhold til det arealet som navnebærerene dekker. I tillegg kan en bruke piler, linjer og innsirklinger som visuelt markerer den utstrekningen og avgrensningen de enkelte navnebærerene har. Det som må være navneinnsamlerens oppgave, er å tilstrebe en så god geografisk kartfesting som mulig. Hvordan en seinere digitalisering skal utføres, er et annet tema.

2. Den gode samtalen om navn – bevart i lydopptak

Moderne opptaksutstyr gjør det mulig å foreta foreløpige hurtigregistreringer langt bedre og mer effektivt enn tidligere. I den tidlige fasen av en djupinnsamling må en ikke være så altfor systematikk-fokusert; en må prøve å sikre seg så mange samtaler med folk som mulig. Mitt råd til inn-

samlere er: 1. Skaff kart. 2. Avtal møte med kjentfolkene, og be dem gjerne på forhånd om å skrive ned alle navn de kjenner. Notatet kan fungere som støtteark for samtalen. 3. Gjør lydopptak av samtalen, full av navn og rik på folks lokalkunnskap. Som regel bør en unngå at informanten blir opphengt i kartet. Når en skal stedfeste i en samtale, begynner en med de objektene som enklest lar seg kartfeste. Ofte er det snakk om vann og vassdrag, holmer og sund.

I rettleiingsheftet skriver Botolv Helleland:

Den vitskapleg sett beste måten å gjera lydopptak på, er å ta opp heile intervjuet. Det kan gjerast særleg om ein har informantar som ordlegg seg godt og som er støe i målføret. Eit slikt omfattande lydbandopptak vil dessutan ha stor nytte for andre typar tradisjonsinnsamling. (Helleland 1984, s. 17)

Etter at Botolv Helleland fra 1972 ble ansatt ved stadnamnarkivet, skjedde mye nytt. Lydbandopptak ble innført, ganske snart som rutine. Ved lydfesting får man arkivert det som informanten faktisk sa. Tidligere hadde direkte lydskriftnotat vært enerådende, og da fikk man strengt tatt bare arkivert det nedskriveren mente at han hørte at informanten sa. Innføringen av lydopptak gjorde det mulig å bruke «vanlige» folk i vitenskaplig registrering. Den effektiviseringen dette innebar, var formidabel. Botolv Helleland reiste rundt og holdt kurs i navneinnsamling. Slik var det jeg møtte Botolv første gang, i Iveland høsten 1982. Under kurset husker jeg at en vel åtti år gammel informant ble tatt ut, og Botolv demonstrerte hvordan en kunne lydfeste en god samtale om navn. Dette gav inspirasjon. Sommeren 1983 foretok jeg de første lydfestingene. Virkelig fart på sakene ble det fra og med 1985. De mange lydopptakene er fint å se tilbake på. Slike opptak blir jo bare mer verdifulle ettersom tida går.

Lokalhistorisk navneinnsamling og listeføring

Under innsamling er det vanlig å bruke skjemaene fra stadnamnarkivene. Etter min mening vil det være ønskelig at kolonnen «andre opplysninger» heller fikk ordlyden «geografiske opplysninger (eksposisjon / relativ plassering)». Denne kolonnen bør være reservert for geografiske opplysninger og ikke for andre eventualiteter. Geografiske opplysninger skal kunne noteres stikkordsmessig. «Andre opplysninger» bør defineres som *opplysninger om bruken av stedet, tradisjon og folkeminne*. Til slike ting skal en ikke bruke forsiden; en skal bruke baksiden eller et tilleggsark. Tradisjonsopplysninger skal *ikke* noteres i stikkordsform, men i en talemålsnær fortellende stil, og det krever mer plass enn det skjemaet er laget for.

Litt om angivelse av preposisjonsbruk: De områdene jeg har samlet navn i, er uten dativ, og de aller fleste terrengnavn har en preposisjonsbruk etter

de formulerte reglene i Jon Erik Hagens artikkel «Stedslokaliserende *på* og *i*» (Hagen 1997). Derfor har jeg bare funnet det hensiktsmessig å opplyse om preposisjon for bostedsnavn og ved avvikende tilfeller. Hagens artikkel er svært nyttig – både å kjenne til og å vise til.

Stedsnavn og lokalhistorie. Forslag til et samarbeidsprosjekt

Her vil jeg komme med et konkret forslag til hvordan lokalhistorikere og navnegranskere kan samarbeide. Begge parter bør komme inn i bygdebokprosjekter. Den lokale navnesamlingen bør med fordel kunne formidles som et eget bind i en bygdebokserie. I ei slik stadnamnbok tenker jeg meg en ordning av stoffet omtrent slik:

- Del 1. Innledning. Om innsamlingen, opplegget, målsettingen. Veiledning.
- Del 2. Bygdenavn og områdenavn.
- Del 3. Gards- og bustadnavn (tilpasset «Norske bustadnavn», jf. Helleland 2008).
- Del 4. Gardens navn. Ordnet etter matrikkelen, der navnene presenteres i geografisk rekkefølge med en geografisk beskrivelse, og der informantene framtrer som eksperter på sine felt (jf. Helleland 2008).
- Del 5. Tematisk gjennomgang etter vanlig mønster (f.eks. Særheim 1992).
- Del 6. Register etter hovedledd (grunnord).
- Del 7. Alfabetisk register der tallet på oppslagsnavn svarer til tallet på navnebærere (og ikke på tallet på navneformer eller kartfestinger).

Monografien *Stedsnavn fra Levangsheia* (Haslum 2004) følger i grove trekk denne disposisjonen. I mangt er denne en videreføring av Oluf Ryghs framstillingsprinsipper for *Norske Gaardnavne*, men tilpasset mikronivået, det Magnus Olsen (1939, s. 9) kalte «gårdens navn». Inndelingen ovenfor er justert etter en samordning med det langsomme prosjektet «Norske bustadnavn». Alternativt kan Del 3 gå inn i Del 4. I «Gardens navn» er altså selve djupinnsamlingen presentert, og der skal informantenes lokale kunnskaper komme fram. Forklaringer på navnene kan en også gi her, men Del 4 er ikke godt egnet for fullstendige tolkninger av alle navn. Dette fordi svært mange ordelementer forekommer ofte, og slike frekvensrelaterte ting framstilles best i en tematisk gjennomgang (Del 5). En av de mest omfattende tematiske analyser som er publisert, er Inge Særheims store monografi *Sirdal. Namn og stader* (Særheim 1992). Her er stoffet ordnet slik at det skulle utfylle en publisert materialsamling på en fortreffelig måte. I Særheims monografi vil det altså være mange gode ideer for andre å hente. Det vil det også være i Kristian Strømshaugs *Spørjeliste for innsamling av tradisjon og målføre* (Strømshaug 1979). Dette er ei velordna og innholdsrik momentliste, svært nyttig med tanke på bokprosjekter av dette slaget.

Tenk så fint det hadde vært om lokalhistorikere og navnegranskere kunne arbeide sammen i et bygdebokprosjekt! Og en dag kommer lokalhistorikeren glad bort til navnegranskeren og sier: «*Nå har jeg kommet over et dokument fra 1688 som nevner fullt av smånavn. Tror du disse er kjent i dag?*» Og navnegranskeren svarer med spontan iver: «*Oi! Oi! Oi!!! No ska' me sjååå!*»

Avslutning

I røstene for å bevare stedsnavn finner vi en argumentasjon som nokså ensidig har dreid seg om språkhistorisk dokumentasjon. Selv om språkargumentet alltid er høyst relevant, må vi nok innse at det ikke har den samme språkvitenskaplige slagkraften lenger. Og da må vi spørre oss om det ikke også finnes andre sterke argumenter, og det mener jeg at det gjør. I våre historiske dokumentsamlinger er det nemlig slik at stedsnavn fungerer som vitale referanser, og nesten alltid uttrykt slik at referansen forutsettes kjent. Disse realitetene har konsekvenser: *Hvis vi ikke får bevart stedsnavnene i en stedfestet form, vil store mengder viktig dokumentarisk informasjon rett og slett forsvinne.* Vi kan her tenke på historikeren Snorre Sturlasson, som har fortalt at Olav Tryggvason falt i slaget ved Svolder. Stedsnavnet er bevart i kildene, men den referensielle nøkkelen er gått tapt – sannsynligvis for alltid. Dessverre er det et beklagelig faktum at vitenskaplige registreringer ikke sjelden lider av de samme skavankene. Det fonologiske avtrykket er arkivert, men den referensielle nøkkelen er ikke i orden. Og da er det grunn til å spørre om et kulturminne er tatt vare på. Det vi i alle fall kan konstatere, er at vi har et fonologisk avtrykk.

Lokalhistorisk navneinnsamling handler om mer enn dokumentasjon av språklig kulturarv. Det handler også om å ta vare på de referensielle nøkkelen til innholdet i våre historiske dokumenter, vår felles hukommelse.

Litteratur

- Hagen, Jon Erik. 1997. Stedslokaliserende *på* og *i*. I: *Språket er målet. Festskrift til Egil Pettersen på 75-årsdagen 4. mars 1997*. Red. Jarle Bondevik, Gjert Kristoffersen, Oddvar Nes og Helge Sandøy. Bergen, s. 62–71.
- Haslum, Vidar. 2000. Stadnamn som nesten gløymd tradisjon. I: *Den 9. nasjonale konferansen i namnegranskning*. Red. Kristin Bakken og Åse Wetås. Oslo, s. 93–101.
- . 2004. *Stedsnavn fra Levangsheia. Tilrettelagt for språkvitenskaplig og lokalhistorisk utnyttelse*. Bergen.
- . 2006. Også navneinventaret har kulturhistorisk verneverdi. *Nytt om namn* 43, s. 56–57.
- . 2007. Hvordan bør et historielag ta vare på stedsnavn? *Nytt om namn* 46, s. 102–105.

- Helleland, Botolv. 1982. Norsk stadnamnarkiv 60 år. *Institutt for namnegransking. Årsmelding 1981*, s. 17–62.
- . 1984. *Innsamling av stadnamn. Rettleiing*. Oslo.
- . 2008. *Stedsnavn i Kjose*. Oslo.
- Indrebø, Gustav. 1921. Stadnamni i ei fjellbygd (Haukedalen, Fyrde i Sunnfjord). Ei oversyn. *Maal og Minne 1921*, s. 113–210.
- Olsen, Magnus. 1939. *Stedsnavn*. (Nordisk kultur V.) Stockholm – Oslo – København.
- Særheim, Inge. 1992. *Sirdal. Namn og stader. 1. Namnetolkingar*. Sirdal.
- Strømshaug, Kristian. 1979. *Spørjeliste for innsamling av tradisjon og målføre*. Borgarsyssel Museum, Sarpsborg.
- Veka, Olav. 2009: Kva er eit kulturminne? *Nytt om namn 49*, s. 5–6.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

NORSK LOKALHISTORISK INSTITUTT OG LANDSLAGET FOR LOKALHISTORIE OG DERES ROLLE FOR STEDSNAVNIINNSAMLING

I 2009 har Kulturdepartementet markert sin interesse for verdien av å registrere stedsnavn ved å bevilge kr 570 000 til et forprosjekt som kan sikre og dokumentere norske stedsnavn som en del av de immaterielle kulturminnene. Vi synes dette er et fint prosjekt, som har fått sin forankring ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo og Samarbeidsnemnda for namnegransking.

Som leder for Norsk lokalhistorisk institutt (NLI) og som styremedlem for Landslaget for lokalhistorie (LLH) takker jeg for anledningen til å si noen ord om hva vi kan bidra med på dette feltet. Først vil jeg si noen få ord om oss. NLI er en statsinstitusjon under Kulturdepartementet og har vært i drift siden 1956. Instituttet skal fremme lokal- og regionalhistorisk arbeid i Norge og gi råd og veiledning til de ulike aktørene. Det skal drive egen forskning, men også stimulere til forskning og fungere som et nasjonalt dokumentasjonssentrum for lokal historie.

LLH er en paraplyorganisasjon for historielagene i Norge og kan føre sine røtter tilbake til 1920. Det finnes over 600 slike lag i Norge med mer enn 100 000 medlemmer. Omtrent 412 av lagene med ca. 83 000 medlemmer er tilsluttet Landslaget. I samarbeid med NLI gir Landslaget ut publikasjonen *Lokalhistorisk magasin*, med fire nummer pr. år. *Heimen* har siden 1922 vært Landslagets fagtidsskrift.

Innsamling og studium av stedsnavn er svært viktig i det lokalhistoriske arbeidet. Interessen for temaet og debattlysten hos allmennheten blir ofte skjerpet når det gis ut nye bygdebøker (spesielt innenfor sjangeren gårds- og slektshistorie eller bosettingshistorie). Ofte er diskusjonene knyttet til normalisering og betydningen av navn.

I NLI's trykte «hjelperåder» anbefaler instituttet historielagene å arbeide blant annet med å registrere historiske minner og stedsnavn i sine lokal-samfunn. Mange tar utfordringen på alvor. På sin nettside oppgir Kviteseid historielag for eksempel at dets prioriterte oppgaver blant annet er å samle inn «folkeminne, stadnamn og all slags tradisjon som knytter seg til ætt og heim og arbeidsliv» (se lokalhistoriewiki.no/index.php/Kviteseid_historielag).

LLH gir råd om innsamling av stedsnavn i boka *Handbok i historielagsarbeid* (1990, s. 150). Og det gjøres mye godt innsamlingsarbeid. Medlemmer av bondelag og bondekvinnelag har tatt initiativ til å sette opp innholdsrike navnelister. Skoler setter i gang elever med lignende prosjekter. Jegere er blitt stimulert til å sette seg inn i den store floraen av utmarksnavn og registrere dem.

Verken NLI eller Landslaget har ressurser å sette inn på selve innsamlingsoppgaven. Men NLI og LLH kan sette dem som arbeider med forprosjektet og et seinere hovedprosjekt, i kontakt med lokalhistorielag for å høre om de og deres medlemmer har noe å bidra med når det gjelder innsamling av stedsnavn innenfor det området der selv hører hjemme eller har god kjennskap til. Gjennom våre nettsteder (www.historielag.org og www.lokalhistorie.no) og *Lokalhistorisk magasin* kan vi bidra til å gjøre stedsnavnprosjektet kjent og rekruttere mulige medarbeidere. Det kan stimuleres til kulturhistoriske stedsnavnvandringer osv.

NLI's lokalhistoriewiki kan være interessant i denne sammenhengen. Dette nettstedet – www.lokalhistoriewiki.no – er administrert av NLI med hjelp av frivillige deltakere, entusiaster og fagfolk. Teknologien er enkel å lære seg, og instituttet og samarbeidspartnere tilbyr veiledning og hjelp underveis. Folk kan for eksempel selv legge inn stedsnavn som er i ferd med å gå i glemmeboka, og plassere dem geografisk. Dette nettstedet er organisert slik at man kan bevege seg fra landsdel til fylker, kommuner og mindre enheter. Det er laget brosjyrer som gir en innføring i hva lokalhistoriewikien er, og hvordan den enkelte kan bli en aktiv bidragsyter. Noen vil forhåpentlig ønske å ta vare på den kulturarven som ligger i stedsnavn ved for eksempel å registrere dem og ta vare på dem som kulturminner. Den ovennevnte prosjektgruppen vil kanskje bidra til å utvikle egne maler for hvordan en slik registrering kan gjøres av lokale entusiaster?

Slik lokalhistoriewikien framstår i dag, er det en del informasjon om enkelte gårds- og stedsnavn, men det finnes også presentasjoner av et større antall forskjellige lokaliteter under en gård, slik som «Lokale stadnamn på Gamnes gard», jf. [www.lokalhistoriewiki.no/index.php/Gamnes_\(Harstad\)](http://www.lokalhistoriewiki.no/index.php/Gamnes_(Harstad)).

NLI og LLH er glade for at Kulturdepartementet vil styrke registreringa av stedsnavn i Norge, og håper at forprosjektgruppen og det hovedprosjektet som skal komme, vil ta i bruk de lokale ressurspersonene som er knyttet til lokalhistorisk arbeid og lokalhistorielagene. Det er viktig å ta vare på og formidle den kunnskapen de sitter inne med.

Knut Sprauten
knut.sprauten@lokalhistorie.no

NORSK NAMNELAG OG INNSAMLING AV STADNAMN

Norsk namnelag stiller gjerne nettstaden www.norsknamelag.no og dei andre kanalane laget rår over, tidsskriftet *Namn og Nemne* og meldingsbladet *Nytt om namn*, til disposisjon for initiativtakarane til innsamling av stadnamn.

Dessverre har ei nasjonal djupinnsamling av stadnamn mangla både politisk og økonomisk støtte dei seinaste åra. Tiltaka har vore få og spreidde og til dels utan systematisk fagleg styring. Det er på høg tid at eit fagleg initiativ vert teke på nytt før store mengder stadnamn vert borte med dei generasjonane som utnytta norsk natur som ein del av levebrødet. Turisme og naturoppleving er ikkje nok til å berga stadnamna. Stadnamna er funksjonelle, og når dei ikkje vert brukte, døyrr dei ut. Mykje har gått bort dei seinaste generasjonane. Slik er naturlovene.

Ei svær oppgåve ligg òg og ventar i oppsporing, systematisering og digitalisering av dei stadnamna som alt er samla inn. Dessverre finst det enno ikkje eit landsomfattande oversyn over kva som har vore gjort. Ideelt sett burde det i dag vera mogleg å logga seg inn på ein nettstad der innsamla område var detaljert avmerkte på eit kart, kva område som står for tur, kvar stadnamna ligg arkiverte, kor tilgjengelege dei er, osb.

Namnelaget vil førebels laga eigne nettsider der folk kan halda seg orienterte om innsamlingsarbeidet, kvar det er planlagt innsamling, kor langt prosjekta har komme, kven som står for innsamlinga, osb. Føresetnaden er at vi får tilbakemeldingar frå dei som styrer slike innsamlingsprosjekt.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

RAPPORT FRÅ KONFERANSE

MAGNUS OLSEN SOM NAMNEGRANSKAR
Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking
Oslo 20. november 2009

Fredag 20. november vart Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking halden i Oslo i lokala til Språkrådet med rundt førti deltakarar. Hovudemnet for konferansen var «Magnus Olsen som namnegranskar». I 2003 var Gustav Indrebø emne for Den 10. nasjonale konferansen (sjå *Gustav Indrebø og norsk namnegransking*, Seksjon for namnegransking, Universitetet i Oslo 2003). Og den fremste av alle, Oluf Rygh, vart heidra med eit NORNA-symposium på Stiklestad i 1999 i samband med at det var hundre år sidan han døydde (*Oluf Rygh*, NORNA-rapporter 70A & 70 B, Uppsala 2000). Det var då berre naturleg at Magnus Olsen òg skulle minnast med ein konferanse. Ein ekstra grunn for å velja 2009 for denne profilerte namnegranskaren var at tidsskriftet *Maal og Minne* runda hundre år, og Magnus Olsen (1878–1963) var grunnleggjaren og den fyrste redaktøren av tidsskriftet. Han styrde det i førti år, heilt fram til 1950. Alt frå byrjinga hadde *Maal og Minne* namnevitskaplege artiklar og elles mykje anna språkleg og etnologisk stoff med interesse for namnegranskarar. Sjølv skreiv Olsen mange artiklar om namn i dette tidsskriftet, særleg stadnamn. Men han publiserte namnevitskap andre stader òg, både i nordiske tidsskrift, festskrift, bygdebøker og ikkje minst større verk som *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* (1915) og *Ættegård og helligdom* (1926). (For meir opplysningar viser me til bibliografien nedanfor s. 87 ff.) Magnus Olsen tok òg initiativet til Norsk stadnamnarkiv, som vart skipa i 1921. I ein søknad til Det videnskabelige Forskningsfond av 1919 om pengar til eit norsk stadnamnarkiv skreiv han at arkivet skulle gå til «planmessig historisk-sproglig optegnelse og bearbeidelse av norske stedsnavn og til studium av vor historiske topografi».

Det vart halde til saman seks føredrag om og i tilknytning til Magnus Olsen. Dei var, i same rekkjefylgd som dei vart framførde: *Jon Gunnar Jørgensen*: Magnus Olsen som filolog; *Tom Schmidt*: Magnus Olsens bidrag til stedsnavnforskningen; *Ole-Jørgen Johannessen*: Magnus Olsen som personnavnforsker; *Per Vikstrand*: Magnus Olsen som sakralnamnsforskar; *Inge Særheim*: Magnus Olsen og dei norske *staðir-* og *landnamna*; *Botolv Helleland*: Magnus Olsens sakrale profil i *Norske Gaardnavne* band 11: *Søndre Bergenhus Amt*.

I tillegg vart det halde innlegg mellom anna om ei ny forskargruppe i namn ved Universitetet i Bergen, om Norsk namnelag som runda 25 år, og om eit innsamlingsprosjekt i Hedmark.

Nytt om namn prentar her noko nedkorta versjonar av føredraga. Nokre av dei vil verta publiserte i meir utførlege versjonar i *Namn og Nemne*.

English summary:

Proceedings from the 12th National Conference on Name Research: *Magnus Olsen as a Name Scholar*. Oslo, 20 November 2009.

The 12th National Conference on Name Research was held in Oslo 20 November 2009 with approximately 40 participants. The topic of the conference was Magnus Olsen as a name scholar. In 2003 another of the most well-known Norwegian name scholars was honoured with a conference, namely Gustav Indrebø, and back in 1999 the most outstanding of them all, Oluf Rygh, was the theme of a conference at Stiklestad in commemoration of the centenary of his death. So it was timely to dedicate a conference to Magnus Olsen and his onomastic works. One more reason for choosing 2009 for a conference on Magnus Olsen was that the journal *Maal og Minne* celebrated its 100th anniversary, and Olsen was the founder of the journal and its editor from the start up until 1950. Already from the beginning, *Maal og Minne* published articles on name research and other linguistic and folkloristic matters which might interest name researchers, many by Olsen himself. He also published articles on onomastics elsewhere, and he is in particular famous for his books, *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* [Vestiges of Heathen Cult in Norwegian Place-Names] (1915) and *Ættegård og helligdom* [Farms and Fanes of Ancient Norway] (1926, English edition 1928). Magnus Olsen initiated the establishment of Norsk stadnamnarkiv [The Norwegian Place-names Archive] which was founded in 1921.

Altogether six papers on Magnus Olsen and his works were read at the conference: *Jon Gunnar Jørgensen*: Magnus Olsen as a philologist; *Tom Schmidt*: Magnus Olsen's contributions to place-names research; *Ole-Jørgen Johannessen*: Magnus Olsen as a personal names scholar; *Per Vikstrand*: Magnus Olsen as a scholar in research on sacred place-names; *Inge Særheim*: Magnus Olsen and the Norwegian *stadir*- and *land*-names; *Botolv Helleland*: Magnus Olsen's approach to sacred names in *Norske Gaardnavne* [Norwegian Farm Names] Vol. 11 Søndre Bergenhus Amt.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

MAGNUS OLSEN SOM FILOLOG

Magnus Olsen var født i Arendal i 1878. Etter eksamen artium (1896) reiste han til Kristiania for å studere filologi. Her møtte han et miljø av fremragende fagfolk, som Hjalmar Falk, Alf Torp, Sophus Bugge og Oluf Rygh. De to sistnevnte skulle få særlig stor betydning for ham, og det skulle falle i Magnus Olsens lodd å videreføre arven etter disse.

Gjennom sitt studium ble Magnus Olsen særlig knyttet til professor Sophus Bugge. Dette forholdet var til gjensidig nytte og glede og ble etter hvert også til et nært vennskap. Denne gjensidigheten fremgår klart av Sophus Bugges brev (Kruken 2004). Bugge krediterer tidlig student Olsen for oppklarende lesemåter innen runologien og gir ham varme anbefalinger i brev til kolleger i utlandet. I 1888–89 hadde synet sviktet Bugge, men han

kom seg igjen. Men i 1902 sviktet det igjen, og siden hadde Bugge så dårlig syn at han verken kunne lese eller skrive selv. Han var da helt avhengig av Magnus Olsens assistanse i det faglige arbeidet.

Den 30. juni 1907 ble Sophus Bugge rammet av slag. Samme dag dikterer han sitt siste brev, der han erklærer:

Ved fuld bevidsthed og af inderlig overbevisning anbefaler jeg universitetsstipendiat Magnus Olsen til efter mig at blive professor i gammel-norsk og islandsk sprog og litteratur, da han baade ved kundskaber, evner og personlighed dertil er fortrinlig skikket. (Kruken 2004, s. 973)

Bugge døde en uke senere, og samme år ble Magnus Olsen utnevnt til hans etterfølger. Professoratet fikk, i tråd med Bugges ønske, betegnelsen «oldnorsk og islandsk sprog og litteratur». Den historiske og språklig-litterære avgrensningen peker mot et filologisk perspektiv. I 1921 ble også stillingsbetegnelsen endret til «norrøn filologi».

Temaet «Magnus Olsen som filolog» innebærer i grunnen en presentasjon av Magnus Olsen som fagmann i full bredde. Filologisk perspektiv og metode preget Magnus Olsens arbeid gjennom hele hans karriere. Filologens fremste oppgave er å formidle tekstlige budskap fra en annen tid eller en annen kultur til samtiden. Da gjelder det å kontekstualisere teksten. Derfor la Magnus Olsen stor vekt på, ved siden av det rent lingvistiske, å forstå tekstens miljø – den historiske og kulturelle situasjonen som tekstene ble skapt innenfor. Noen elementer i denne konteksten kunne utledes av tekstene selv eller overføres fra andre tekster. Annet kunne hentes fra hjelpevitenskaper som historie, arkeologi og religionsvitenskap, men alt måtte settes skjønnsmessig sammen, og det er ikke til å komme fra at filologens egen innlevelsessevne og intuisjon måtte spille en betydelig rolle. Her var Magnus Olsen kreativ. Han var aldri redd for å fylle ut det historiske bildet med faktorer som ikke var direkte dokumenterbare. Derfor kunne han gå langt i sine tolkninger, og for dette måtte han tåle skarp kritikk. Når hans tolkninger likevel ikke fullstendig kan avvises som spekulative, er det fordi han alltid er nøye med å angi premissene for tolkningene. Hans skarpsindige observasjoner og språklige innsikt har stor verdi og gyldighet, selv om man ikke kan følge ham helt fram.

Magnus Olsen var en forsker med bred horisont. Hans forskningsinnsats ligger likevel særlig innenfor fire hovedområder: religionshistorie, navneforskning, runologi og norrøn litteratur. Interessen for religion og religionshistorie viser seg kanskje mest direkte i gjenutgivelsen av P. A. Munchs håndbok i norrøn mytologi, *Norrøne gude- og heltesagn* (1922). Men viktigere er det nok likevel at religionen er en svært viktig bestanddel i den konteksten han konstruerer rundt sine kildetekster. Hele hans virksomhet var

faktisk preget av en gjennomgående interesse for troen på usynlige krefter – religion, mystikk og magi.

Innenfor navneforskningen gjorde han en betydelig innsats for å få ferdig Oluf Ryghs prosjekt *Norske Gaardnavne*. Olsen var eneredaktør for bind 10 og 11, og sammen med Just Quigstad redigerte han bind 18, som avsluttet verket. Men Olsen viste også betydelig interesse for stedsnavnforskning utover dette, og her var han typisk nok særlig opptatt av navn som avspeiler førkristen kult. Han slår an tonen i 1905 med det vesle heftet *Det gamle norske ønavn* Njardarlog. Her redegjør han for en gruppe stedsnavn på Tysnes som alle kan knyttes til hedensk kult. *Stedsnavnestudier* (1912) bringer mer om mytologiske stedsnavn, og titler som *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* (1915), *Ættegård og helligdom* (1926) og *Stedsnavn og gudeminner i Land* (1929) levner ingen tvil om hvor forfatteren har sin hovedinteresse.

Om arven fra Oluf Rygh preget Magnus Olsens forskerkarriere, så gjaldt det i enda sterkere grad arven fra Sophus Bugge. Da Bugge døde, hadde han utgitt første bind av *Norges Indskrifter med de ældre Runer* og begynt på det andre. Det ble Magnus Olsens oppgave å fullføre serien. Han er medutgiver av bind 2 og eneutgiver av bind 3. Etter at de eldre runene var utgitt, vokste planene fram om en tilsvarende utgave av innskriftene med de yngre runer. Første bind utkom i 1941, og det femte og siste i 1960. Denne utgaven var altså Magnus Olsens hovedbeskjeftigelse som pensjonist. Med runeutgavene kan man si at Magnus Olsen har preget en hel vitenskapsgren i Norge.

Vi kjenner igjen Magnus Olsens filologiske arbeidsmåte innenfor runologien. Det gjaldt å rekonstruere tekstenes kulturbakgrunn og miljø. De usynlige kreftene får også her bred plass. Olsen hadde sterk tro på at runeinnskriftene kunne ha en kultisk-magisk funksjon, og dette synet danner bakgrunn for mange av hans tolkninger.

I sine runetolkninger trakk Magnus Olsen store veksler på sin intuisjon og innlevelsessevne. Han kunne rekonstruere komplekse historiske baktepper på et knapt og fragmentarisk kildegrunnlag. For dette og ikke mindre for koplingen av runer og magi har han måttet tåle sterk kritikk. Likevel er det få som vil underslå at han også var en fremragende vitenskapsmann, og at noen av hans tolkninger – ikke minst på grunn av at han kunne kombinere kunnskap med modige gjetninger og fantasi – var mesterlige. Særlig har han høstet beundring for sin tolkning av Eggja-innskriften. Eggja-stenen ble funnet i 1917, og Magnus Olsen fikk altså servert en helt jomfruelig tekst med de eldre runer, faktisk den lengste vi har. Innskriften er meget dunkel og byr på svært store utfordringer. Hans tolkning kom først ut som egen bok (1919) og fyller 120 svære sider i bind 3 av *Norges Indskrifter med de ældre Runer*. Anne Holtmark kaller den visjonær, andre har kalt den genial. Olsens tolkning danner grunnlag for senere tolkninger,

men har vært kritisert og omdiskutert. Den stod i hovedtrekk ved lag da Magnus Olsen døde i 1963, men neppe lenger nå. Likevel står denne tolkningen som en bragd.

Sine tre siste år viet Magnus Olsen til den norrøne litteraturen. Fra 1960 til sin død leverte han sju små hefter om norrøn diktning under fellesbetegnelsen *Edda og skaldekvad*. Fire av dem handlet typisk nok om gudedikt. De tre resterende dreide seg om skaldedikt, men også her er det mytologiske innholdet vektlagt.

Norrøn filologi var på Magnus Olsens tid et viktig redskapsfag for norsk nasjonsbygging, og dette fikk fornyet aktualitet i 1905. Morsmålsfaget ble utover på 1900-tallet en bæresøyle i skoleverket, og Magnus Olsen var i høy grad med på å forme dette fagets innhold. Jeg tror det er riktig å se grunnleggelsen og utformingen av *Maal og Minne* («Maal og minne – norske studier») i denne konteksten. I programartikkelen i det første nummeret (1909) beskrev Olsen tanken med tidsskriftet. Det skulle romme nettopp de språklige emneområdene som vi nå knytter til studiefaget norsk (nordisk), inkludert norrønt og folkløristikk. Tidsskriftet skulle virke innenfor Bymålslagets ånd, «at styrke og fremhjælpe det som norsk er».

Som vitenskapsmann gikk Magnus Olsen langt i å bygge ut kildeteksternes kontekst og miljø. For dette har han fått berettiget kritikk. Men hans dype innsikt, skarpsindige observasjoner og gode kombinasjonsevne har likevel frembrakt vesentlige resultater. I sine arbeider skilte Magnus Olsen tydelig mellom dokumenterte og udokumenterte forutsetninger. Derfor er hans tolkninger stadig verdifulle i en videre vitenskapelig diskusjon. Magnus Olsen hadde også stor betydning for utviklingen av studiefaget nordisk. Han gjorde det til et viktig redskap i den kulturelle samfunnsbyggingen, og med *Maal og Minne* sørget han for at nyvunnet kunnskap om norsk språk og kultur nådde ut i vide kretser.

Den 16. januar 1963, en drøy måned etter at han hadde levert det 7. heftet om gudedikt til trykking, døde Magnus Olsen.

Litteratur

Holtmark, Anne. 1963. Minnetale over professor Magnus Bernhard Olsen holdt i den hist.-filosofiske klasses møte den 4. oktober 1963. Særtrykk fra *Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Årbok 1963*.

Høst, Gerd. 1963. Magnus Olsen. [Minnetale i] *Det Kongelige Norske Videnskaber Selskab. Forhandlinger 36*, s. 92–96. Trondheim.

Kruken, Kristoffer (utg.). 2004. *Sophus Bugges brev 1–3*. Øvre Ervik.

Jon Gunnar Jørgensen
j.g.jorgensen@iln.uio.no

En mer fullstendig versjon av foredraget vil bli publisert i Namn og Nemne.

MAGNUS OLSENS BIDRAG TIL STEDSNAVNFORSKNINGEN

I nekrologen over Magnus Olsen i *Maal og Minne* i 1963 understreker Trygve Knudsen:

Et av de trekk som gir Magnus Olsens forskerinnsett kontinuitet bakover, er dens preg av universalitet og helhet [...]. Tre vitenskapelige felter, som i dag hvert av dem krever full innsatt av sin egen forsker, behersket han alene suverent: norrøn filologi, runologi, stedsnavnforskning; han gjorde skapende og blivende innsatt på dem alle, og i hans forskning dannet de den mest harmoniske og fruktbare enhet. (Knudsen 1963, s. 1)

Det kan, på bakgrunn av dette, synes fåfengt å forsøke å fordele Magnus Olsens forskning på de tre ulike disiplinene. Jeg tror likevel det er nødvendig og nyttig, og jeg skal her forsøke å trekke fram hans innsatt for stedsnavnforskningen. Foruten alminnelig tilgjengelige oppslagsverk bygger jeg først og fremst på Anne Holtsmarks innledning til bibliografien over Magnus Olsen, utarbeidet av Ole-Jørgen Johannessen (1977).

Magnus Olsen var født 28. november 1878 i Arendal og tok artium i 1896. Det skal ha vært den eldre broren, Gunnar, som oppmuntret ham til å studere filologi, og det ble faggruppene latin–gresk og tysk–norsk. Allerede i 1899 (det året Oluf Rygh døde) ble Olsen amanuensis ved Universitetsbiblioteket og kom der utvilsomt snart i kontakt med Albert Kjær, som hadde vært Ryghs assistent i arbeidet med *Norske Gaardnavne* (NG).

I 1900 publiserte Magnus Olsen sin første vitenskapelige artikkel og ble ganske snart Sophus Bugges assistent og medarbeider i utgivelsen av *Norges Indskrifter med de ældre Runer*. I 1902 nevnte Bugge ham for første gang i forbindelse med stedsnavnforskning. I et brev til Adolf Noreen fortalte Bugge at Kjærs arbeid med annet halvbind av Kristians Amt var i trykken, og

saa skal Overlærer Karl Rygh fortsætte med Nordre Trondhjems Amt, sandsynlig ogsaa med Nordland og Romsdalen. Nedenes vil sandsynlig blive bearbejdet af Dr. Amund Larsen og Magnus Olsen. (Kruken 2004, s. 793)

Helt slik ble det jo ikke, og trolig har arbeidet med runene i første omgang hindret Olsen i å ta del i utgivelsen av NG, men av forordet til NG VIII, *Nedenes Amt* (utg. 1905), går det fram at Larsen skylder «Hr. Universitetsstipendiat Magnus Olsen adskillige Forklaringsforslag», og i forordet til NG XIII, *Romsdals Amt* (1908), takker Karl Rygh Olsen for «flere Bidrag til Navnenes Tolkning». Men Magnus Olsen må nå ha kommet med for fullt, for i 1910 kunne han utgi NG XI, *Søndre Bergenhus Amt*, som med

sine 643 sider (+ en 18 siders innledning) er seriens mest omfangsrrike bind, noe som langt på vei skyldes Olsens mange dyptgående tolkningsforslag. Han bidrog også ellers i utgivelsesarbeidet. I forordet til NG IX, *Lister og Mandals Amt* (utg. 1912), takker Kjær ham for å ha «overladt [Kjær] en Del af ham gjorde Optegnelser om Udtalen af Gaardnavne i Bjel-land Herred», og for (sammen med Marius Hægstad og Alf Torp) å ha «givet direkte Bidrag til dette Bind ved flere Forslag til Navneforklaring». Søk i nettversjonen av NG IX gir 19 henvisninger til Magnus Olsen.

I 1915 utgav Olsen NG X, *Stavanger Amt*, et verk på 510 sider og dermed heller ikke noen lettvekter, og igjen er det Olsens lange, velskrevne kommentarer som skaper verket. I 1919 kom så det siste, ordinære bindet av NG, bind XII, *Nordre Bergenhus Amt*, der Kjær i forordet omtaler Olsen som sin medarbeider, som har bidratt med opplysninger om uttalen og gårdenes beliggenhet foruten å ha drøftet forklaringsforsøk, og «han har endelig bidraget med ikke faa egne Forklaringer, som ere anførte under hans Navn i Texten». Søk i nettversjonen av NG gir 89 henvisninger til Olsen i dette bindet. I 1924 utgav han endelig – sammen med Just Qvigstad – tilleggssbindet NG XVIII, *Navne paa matriculerede Jordeiendomme i Finmarkens Amt*.

Magnus Olsens forskning i forbindelse med utgivelsen av NG blir gjerne oversett, idet mange ikke er klar over at navnetolkningene i verket i all hovedsak skyldes utgiverne, ikke Oluf Rygh, og om de bygger på Ryghs notater, er dette gjerne markert med hans initialer.

I Olsens to bind av NG, bind X og XI, er navn som kan inneholde minner om hedensk kult, viet stor oppmerksomhet, og det er kanskje som sakralnavnforsker han oppnådde størst anerkjennelse – og høstet mest kritikk. Allerede i 1905 holdt han foredraget «Det gamle norske ønavn *Njarðarlög*» i vitenskapsselskapet. Han tar her utgangspunkt i en tanke framsatt av P. A. Munch i 1854 (s. 170) og ser en sammenheng mellom det gamle *Njarðarlög*, *Tysnes(øy)*, *Godøya* og gårdsnavnene *Ve* og *Vevatne* – og indirekte også *Hovland* i nabosoknet. Konsentrasjonen av sakrale navn «tyder», hevder Magnus Olsen, «bestemt paa, at der her paa nordsiden af øen har været et centrum for hedensk gudedyrkelse» (s. 72). I 1908 vendte han med *Hærnavi. En gammel svensk og norsk gudinne* tilbake til dette emnet, som skulle komme til å stå sentralt i forskningen hans de neste årene; allerede året etter holdt han foredraget «Kultsteder og Tingsteder» i vitenskapsselskapet. Hovedverket hans i denne forbindelse er boka *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* fra 1915, og samme år holdt han foredraget «En gruppe gammelnorske helligdomme» i vitenskapsselskapet. I de følgende årene skrev han flere små artikler om enkeltnavn, særlig gårdsnavn, der han mente å kunne se gudeminner, og i 1922 kom «Minner om guderne og deres dyrkelse i norske stedsnavne» (s. 210–244) i hans egen, tredje utgave av P. A. Munchs *Norrøne gude- og heltesagn*. I 1926

utgav han så det verket han kanskje er mest kjent for, *Ættegård og helligdom* (302 s.), der han i en populær form ved hjelp av gårdsnavnene tegner et livaktig bilde av vikingtidens og middelalderens agrarsamfunn.

I 1929 tok Olsen for seg navnene i et enkelt landskap, og også her står de sakrale navnene sentralt, tydelig illustrert ved tittelen, *Stedsnavn og gudeminner i Land*. Her går han fra de lettolkete, yngre navnene og graver seg gradvis bakover. I sin anmeldelse (ANF 49 – 1933, s. 193–196) karakteriserer Ivar Lundahl avslutningsvis Magnus Olsens «arbeiden i allmänhet»: «Han tyckes vara i besittning av ett fantasiens och inlevelsens sjätte sinne, som för visso mången gång träffar det rätta, där en mera nykter och 'exact' forskning står rådvill.»

Også utover i 1930-årene var Olsen opptatt av kultminner, f.eks. i artikkelen «Helkunduheiðr» i NoB 21 – 1933, s. 12–27, om et islandsk navn han knytter til et «kvinnelig vesen som stammer fra Hel» (s. 22). Med dette hadde Olsen i all hovedsak avsluttet sin sakralnavnforskning, men han bidro ved to anledninger med mer populære framstillinger: kapitlet «Helligsted og bygd» i *Norsk kulturhistorie* (red. A. Bugge og S. Steen) fra 1938, og avsnittet «Norge» i kapitlet «Kultminne i stadnamn» i *Nordisk kultur* bd. XXVI: *Religionshistorie* (red. Nils Lid) i 1942.

Ellers fra 1930-årene er det én artikkel som må nevnes særskilt, «Litt om navnefrekvens» (MM 1934, s. 83–91), der Olsen formulerer sin velkjente «regel» om at «jo almindeligere et mansnavn er, jo sjeldnere forekommer det i sammensatte stedsnavn» (s. 87). På grunnlag av denne «regelen» kunne Olsen tolke en rekke ellers uforståelige *staðir*-navn ved ganske enkelt å postulere et ellers ukjent mans- eller tilnavn i forleddet. Og materialet for undersøkelsen hentet han fra *Landnámabók*, som han tolker bokstavelig, samt fra islandske *staðir*-navn. Artikkelen har hatt stor innvirkning på seinere navneforskning, og først i seinere år har mange stilt seg tvilende til – eller helt avvist – Olsens syn på *staðir*-navnene.

Magnus Olsens bidrag til stedsnavnforskningen kjennetegnes ellers ikke minst av en rekke artikler om enkeltnavn, langt de fleste publisert i tidskriftet han var med og stiftet – og redigerte fra første nummer i 1909 til 1950 – *Maal og Minne*. I flere tilfeller er det tale om relativt korte kommentarer til navn i artikler skrevet av andre (f.eks. «Skoklefeld» i MM 1915); de kan stå som «Tillæg» (som i MM 1918, s. 41), eller det er «Smaastykker», som allerede i første nummer av MM (1909, s. 64): «*Norpa (elvenavn)». I *Namn och Bygd* (NoB) der Magnus Olsen var medredaktør fra 1916 til 1923, gjorde han seg mindre gjeldende, men artiklene publisert i NoB er gjennomgående av mer språklig karakter enn de ofte noe mer kulturhistorisk pregete artiklene i *Maal og Minne*. «Tyngre» artikler har han også flere av i *Arkiv för nordisk filologi* (ANF), f.eks. i 1906, da han tolker en lang rekke enkeltnavn.

I denne sammenhengen må også nevnes samlingen *Stedsnavnestudier* fra 1912 med flere gode enkeltartikler, en hyllest til Albert Kjær på 60-årsdagen. Til sin egen 60-årsdag i 1938 fikk Magnus Olsen en samling av sine egne artikler, *Norrøne studier*, og av et etterord går det fram at han selv hadde valgt ut artiklene ut ifra det syn at «mest mulig burde der optas arbeider som er trykt i temmelig bortgjemte publikasjoner» (s. 319 f.). Av de fjorten navnerelaterte artiklene i festskriftet er imidlertid halvparten trykt i MM og NoB. Det kan da være grunn til å anta at dette er artikler han selv satte høyt, og blant disse finner man «Litt om navnefrekvens» (fra MM 1934), «Helkunduheiðr» (fra NoB 1933) og «Sigtuna» (fra NoB 1917). Olsen fikk en tilsvarende artikkelsamling, *Fra norrøn filologi*, til sin 70-årsdag. Denne samlingen, trykt i 1949, inneholder imidlertid bare to artikler om stedsnavn, «Yddal (*Ýdalr) i Strandvik» (fra MM 1931) og «Eldste forekomst av navnet Hlaðir (Vellekla str. 14)» (fra MM 1942), og dette kunne tyde på at hans interesse for stedsnavn nå hadde måttet vike for andre oppgaver.

I innledningen til det første heftet av MM hadde Olsen trukket fram stedsnavn som ett av emnene tidsskriftet skulle legge vekt på, og i løpet av hans 41 år som redaktør publiserte tidsskriftet vel 130 artikler om stedsnavn. I MM 1920 hadde han skrevet artikkelen «Om optegnelse av stedsnavne og andre sprogminde», der han tok til orde for å opprette et «eget stedsnavnarkiv», og dette ble en realitet året etter. Norsk Stadnamnarkiv ble grunnlagt i 1921 etter initiativ fra Magnus Olsen og Edvard Bull. Til å stå for driften fikk Olsen sikret seg Gustav Indrebø, som samme år skrev den velkjente artikkelen «Stadnamni i ei fjellbygd». I innledningen understreker Indrebø Magnus Olsens rolle som inspirator: «Han var den fyrste som rettleidde meg i stadnamn-studium [...]. Utan hans verksame hjelp vilde ikkje arbeidet no ha kunna vorte prenta» (MM 1921, s. 113). Og Olsen fortsatte å inspirere – og popularisere. I 1934 utgav han den lille boka *Hvad våre stedsnavn lærer oss*, som bygger på en serie radioforedrag, og året etter, i boka *Heimbygds-kunnskap*, skrev han artikkelen «Stedsnavn og hvad de forteller om bygden».

Det viktigste generelle stedsnavnverket fra Magnus Olsens penn er likevel *Nordisk kultur* (NK) bd. V, *Stedsnavn*, fra 1939, redigert av ham og med hans innledning. Her skrev han selv kapitlet «Norge» (s. 5–52), der framstillingen bygger på hans velkjente inndeling i «gårdens navn», «bygdens navn» og «veiens navn» («det store overblikks navn»), som også preger disposisjonen av *Ættegård og helligdom* (1926), og som han i 1934 tilpasset personnavnene («Litt om navnefrekvens»). De siste ti sidene i kapitlet «Norge» i NK V, «Litteratur og noter», framstår nærmest som en annotert bibliografi over store deler av den da foreliggende norske og utenlandske stedsnavnlitteraturen og inneholder ellers en rekke forklaringer av og henvisninger til enkeltnavn.

Bare ni av Magnus Olsens artikler skrevet etter 1939 dreier seg om navn. Men han oppfordret som før studenter og andre til å skrive om navn i MM, og 1940-tallet er det store tiåret for norsk navneforskning – i alle fall om man skal dømme etter antall artikler i MM. Og det vitner utvilsomt om Magnus Olsens godhug for faget.

Magnus Olsen skrev sin siste navneartikkel i 1955: «Gåreksey og andre orknøske stedsnavn» (MM 1955, s. 54–64). I dette og flere av de andre navnene han drøfter, mener Olsen man har «lov til å søke navn på landnåmsmenn, det vil si norske menn i lederstilling som har bosatt sig på øene senest ca. 800» (s. 54). Synspunktene fra 1934 («Litt om navnefrekvens») var fortsatt levende.

I nekrologen over Magnus Olsen sidestilte Trygve Knudsen ham med P. A. Munch og Sophus Bugge. Som stedsnavnforsker står han på høyde med Rygh-brødrene, Albert Kjær og Gustav Indrebø, først og fremst gjennom sitt arbeid med NG, men som sakralnavnforsker og som formidler overgikk han alle disse. Sakralnavnforskningen hans er blitt kritisert, men slik Jørn Sandnes formulerte det i 1992 (s. 16):

I alt vesentlig tror jeg likevel Magnus Olsens byggverk vil bli stående. En del detaljer i utsmykningen, noen dristige og spennende tilbygg, vil kanskje falle, men det råbygget en da kommer ned på, og som Oluf Rygh har lagt grunnmuren til, det står trygt.

Litteratur¹

- Holtmark, Anne. 1977. Magnus Olsen 1878–1963. I: *Magnus Olsen. En bibliografi*. Red. Ole-Jørgen Johannessen. Oslo, s. 7–18.
- Indrebø, Gustav. 1921. Stadnamni i ei fjellbygd (Haukedalen, Fyrde i Sunnfjord). Ei oversyn. *Maal og Minne* 1921, s. 113–210.
- Johannessen, Ole-Jørgen. 1977. *Magnus Olsen. En bibliografi*. Med innledning av Anne Holtmark. Utg. av Bymålslaget. Oslo.
- Knudsen, Trygve. 1963. [Minneord om Magnus Olsen]. *Maal og Minne* 1963, s. 1 f.
- Kruken, Kristoffer (utg.). 2004. *Sophus Bugges brev*. Bd. III: 1897–1907. Øvre Ervik.
- Lundahl, Ivar. 1933. [Anmeldelse av] Magnus Olsen: *Stedsnavn og gudeminner i Land*. Oslo 1929. *Arkiv för nordisk filologi* 49, s. 193–196.
- Munch, P. A. 1854. *Nordmændenes ældste Gude- og Helte-Sagn*. Christiania.
- Sandnes, Jørn. 1992. Norske stedsnavn og hedensk kultur. En vurdering av Magnus Olsens teorier i lys av nyere forskningsdebatt. I: *Sakrale navne. Rapport fra NORNA's sekstende symposium i Gilleleje 30.11.–2.12.1990*.

¹ For Magnus Olsens arbeider vises det til den samlede bibliografien nedenfor på s. 87 ff.

Red. Gillian Fellows-Jensen og Bente Holmberg. (NORNA-rapporter 48.) Uppsala, s. 9–21.

Tom Schmidt
tom.schmidt@iln.uio.no

MAGNUS OLSEN SOM PERSONNAVNFORSKER

Magnus Olsens vitenskapelige produksjon teller i alt 391 numre medregnet noen oversettelser til andre språk og noen samlebind av mindre arbeider. Hans innsats spenner over monografier på flere hundre trykksider til artikler på én til to sider, de siste som klare plassutnyttende småstykker i hans eget tidsskrift *Maal og Minne* (MM). Det systematiske registeret, som er satt opp i hans bibliografi (Johannessen 1977) viser at det er eddadiktene, skaldediktningen, den norrøne prosalitteraturen, runologi og stedsnavnforskningen som har opptatt ham mest. Innen runologien er hans største arbeid *Norges Indskrifter med de ældre Runer*, der de to eldste bindene er forfattet av Sophus Bugge, mens Magnus Olsen har stått for hovedtyngden av arbeidet med de tre siste. De fem første bindene av *Norges innskifter med de yngre runer* stod han selv som utgiver av; det første kom i 1941, de følgende ble utgitt etter at han hadde tatt avskjed. Han var 82 år gammel da det siste bindet fra hans hånd ble utgitt i 1960.

Ved siden av runologien er det vel innen navneforskningen, særlig stedsnavnforskningen, som er det felt hvor han oftest siteres og kommenteres, men også polemiseres mot. Hans utgivelser av bind 10 og 11 i serien *Norske Gaardnavne*, nemlig *Gaardnavne i Søndre Bergenhus Amt* (1910) og *Gaardnavne i Stavanger Amt* (1915), er fremdeles et must for alle navneforskere som er opptatt av stedsnavn og gårdsnavn i sin alminnelighet og av vestnorske gårdsnavn/stedsnavn i sin særdeleshet. Men verk som *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* (1915), *Ættegård og helligdom* (1926) og hans bidrag om stedsnavn og kulturnavn i serien *Nordisk kultur* (1939, 1942) er viktige milepæler i den nordiske onomastikks faghistorie.

Anne Holtsmark har tegnet et klart bilde av hans forskning i minnetalen som hun holdt over ham i Det Norske Videnskaps-Akademi 4. oktober 1963 (optrykt i Johannessen 1977, s. 7–18):

Den lingvistiske siden er alltid uklanderlig hos Magnus Olsen, men han ville ikke kalles lingvist, for ham var lingvistikken en hjelpevidenskap. Han var kulturhistoriker, lot stedsnavn og runer tale til oss, fortelle om det miljø de var blitt til i. «Miljø» er et nøkkelord i hans forskning, sosialt, religiøst, historisk, personlig miljø; teksten skal si oss noe om det

menneske som har laget den, om tenkemåte og eventuelt kunstnerlykke. Han var filolog og humanist, intet menneskelig mente han burde være ham fremmed. Hver ting han møtte på sin vei, lot han tale til seg om den verden han ville leve seg inn i.

Det er imidlertid få artikler av Magnus Olsen der det direkte gjennom tittelen kommer til uttrykk at arbeidet gjelder personnavnforskning. Legger man sakregisteret i bibliografien til grunn, er det bare fire–fem artikler som peker på personnavnforskning. Men som filolog av den klassiske skolen inngår personnavn og personnavnforskning i de aller fleste av hans arbeider der han støter på et personnavn, og der hans tolkningsforslag er med på å belyse en runeinnskrift, en skaldestrofe, en eddastrofe eller et gårdsnavn. Slik sett er hans personnavnforskning en integrert del av hele hans filologiske tilnæringsmåte til de store eller små tekstene som han utforsker.

Det vil føre for langt i denne sammenheng å gi en fullstendig omtale av alle de personnavnene som han har lagt under den vitenskapelige lupen, og alle de forslag til tolkninger som han har framsatt, men med grunnlag i noen av arbeidene skal vi prøve å skissere hans arbeidsgang og metode. Det vil dreie seg om følgende arbeider, som jeg har rubrisert som personnavnforskning i hans bibliografi: «Kisping, dronning Gunnhilds skosvein» (MM 1931, s. 44), «Litt om navnefrekvens» (MM 1934, s. 83–91), «Þundarbenda» (MM 1934, s. 92–97), «Várbelgir» (MM 1934, s. 98–100), «En gammelnorsk runeinnskrift og en islandsk ættartala» [Eidsborg] (i *Heiderskrift til Gustav Indrebø på femtiårsdagen 17. november 1939*, s. 176–186), «KQ gurbarn og kQ gursveinn» (MM 1940, s. 9–16), «En navnefeil i Hrafnkels saga» (MM 1945, s. 93–94).

Som det fremgår av oversikten, er de fleste artiklene ganske korte, noen er nok publisert av hans overflødhets horn og skulle nok fylle ut ledig plass i *Maal og Minne*, hans eget tidsskrift, eller som han skriver i den siste av de artiklene: «Denne gang når et par sider skal fylles til slutt i heftet, kan det passe at emnet hentes fra Hrafnkels saga [...]. Det er en detalj som skal behandles, men den gir visse vink om forhold av generell natur.»

At denne artikkelen er kort, betyr selvfølgelig ikke at den er av ringere kvalitet eller bærer preg av overfladiskhet. Som alt Magnus Olsen publiserte, er også disse arbeidene faglig fullverdige, preget av dype kunnskaper og faglig fantasi. Det er ikke bare personnavnet eller personbetegnelsene han vil språklig klarlegge og tolke, men for ham gjelder det også å få navnet og dets navnebærer satt inn i en kulturell og kulturhistorisk kontekst.

Det materiale som jeg har plukket ut for dette innlegget, kan være fruktbart for å demonstrere noen metodiske trekk i hans arbeidsmåte, og la det stå som konkrete eksempler på den filologiske skole som han tilhørte.

Den lille avhandlingen «En gammelnorsk runeinnskrift og en islandsk ættartala» er et godt eksempel på hans tilnæringsmåte og metode. Ut-

gangspunktet er en lesbar innskrift i Eidsborg stavkirke i Lårdal i Telemark. Innledningsvis gir Magnus Olsen et kort riss av kirkens historie, og han beskriver kort stedet hvor denne innskriften befinner seg, nemlig på en hjørnesøyle ved den gamle døren. Deretter foretar han en runologisk gjennomgang av både leselige og uleselige runetegn og etablerer en lesning *xxxr-on-kripr-kunar*. De to siste ordene i denne innskriften er mannsnavnene *Gripr* og *Gunnarr*, og han sannsynliggjør at det første navnet må være *Án* eller *Ón*. Det siste navnet er velkjent i vikingtiden, men forsvinner seinere på Island. Derimot er det overlevert i norske middelalderkilder fra Setesdal, Lyngdal og Telemark, og mannsnavnet *Gripr* hevder han «fører oss til et navnemateriale som ellers bare kjennes fra Telemark». På dette punktet i framstillingen forlater han så selve onomastikken, men vil «belyse innskriften innenfor dens nærmere miljø». Han konstaterer at vi her har å gjøre med en innskrift, risset av en mann, og gjetter på at denne innskrift er til minne om fire gjeve menn i bygda, den er plassert i en viktig posisjon ved inngangsdøren til kirken og har preg av en monumental innristning, i alle fall en slags halvoffisiell innskrift. Magnus Olsen peker dernest på en sannsynlig parallell, en runeinnskrift fra et bevart stykke av en søyle fra den nedrevne Stedje stavkirke i Sogn, en innskrift som lyder: «Denne stav (søyle) gav Sigrid på Kvåle for Arndors sjel, og seg til miskunn.» Dermed har han etablert en materiell parallell, og det er naturlig for ham å tenke seg at et tilsvarende forhold skulle ligge til grunn for runeinnskriften i Eidsborg kirke. Deretter går han tilbake til personnavnene i runeinnskriften. Mannsnavnet *Gripr* (som holdes klart skilt fra *Greipr*) forekommer på ett sted i *Landnámabók*. Han knytter dette sjeldne mannsnavnet til en ættetala som går fra Romund Gripsson, som utvandret fra Telemark i Norge til Island, til Ingolv Arnarson.

Han drøfter så videre andre mannsnavn fra 700-tallets Telemark som finnes i den genealogiske oppstillingen. Det gjelder *Bjǫrnolfr*, som er belagt to ganger i det norske diplomaterialet, det ene eksemplet fra Brunkeberg i Vest-Telemark; *Hrómundr*, som er belagt et fåtall ganger i Norge som fornavn og i patronymikon, tre eksempler er fra Voss, ett fra Hardanger og noen belegg som førsteledd i gårdsnavn; *Hróaldr* som er et ganske alminnelig mannsnavn i Norge i middelalderen, med rundt 60 belegg, men av disse hører 17 hjemme i Telemark. Navnet er i dag i bruk i formen *Vrål* i Telemark og de indre bygder av Aust-Agder og i grensebygder til Vest-Telemark. Den inngående drøftingen av ættetalet som er overlevert i *Landnámabók*, sammenholt med Eidsborg-innskriften og de navnene som er belagt i Telemark og nærmeste områder i middelalderen, mener så Magnus Olsen gir holdepunkt for at den historiske tradisjon som er overlevert i de skriftlige islandske kildene fra høymiddelalderen, er pålitelig.

Interessant er også Magnus Olsens artikkel «Litt om navnefrekvens». Her grupperer han personnavnmaterialet ut fra det han kaller den psyko-

sosiale synsmåte. Vi kjenner den samme gruppering når det gjelder gårdsnavn, nemlig gårdens (eller grendens) navn, bygdens (eller soknets) navn og veiens navn. En liknende gruppering foreslår han for personnavnenes vedkommende. De navn som brukes i hjemmet, på gården, i gårdsklyngen, kan karakteriseres som «bygdens navn», og blant dem regner han kjæle- og kortnavn som *Ambi*, *Imba* og *Begga*, til bygdens navn regner han typer som *Stor-Ola*, *Vetl-Ola*, *Jón Helgason*, *Kolbeinn á Berðlu*, mens de store overblikks personbetegnelser finner han i typen *Hǫrða-Kári*, *Björn stallari*. Dette er for øvrig en typologisk inndeling som man sjelden eller aldri finner brukt innenfor onomastikken i dag, kanskje fordi kildene til den første grupperingen er ganske få, mens de to andre grupperingene mange ganger flyter over i hverandre.

Magnus Olsens hovedanliggende er imidlertid å si noe om personnavnenes frekvens i stedsnavn. Først tar han for seg mannsnavn i sammensatte gårdsnavn, spesielt *-staðir*-navnene med grunnlag i *Landnámabóks* personnavn og tilnavn. På grunnlag av dette omfattende materialet formulerer han så en regel som sier at jo alminneligere et mannsnavn er, jo sjeldnere forekommer det i gårdsnavn sammensatt med *-staðir*, og denne regelen utvides etter en gjennomgang av alle gårdsnavn med personnavn i forleddet til: «Jo alminneligere mannsnavn er, jo sjeldnere forekommer det i sammensatte stedsnavn.» Deretter drøfter han bruken av tilnavn som førsteledd i sammensatte gårdsnavn, og han hevder: «Har en mann et alminnelig navn, passer det ikke godt å benevne et sted etter ham når hans egentlige navn brukes. Men når han har et tilnavn, egner det seg fortrinnsvis til dannelse av et sammensatt stedsnavn.» På den andre side finner han en rekke eksempler på at sjeldne mannsnavn inngår i forholdsvis tallrike *-staðir*-navn. Det skal ifølge ham gjelde for så vel islandske som norske forhold. Som en slags konklusjon på disse betraktningene hevder Magnus Olsen at «der er de lite brukte mannsbetegnelser (egentlige navn og tilnavn) som har etterlatt sig få spor i stedsnavn; der er de nogenlunde almindelige mannsnavn som temmelig hyppigt optrer i stedsnavn; og der er endelig de meget almindelige mannsnavn som bare undtagelsesvis [...] kan anvendes i stedsnavn». Denne regeloppstilling som Magnus Olsen her har utformet, har en klar brodd mot en del navneforskere i datiden som «har følt uvilje mot de mange tilnavn som man har været nødt til å gripe til ved forklaringen av *staðir*-navn». Siden denne artikkelen ble publisert, har diskusjonen om forleddstypologien i *-staðir*-navnene tatt andre retninger, og det er vel rett sjelden at disse «reglene» er vektlagt i dagens navneforskning.

To andre artikler, «Kisping, dronning Gunnhilds skosvein» og «Várbelgir», viser på en klar måte Magnus Olsen som navneforsker. I den første artikkelen setter han personen inn i en historisk sammenheng. Det er nemlig Kisping som volder Håkon den godes død ved en flein som rammer kongen i armen, og det settes i sammenheng med dronning Gunnhilds

trollkyndighet. Deretter etablerer Magnus Olsen navneformen og gir den status som trælenavn på linje med andre trælenavn som stammer fra De britiske øyer, siden navnet kan forklares ut fra gammelengelsk språkstoff. Videre foreslår han fire forskjellige, men ikke innbyrdes ulike språklige forklaringer, og setter så trælen inn i en språklig og historisk-geografisk sammenheng som peker vestover mot Northhumberland.

Den andre artikkelen er også på mange måter mønstergyldig for Magnus Olsens skarpe metodiske sans. Navnet *Várbelgir* er brukt om opprørsflokker som opptrer i norsk historie i 1190 og i slutten av 1230-årene. Det er i streng forstand neppe et navn, men en betegnelse. Første steg i analysen er å rydde opp i de ulike skrivemåtene av betegnelsen i de ulike kildene, og Magnus Olsen etablerer en skrivemåte med *á*. Han refererer så to tolkningsforslag framlagt av Finnur Jónsson og Leiv Heggstad; den første konstaterer at det foreligger en sammensetning med *vár* ‘forår’ og *-belgr* «som uden tvil er ringagtende», den andre oversetter tilnavnet med ‘heilfládd várskinn, som var mindre verdt enn vetterskinn’. Magnus Olsens bidrag er en videreføring av Heggstads forslag idet han trekker fram sammensetningene *várskinn* og *várgæra* f. ‘skinn av får slaktet om våren’, et ord som er belagt i *Ljósvetninga saga*, og det er klart at de to sammensetningene betegner varer av ring kvalitet. Magnus Olsen viser så at *várskinn* brukes som økenavn i de samme omgivelser som *Várbelgir*, og resultatet av hans gjennomgang er at han oppfatter *Várbelgir* som en flertallsform til *várskinn*, fordi, som han hevder, «dette siste var et intetkjønnsord og lot sig derfor ikke bruke i flertall – uten endelse – om menn».

Nå skal det påpekes at Magnus Olsens virksomhet som personnavnfortolker er mye større en det som kommer fram i avsnittene over. Tar vi for oss registrene over «person- og gudenavn i sammensetninger» i de to bindene som han gav ut av *Norske Gaardnavne*, finner vi at han behandlet rundt 200 ulike navn og navneformer i bind 10 og nærmere 230 i bind 11. Det gir et tydelig signal om hvilken rolle personnavn spilte i hans fortolkningsarbeid, samtidig som det viser Magnus Olsen plass i personnavntolknings historie.

Litteratur¹

Johannessen, Ole-Jørgen. 1977. *Magnus Olsen. En bibliografi*. Med innledning av Anne Holtmark. Utg. av Bymålslaget. Oslo.

Ole-Jørgen Johannessen
ole-jorgen.johannessen@lle.uib.no

¹ For Magnus Olsens arbeider vises det til den samlede bibliografien nedenfor på s. 87 ff.

MAGNUS OLSEN SOM SAKRALNAMNSFORSKARE

Det är ett kärt besvär att skriva om Magnus Olsens, en av de stora föregångsmännen inom forskningen kring sakrala ortnamn. Jag ska försöka belysa Magnus Olsens styrka men också svagheter som sakralnamnsforskare och dessutom lyfta fram sådant som pekar framåt och som har relevans för den moderna diskussionen. Olsens forskning om sakrala ortnamn är oerhört rik och mångfasetterad och här kan bara några få aspekter beröras. I huvudsak kommer jag också att begränsa mig till hans båda viktigaste arbeten i ämnet, *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* från 1915 och *Ættegård og helligdom* från 1926.

Hedenske kultminder i norske stedsnavne (1915)

Magnus Olsens huvudverk inom sakralnamnsforskningen är *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* som låg färdigt 1914 och trycktes 1915. Verket har med rätta karakteriserats som epokgörande (Holtmark 1977, s. 9) och är en av de stora inspirationskällorna till sakralnamnsforskningens blomstringsperiod på 1920-talet. Det är ett stort och innehållsrikt men samtidigt oöverskådligt arbete. Att ge ett kortfattat referat av innehållet är omöjligt. Jag tänkte försöka belysa arbetets karaktär genom att titta närmare på en av de många enskilda undersökningar som verket innehåller. Liksom så ofta hos Magnus Olsen tar den avstamp i ett enskilt ortnamn men växer sedan ut till en bred teori med stor räckvidd. I det här fallet utgår han (1915, s. 223 ff.) från ortnamnet *Skjaldarokr*, ett namn som omtalas i *Morkinskinna* och som har attribuerats till Aker i Vangs sn på Hedmark. I Vangs sn finns vad Olsen betraktar som ett yngre skikt med kultnamn, representerat av ett *Torshov* och sockennamnet *Vang*. Olsen (1915, s. 140) anser ju att det osammansatta *Vang* här och på andra ställen brukats om centralt liggande religiösa mittpunkter, vanligen härstammande från förkristen tid. Men jämte dessa yngre namn finns också ett äldre *Disin*, av **Dísvin*. Olsen menar att Tor hör till ett yngre skikt gudar, men här uppträder han tillsammans med de ålderdomliga diserna. Detta, menar Olsen, är ett tecken på att hans kult här efterträtt kulten av en äldre gud, och denne gud bör ha varit någon av Opplandas äldre huvudgudar Ull/*Ullin eller Freyr. Av den anledningen menar Olsen att förleden i *Skjaldarokr* torde innehålla gen. av ett binamn på en av dessa gudar. Detta namn identifierar han som **Skjǫldr* 'sköld' vilket han uppfattar som ett annat namn på Ull. Ull omtalas ju i den norröna mytologin för *skjaldar áss* 'sköld-asen' och keningen *skip Ullar* 'Ulls skepp' för skölden är ju välbekant.

Namnet *Skjaldarokr* erbjuder knappast något etymologiskt problem, däremot har vi problemet med de dubbla namnformerna *Akr* och *Skjaldarokr*. Detta löser Magnus Olsen elegant genom att betrakta *Akr* som ett närhorisontsnamn, brukat i bygden, och *Skjaldarokr* som ett fjärrhorisontsnamn,

brukat särskilt för att skilja *Skjaldarokr* från *Ringsokr*. Inför Olsens tolkning av förleden i *Skjaldarokr* kan dock resas åtskilliga invändningar. Att rekonstruera gudanamn utifrån ortnamn är ett vanskligt företag. För att en sådan rekonstruktion ska bli trovärdig krävs att två villkor är uppfyllda. För det första bör det rekonstruerade gudanamnet uppträda tillsammans med välkända sakrala huvudleder (t.ex. *-hov*, *-vé/-vi*) och för det andra bör det rekonstruerade gudanamnet vara belagt från flera ortnamn. Det är tveksamt om **Skjǫldr* uppfyller något av dessa villkor. Huvudleden *-okr* är förvisso väl belagd i sakrala ortnamn, men det är samtidigt inte en exklusivt sakral komponent. För att tala med Vibeke Dalberg och John Kousgård Sørensen (1979, s. 10 f.) kan man kanske säga att det i namn som *Ullinsokr* och *Torsokr* har sakral referens men inte sakral betydelse. Vad gäller det andra villkoret är det inte uppfyllt. Magnus Olsen rekonstruerar **Skjǫldr* utifrån ett enda ortnamn – *Skjaldarokr* – en ortnamnsform som dessutom bara är belagd i en enda källa, nämligen *Morkinskinna*.

Förleden i *Skjaldarokr* står i genitiv vilket kan tyda på att det rör sig om ett namn. I en kritisk genomgång av Olsens tolkning föreslår Jöran Sahlgren (1923 s. 33) att förleden innehåller ett gammalt namn på den vik av Mjøsa vid vilken Aker ligger. Han visar också att ordet *skjǫldr* 'sköld' är välkänt i namn på vikar och fjordar från olika håll i Norden, bl.a. har Oluf Rygh räknat med det i gårdnamnet *Skjellerud*, av ett äldre **Skjǫldrarud*, i Akershus fylke (NG 2, s. 77). För innebörden av ett sådant viknamn kan man hänvisa till Gustav Indrebøs (1924, s. 176 f.) tolkning av sjönamnet *Skjellbreia*, äldre *Skjaldbreið(r)* 'den skjoldbreide' (»den som er brei som eit skjold», NSL s. 402). Olsens rekonstruktion av gudanamnet **Skjǫldr* är således ur onomastisk synpunkt inte väl underbyggd. Det är en svaghet hos Magnus Olsen – och särskilt i *Hedenske kultminder* – att han alltför ofta drar generella slutsatser utifrån enstaka eller mycket få exempel. Konstruktionen av gudanamnet **Skjǫldr* är ett exempel på detta.

Ættegård och helligdom

Höjdpunkten i Magnus Olsens vetenskapliga författarskap är boken *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*, egentligen en serie föreläsningar som Magnus Olsen höll 1926 och som trycktes samma år. *Ættegård og helligdom* är en bred rundmålning av det förkristna samhället i Norge där Magnus Olsen drar samman trådarna från sin tidigare forskning. Utgångspunkten är ortnamnen, men här framträder även runologen Magnus Olsen och inte minst filologen Magnus Olsen med sin djupa kännedom om den norröna litteraturen. De två avslutande kapitlen ägnas den fornskandinaviska religionen. I det första sammanfattar och utvecklar Magnus Olsen sin syn på de båda kultplatsbetecknande ortnamns-elementen *hof* och *hǫrgr*, och jag ska här uppehålla mig något vid det första av dessa.

En central position i den bild av den förkristna kultens organisation och utveckling som Magnus Olsen tecknar i *Hedenske kultminder* och sedan utvecklar ytterligare i *Ættegård og helligdom* intas av ortnamn innehållande ordet *hof* – antingen som simplex eller också i sammansättningar som *Torshov*, *Ullinshov*, *Hovvin* och *Hovland*. Magnus Olsen talar om *hof* som en beteckning för en offentlig kultplats och det råder knappast någon tvekan om att han räknar med att man under förkristen tid haft ett slags sockenorganisation runt dessa kultplatser, en uppfattning som kan synas anakronistisk och orealistisk. Men läser man Olsen mer noggrant finner man också tankegångar om detta som är mycket moderna. Han skriver (1915, s. 169) att de många *hof*-namnen på Hedmark ger »et levende indtryk af hovenes talrighed ved hedendommens slutning». Han menar att man måste räkna med att det på varje betydande gård också fanns ett hov, och i de fall gårdens ägare var en man med ledande ställning i bygden var det naturligt att det till hans hov anslöt sig en menighet som erkände mannen inte bara som sin världslige ledare utan även som sin representant gentemot de övernaturliga makterna. Uppfattningen att den världslige ledaren också var kultledare är i allra högsta grad aktuellt inom modern forskning där kultens maktlegitimerande funktion ofta framhålls (se t.ex. Sundqvist 2007, s. 44 ff.).

Att ordet *hof* betecknat ett förkristet tempel var på Magnus Olsens tid knappast kontroversiell. Även om man hade en i viss mån källkritisk hållning till den norröna litteraturens hovskildringar så hade arkeologiska utgrävningar av »hovtomter» på Island givit ett – som man ansåg – entydigt resultat. Paradexemplet var den stora byggnad som Daniel Bruun och Finnur Jónsson (1909) undersökt på Hofstaðir i Mývatnssveit på Nordlandet. Allt detta skulle dock komma att ändras. 1966 publicerade den danske arkeologen Olaf Olsen sin avhandling *Hørg, hov og kirke*. Bakgrunden till Olsens arbete var att han under många år hade företagit arkeologiska undersökningar inne i danska medeltidskyrkor. Inte i något fall hade han därvid stött på rester av äldre byggnader. Detta fick honom nu att ifrågasätta den gamla tesen att de tidigaste kyrkorna uppförts på platsen för förkristna tempel. Olaf Olsen förde sin teori ännu längre och hävdade, mot bakgrund av en bred genomgång av allt historiskt och arkeologiskt material, att exklusiva kulthus inte alls hade förekommit under förkristen tid i Norden – möjligen med undantag för ett slags enklare byggnader som kallats *hørg*. Ordet *hof* hade däremot betecknat den vanlige hallbyggnaden, som förvisso hade kunnat vara platsen för ritualer och offermåltider men som ingalunda var en exklusivt sakral byggnad.

Under 1990-talet började emellertid arkeologerna upptäcka de exklusivt sakrala byggnader som Olaf Olsen menade inte hade funnits. Här kan nämnas t.ex. den lilla kultbyggnaden vid Borg i Östergötland (Nielsen 1997) och det mer spektakulära huset vid Uppåkra i Skåne, båda i Sverige. Det senare har stått i sex hundra år; det är ganska litet men har enorma stolphål,

vilket kan antyda att byggnaden varit mycket hög (Larsson 2007). Exklusivt sakrala byggnader har av allt att döma verkligen funnits, men vi vet inte om de kallats *hof* eller något annat.

I *Ættegård och helligdom* (s. 240 f.) diskuterar Magnus Olsen uppkomsten och spridningen av det sakrala *hof*. Han menar att den sakrala betydelsen har uppkommit ur en äldre innebörd 'hägnad runt byggnad' som föreligger i t.ex. tyskans *kirchhof* 'kyrkogård'. Argumenten är här etymologiska och inte minst ordet *kirchhof* har säkert spelat en stor roll för Olsens hypotes. Eftersom vi inte har några spår av denna äldre betydelse i nordiska ortnamn menar Olsen att utvecklingen måste ha skett utanför Nordens gränser. *Hof* ska i sin sakrala betydelse ha införts från friserna tillsammans med en ny typ av kultbyggnader, som var inspirerade av kristna kyrkor. Att kristna kyrkor varit en förebild framgår enligt Olsen av att hovet enligt pålitliga skildringar i den norröna litteraturen, t.ex. i *Eyrbyggja saga*, till sin disposition påminner om en kyrka.

I sin teori om uppkomsten av det sakrala *hof* bortser Magnus Olsen från att ordet *hov* i betydelsen 'höjd' faktiskt är belagd från såväl norska som svenska dialekter. Men jag ska inte följa den tråden utan i stället ta fasta på Olsens uppfattning att den sakrala betydelsen uppkommit ur betydelsen 'hägnad runt byggnad' och att kristna kyrkor kan ha varit förebild för den nya tempeltyp som kallades *hof*. Här möts Magnus Olsen och den moderna arkeologin på ett slående sätt.

Stormannagården vid Tissø på Sjælland i Danmark. Från Jørgensen 2002, s. 232.

Bilden ovan visar den stora hallen på stormannagården vid Tissø på Sjælland i Danmark. Tissø anläggs omkring år 600 men här befinner vi oss i fas 3 som infaller under vikingatid. I anslutning till och sydväst om hallen finns en mindre byggnad som har tolkats som en kultbyggnad och som framgår av bilden har den legat inom en inhägnad (Jørgensen 2002, s. 232). Det här verkar inte vara unikt för Tissø, utan vi kan se samma mönster även på andra platser, t.ex. vid Järrestad i Skåne i Sverige (Söderberg 2005, s. 233 ff.). Det är alls inte otänkbart att vi i sådana här komplex har ursprunget till det sakrala *hof*. I tolkningarna av dessa platser har man också framhållit att en förebild kan ha varit karolingiska furstesäten – s.k. pfalzkomplex – där en representativ hall kombinerats med ett gårdskapell; urtypen är Karl den stores palats i Aachen (Jørgensen 2002, s. 244 f.). Således är det möjligt att historien kan komma att ge Magnus Olsen rätt vad beträffar uppkomsten av det sakrala ortnamnet *hof*. Arkeologin vekar ge resultat som stämmer väl överens med det som Olsen antog utifrån helt andra källor.

Slutord

Magnus Olsens stora betydelse för sakralnamnsforskningen låg i att han introducerade ett strukturalistiskt tankesätt. Grundtanken är att de sakrala ortnamnen – eller för den delen ortnamn över huvud taget – inte kan förstås som isolerade entiteter utan alltid måste tolkas utifrån sin onomastiska miljö och de större onomastiska strukturer i vilka det ingår. Som inspiratör för generationer av ortnamnsforskare i hela Skandinavien kan hans betydelse heller knappast överskattas. Men hur mycket vi än uppskattar Magnus Olsen måste vi inse att vissa av hans verk är mer än hundra år gamla och givetvis till vissa delar föråldrade. För Olsen är t.ex. alla sakrala ortnamn kultminnen, dvs. de har denoterat kultplatser eller lokaler i anslutning till kultplatser. Inom den moderna sakralnamnsforskningen betonar man i stället att sakrala ortnamn kan ha avsett allt från verkliga kultplatser till platser som bara lösligt förbands med högre makter, t.ex. platser som figurerade i mytologiskt färgade berättelser. Allvarligare är kanske att Olsen alltför ofta bygger vidlyftiga teorier på en mycket mager empirisk grund. Inte sällan generaliserar han utifrån enstaka exempel. Antagandet om ett manligt gudapar Ullin–Freyr bygger t.ex. på endast två namnpar eller namngrupper; dels en grupp i Torpa sn på Land, dels namnparet *Ulsåker* och *Frøisåker* i Hallingdal, det sistnämnda med ett inbördes avstånd på hela 20 km (Olsen 1915, s. 100 ff.). Ja, »[t]rådene kan synes tynne og veiene lange», som Anne Holtsmark (1977, s. 14) skriver i sin lilla biografi över Olsen. I en dödsruna i svenska vitterhetsakademiens årsbok läser jag att han »under sitt utröttliga och inspirerade inträngande i en svunnen värld stundom nådde fram till syner, som på en gång voro forskarens och diktarens» (Strömbäck

och Karlgren 1963, s. 60). Så är det. Vi ska betrakta Magnus Olsen inte som en auktoritet utan som en inspiratör, en stor forskare som ger oss en glimt av vad ortnamnsforskningen kan vara i sina bästa stunder.

Litteratur

- Bruun, Daniel och Finnur Jónsson. 1909. Om hove og hovudgravninger på Island. I: *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie* 24, s. 245–316.
- Dalberg, Vibeke och John Kousgård Sørensen. 1979. *Stednavneforskning 2: Udnyttelsesmuligheder*. København.
- Holtmark, Anne. 1977. Magnus Olsen 1878–1963. I: *Magnus Olsen. En bibliografi*. Red. Ole-Jørgen Johannessen. Oslo, s. 7–18.
- Indrebø, Gustav. 1924. *Norske innsjønamn*. I. *Upplands fylke*. (Videnskapselskapets Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse. 1923: 7.) Kristiania.
- Jørgensen, Lars. 2002. Kongsgård – kultsted – marked. Overvejelser omkring Tissøkompleksets struktur og funktion. I: *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual*. Red. av Kristina Jennbert, Anders Andréén och Catharina Raudvere. (Vägar till Midgård 2.) Lund, s. 215–247.
- Larsson, Lars. 2007. Kulthus och kultplats i Uppåkra. Mer än sexhundra år av riter och ceremonier vid en centralplats i Skåne. I: *Kult, guld och makt. Ett tvärvetenskapligt symposium i Götene. Historieforum Västra Götaland*. Red. Ingemar Nordgren. (B. Vetenskapliga rapporter och småskrifter 4.) Skara, s. 165–176.
- NG = *Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision efter offentlig Foranstaltning udg. med tilføjede Forklaringer. Forord og Indledning; I–XIX*. Kristiania (Oslo) 1897–1936.
- Nielsen, Ann-Lili. 1997. Pagan cultic and votive acts at Borg. An expression of the central significance of the farmstead in the Late Iron Age. I: *Visions of the past. Trends and traditions in Swedish Medieval archaeology*. Red. Hans Andersson, Peter Carelli och Lars Ersgård. (Lund studies in Medieval archaeology 19 / Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter 24.) Lund – Stockholm, s. 373–392.
- NSL = *Norsk stadnamnleksikon*. Red. Jørn Sandnes och Ola Stemshaug. 4. utg. 1997. Oslo.
- Olsen, Magnus. 1915. *Hedenske kultminder i norske stedsnavne*. (Videnskapselskapets Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse. 1914: 4.) Kristiania.
- . 1926. *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Ser. A: Forelesninger. IXa.) Oslo.
- Olsen, Olaf. 1966. *Hørg, hov og kirke. Historiske og arkæologiske vikingetidsstudier*. (Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie 1965.) København.
- Sahlgren, Jöran. 1923. Är mytosen en vetenskap? I: *Vetenskaps-societets i Lund årsbok 1923*, s. 28–36.

- Strömbäck, Dag och Bernhard Karlgren. 1963. Magnus Olsen. I: *Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens årsbok* 1963, s. 58–61.
- Sundqvist, Olof. 2007. *Kultledare i fornskandinavisk religion*. (Occasional Papers in Archaeology 41.) Uppsala.
- Söderberg, Bengt. 2005. *Aristokratiska rum och gränsöverskridande. Järrestad och sydöstra Skåne mellan region och rike 600–1100*. (Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter 62.) Stockholm.

Per Vikstrand
per.vikstrand@sofi.se

MAGNUS OLSEN OG DEI NORSKE *STAÐIR*- OG *LAND*-NAMNA

1 Innleiing

Magnus Olsens forskning om gardsnamn og eldre busetnadsutvikling, særleg boka *Ættegård og helligdom* (1926), har lenge hatt ei sentral stilling blant arkeologar, faghistorikarar og namneforskarar. I den nemnde boka, som har undertittelen «Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst», er det egne kapittel om fleire gardsnamnklassar, bl.a. *staðir*- og *land*-namna. Båe namnetypane er mykje omtala i namnefagleg litteratur dei siste femti åra, særleg *staðir*-namna, som vel er den mest omdiskuterte namneklassen i Norden. Også arkeologar og historikarar har drøfta desse namnetypane i si gards- og busetnadshistoriske forskning.

2 Gardsnamn på *-staðir*

2.1 Tidlegare forskning

Forskinga om *staðir*-namna gjeld særleg føreleddstypene, den opphavlege tydinga og den språklege forma til etterleddet, dessutan den historiske bakgrunnen og alderen til namna. Av viktige forskingsarbeid kan nemnast doktoravhandlingane til Gunnar Linde, *Studier över de svenska sta-namnen* (1951), og John Kousgård Sørensen, *Danske bebyggelsesnavne på -sted* (1958). Eit anna viktig bidrag er rapporten *En diskussion om sta-namnen* (utgjeven av Gösta Holm 1967), med innlegg og ordskifte frå eit symposium i Lund i 1963.

Dei siste 25 åra har det vore ny diskusjon om *staðir*-namna både blant svenske og særleg norske namnegranskarar. I 2004 vart det arrangert eit tverrvitskapleg NORNA-symposium om *staðir*-namna på Utstein kloster, med bidrag av islandske, danske, svenske og norske forskarar. Innlegga er publiserte i rapporten *Busetnadsnamn på -staðir* (Særheim et al. 2006).

2.2 Føreledda

Særleg to område som Olsen tek opp i forkinga si om *staðir*-namna, fortener omtale, nemleg føreleddstypene og alderen til namna. Olsen reknar med, som Rygh (1898, s. 77), at *staðir*-namna er primære busetnadsnamn, og at etterleddet tyder ‘buplass, staden der busetnaden ligg’. Dette er den vanlege oppfatninga når det gjeld vestnordiske namn av denne typen. Når det gjeld føreledda, byggjer Olsen på tradisjonen frå Oluf Rygh (*op.cit.*, s. 78). I einskilde band av *Norske Gaardnavne* er det som kjent rekna med at dei aller fleste *staðir*-namna (ca. 80 prosent) er samansette med eit personnamn, helst eit mannsnamn eller mannstilnamn, gjerne med bakgrunn i ein person som har grunnlagt garden, eventuelt budd der ei tid.

Dette blir sett i samanheng med overgang frå storfamilie til einskildfamilie ved oppbrot frå den gamle ættegarden og grunnlegging av ny buplass i nærleiken. Synet til Rygh, Olsen o.a. høver med framstillinga i *Landnáma-bók* og dei islandske ættesogene om landnámet på Island, der det er omtale av personar som har teke land på vedkomande stader, t.d. Geirmundr på Geirmundarstaðir.

Synspunktet til Rygh og Olsen har fått støtte av fleire nordiske forskarar. Men i 1950-åra vart det stilt spørsmål ved denne (homogeniserings)teorien, bl.a. av Linde (1951) og Kousgård Sørensen (1958). For danske *sted*-namn reknar Kousgård Sørensen med samansetjing med personnamn i berre ca. 20 prosent av tilfanget (1958, s. 241, 281). Ifølgje *Svensk ortnamnslexikon* (SOL) er ein stor del av dei svenske namna på *-sta(d)* samansette med eit personnamn, men det er understreka at det òg førekjem mange nemne for tre(slag), terrengetypar og kulturmark, dessutan adjektiv. Fleire norske forskarar har i seinare tid konkludert med at omfanget av personnamnføreledd i *staðir*-namna er klart mindre enn Rygh og Olsen har føreslått.

I *Norske Gaardnavne* band 10 (*Stavanger Amt*, dvs. Rogaland fylke), som er utgjeve av Olsen (1915), er det rekna med personnamnføreledd i meir enn 80 prosent av *staðir*-namna. I *Skogestad* (Sokndal, *Schoustad* 1610; jf. òg *Skogstad* 2 g. i Helleland) er det t.d. føreslått eit lite brukt mannsnamn gno. *Skógi*. Rimelegare er appellativet gno. *skógr* m. ‘skog’, ev. eit samansett appellativ gno. **skógastaðr* for nokre namn. I *Oppstad* (Nærbø, *Wpstad* ca. 1520) er det framlegg om personnamn som gno. *Ulfr*, *Alfr* eller *Óláfr*, noko som ikkje er rimeleg. Her kan ein rekna med gno. *upp* adv. ‘opp’, noko som høver med målføreuttalen, med eldre skrivemåtar og med leiet til garden. Tilsvarande lagingar finst blant *heim-*, *vin-* og *land-*namn.

Konklusjonen på dette punktet er at Olsen, Rygh o.a. har gått altfor langt i leitinga etter personnamnføreledd i *staðir*-namna. Fleire namn er «pressa» for å få teorien til å stemma. Mange tolkingar til rekonstruerte og lite brukte person- og tilnamn må avvisast, for andre tolkingar, til ord for terrenget, leiet o.a., synest rimelegare. Men fleire namnetolkingar er uvisse. I

somme høve er det råd – språkleg og Realt – å tolka føreleddet både som eit personnamn og eit naturnemne. Det finst utan tvil mange personnamn-føreledd i *staðir*-namna, noko som er eit kjennemerke for namnetypen.

2.3 Alderen

Olsen daterer norske *staðir*-namn til vikingtida og dei to føregåande hundreåra, dei eldste laga til om lag 650 e.Kr. Denne dateringa byggjer han bl.a. på det språklege innhaldet i føreledda, leiet, tilhøvet til andre gardar i bygdelaga, arkeologisk materiale, dessutan namngjevinga på Island. Viktige grunnar til at han ikkje vil føra namna lenger attende i tid enn til ca. 650 e.Kr., er den store lydendringa som skjedde like før denne tida, dvs. synkopen, dessutan at storparten av namna skal innehalda personnamn. Han tek likevel «et kraftig forbehold for de *staðir*-navns vedkommende, som ikke er sammensatt med personnavn» (1926, s. 96). Olsen peikar elles på at mange *staðir*-gardar er sekundære i høve til dei eldste gardane i bygdelaga, men han strekar under: «De norske *staðir*-gårder er ingen utkant-gårder, om de enn ofte omgir og fyller ut mellemrummene mellem de eldre gårder» (*op.cit.*, s. 99).

Forskarar vil i dag gjerne føra dei eldste *staðir*-namna lenger attende i tid enn Olsen, nemleg til eldre jernalder. Til grunn for slike vurderingar ligg både språklege og ikkje-språklege tilhøve, bl.a. arkeologisk tilfang, skattlegginga i mellomalderen, storgardsprosent, soknenamnprosent, fråflytting i krise- og omleggingsperiodar, leie og tilhøve til gardar med andre namnetypar. Ifølgje SOL (s. 289) er dei svenske namna av denne typen laga «under en lång tidsperiod, alltifrån århundradena efter Kr.f. till vikingatiden».

3 Gardsnamn på *-land*

3.1 Tidlegare forskning

Den mest omfattande granskinga av *land*-namna er avhandlinga *Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på -land* (Særheim 1999). Også denne namneklassen er omtala av fleire norske og nordiske forskarar, men det er mindre usemje om *land*-namna enn om *staðir*-namna.

3.2 Magnus Olsens forskning om *land*-namna

I *Ættegård og helligdom* strekar Olsen under den agrare karakteren til namnetypen, både når det gjeld innhaldet til føreledda og etterleddet. Han viser til namn som *Akraland*, *Byggland*, *Rugland*, *Linland*, *Høyland* m.fl. (1926, s. 123), som fortel om åker og eng. Olsen viser til likskapar mellom *land*- og *vin*-namna; bae namnetypane er opphavleg nytta som teignamn. Han fører namna på *-land* attende til folkevandringstida, men nokre skriv seg frå vikingtida eller seinare. Gardane med *land*-namn er ofte sekundære i høve til ein morsgard, nytta om nytt land som er teke opp mellom dei

gamle gardane og oppover og innover i dalane og bygdene, i somme høve som utflytting av einskildfamiliar frå gamle ætte- og odelsgardar, i andre høve som bustader for træljar eller frigjevne, altså som uttrykk for ei indre sosial utvikling. Han nemner *Skrettingland* og *Valland*, som båe inneheld namnet på «morsgarden», dvs. garden som dei er skilde ut frå.

Av di mange *land*-namn innom kjerneområdet for namnetypen (dvs. mellom Telemark og Hordaland) har blitt soknenamn, reknar Olsen med ei eiga soknenamnsgruppe, der namna er eldre og utan opphavleg funksjon som teignamn, og gardane sosialt høgareståande.

3.3 Nyare forskning om *land*-namna og *land*-gardane

Med nye metodar og teoriar innom arkeologien, bl.a. flateavdekkingsmetoden og forklaringa på den sterke omlegginga i gardsdrifta og busetnaden kring Kristi fødsel og ca. 550–600 e.Kr., har arkeologar og agrarhistorikarar lagt fram nye resultat når det gjeld gardshistoria.

Olsen omtalar bl.a. øydegarden gno. **Ullarland* under storgarden Bø i Nærbø og skriv: «Mon ikke dødeligheten blant *land*-navnene har været stor i de førkristelige århundrer, og mon det ikke er forholdsvis få av de *land*-navn som måtte tilhøre folkevandringstiden, som er i bruk i dag» (*op.cit.*, s. 126). I 1930-åra la Jan Petersen fram granskingane sine av førhistoriske øydegardstuffer i Rogaland, dei fleste daterte til folkevandringstida, der han peika på at det er knytt *land*-namn til fleire av stadene (Petersen 1933).

Frå eit område i Rogaland og Vest-Agder er det registrert ca. 150 namn på *-land* som truleg er eldre gardsnamn av denne typen (Særheim *op.cit.*). Ved hjelp av slike namn kan ein rekonstruera eit meir opphavleg namnemiljø frå jernalderen. Mange gardar som har vorte fråflytte, synest ha vore knytte til og stått i eit avhengigheitshøve til ein meir sentral gard i området og har seinare blitt innlemma i denne meir sentrale gardsbusetjinga. Sjølv sagt har Olsen rett i at mange *land*-namn frå folkevandringstida har gått tapt, men det ser ut som ein god slump har levd vidare av di jorda har blitt nytta av det sentrale gardsmiljøet i området etter at folka på dei fråflytte gardstuna flytte inn til den meir sentrale buplassen.

Nyare landbrukshistorisk forskning viser at det har vore (dels samanhengande) landbruk sidan steinalderen og eldre bronsealder på nokre stader som har gardsnamn som knapt går så langt attende i tid. Mange namn har truleg kome til seinare, gjerne etter den omlegginga som skjedde kring Kristi fødsel, då ein reknar med at institusjonen «gard» med sin spesielle gjerdestruktur vart etablert (sjå Lillehammer 1979; Myhre 2002, s. 135 ff., 164). Det er elles interessant at ein innom same området kan finna både store og småe gardar av same namnetypen, noko som indikerer sosiale skilje innom gardssamfunnet, men ikkje nødvendigvis skilje i alder.

4 Konklusjon

Sjølv om det har skjedd mykje i forskinga om gardshistoria og gardsnamna sidan Magnus Olsen gav ut *Ættegård og helligdom*, og det rådande synet har endra seg på fleire felt sidan han la fram teoriane sine, er det også i dag naturleg og nødvendig for forskarar innom desse områda å dra inn argumentasjonen og konklusjonane hans. Det gjeld ikkje minst dei språklege analysane av namna og dei sosiale sidene ved gardshistoria.

Litteratur

- En diskussion om sta-nammen. Förhandlingar vid symposium i Lund 1963.*
Red. Gösta Holm. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A: 18.)
Lund 1967.
- Kousgård Sørensen, John. 1958. *Danske bebyggelsesnavne på -sted*. (Navnestudier udg. af Stednavneudvalget 1.) København.
- Lillehammer, Arnvid. 1979. *Garden på Sørvestlandet i jernalderen. I: På leiting etter den eldste garden*. Red. Rolf Fladby og Jørn Sandnes. (Skrifter fra Norsk lokalhistorisk institutt 6.) Oslo.
- Linde, Gunnar. 1951. *Studier över de svenska sta-nammen*. (Skrifter utg. av Kungl. Gustav Adolfs akademien 26. Studier till en svensk ortnamnsatlas 9.) Uppsala.
- Myhre, Bjørn 2002. *Norges landbrukshistorie 1*. Oslo.
- Olsen, Magnus. 1926. *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A: Forelesninger. IXa.) Oslo.
- Petersen, Jan. 1933. *Gamle gårdsanlegg i Rogaland 1*. Oslo.
- Rygh, Oluf 1898. *Norske Gaardnavne. Forord og Indledning*. Kristiania.
- SOL = *Svensk ortnamnslexikon*. Red. Mats Wahlberg. Utg. av Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala 2003.
- Særheim, Inge. 1999. *Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på -land*. Avhandling for dr.philos.-graden. Universitetet i Bergen. (Trykt i serien Tidvise skrifter. Humaniora, kunst og estetikk 38. Høgskolen i Stavanger 2001.)
- Særheim, Inge, Per Henning Uppstad og Åse Kari Hansen Wagner (red.). 2006. *Busetnadsnamn på -staðir. Rapport frå NORNA 33. symposium på Utstein kloster 7.–9. mai 2004*. (NORNA-rapporter 81.) Uppsala.

Inge Særheim
inge.særheim@uis.no

MAGNUS OLSENS SAKRALE PROFIL I NORSKE GAARDNAVNE BAND 11: SØNDRE BERGENHUS AMT

1 Innleiing

Når ein har gjort seg kjend med bibliografien til Magnus Olsen, er det neppe grunn til å stussa ved overskrifta på dette innlegget. Ei rekkje arbeid frå hans hand har jo titlar som viser kvar hovudinteressa hans låg i stadnamnstudiet. Det ligg då nær å tenkja seg at den sakrale argumentasjonen står relativt sterkt ved namn som kan dragast inn i kultnamnproblematikken.

Band 11 av *Norske Gaardnavne* kom ut i 1910 (her vist til som NG 11). Då var band 1–4.1 utgjevne av hovudmannen bak verket, Oluf Rygh, og vidare var band 4.2, 5, 6, 7 og 13–16 utgjevne av Albert Kjær og Karl Rygh. Såleis kom Magnus Olsen inn midt i arbeidet med utgjevinga av NG. I 1910 var han berre 32 år, så dette var enno tidleg i den vitskaplege karrieren hans. Men alt fem år før hadde han gjeve ut det 29 siders skriftet *Det gamle norske ønavn Njarðarlǫg* (Olsen 1905). Dette året debuterer han som namnegranskar (sjå nærare i artikkelen til Tom Schmidt ovanfor).

Magnus Olsen var fødd i Arendal, og ein kunne venta at han ville kasta seg over stadnamna frå heimefylket. Han var forresten aktuell som medarbeidar i bandet for Nedenes, men det var likevel Sør-Vestlandet han såg på med særleg interesse, i fyrste omgang Søndre Bergenhus. Han hadde visseleg oppdaga at det låg store utfordringar i det vestnorske materialet, ikkje minst av den typen han kom til å konsentrera seg særskilt om, nemleg dei sakrale eller moglege sakrale stadnamna. Eit spesielt interessant mønster meinte han å sjå i den midtre delen av Hordaland der namn som *Tysnes*, *Ve*, *Vevatne*, *Godøya*, *Hovland* og det bortkomne *Njarðarlǫg* opna seg som eit sakralt sentraldistrikt. Sjølv nytta han ikkje «sakral» som term, men brukte omgrep som «kultminner», «gudeminner», «hedenske kultminner», «hellignavn», «navn etter helligdom» og liknande omskrivingar. Slike nemningar finn ein då att i dei fleste verka hans der han kjem inn på tilhøvet mellom stadnamn og førkristen kult (sjå t.d. Olsen 1915, 1926, 1929). Termen *sakral* har med sakrament å gjera, men tyder òg 'heilag' meir allment, sjå nærare i Helleland 1992, s. 255 f., og Vikstrand 2001, s. 36 ff. om den namnevitskaplege bruken). Denne sida ved namnestudiet har oppteke Magnus Olsen i heilt spesiell grad. Han var, som Jon Gunnar Jørgensen seier i sin artikkel ovanfor, oppteken av «usynlige krefter – religion, mystikk og magi».

2 Materialet

Når ein blar gjennom NG 11 med sakrale stadnamn for auga, vil ein merkja seg at dei fleste namna av denne kategorien hovudsakleg finst i dei indre og midtre fjordstroka, men når så langt ut som til Fana og Os. Eg har notert meg desse 27 namna som utgjevaren har drege inn i ein sakral kontekst.

Nokre namn førekjem meir enn éin gong, og då står talet på førekomstar i parentes. I slike tilfelle gjeld oppføringa det namnet som er tidlegast dokumentert. Etter oppslagsforma og det (oftast) eldste belegget kjem gardsnummer og herad etter inndelinga i NG, og til slutt tilvising til side i NG 11.

- Balleseim*, i Balhæimum ca. 1360, gnr. 106–107 Strandvik, s. 201
Elge, i Æilgini ca. 1300, gnr. 43 Evanger, s. 522
Eljarås, Elleraas ca. 1520, gnr. 79 Sveio, s. 111
Elsåker, Elsager ca. 1520, gnr. 153 Tysnes, s. 178
Freim, i Frœymi 1333, gnr. 28 Ullensvang, s. 446
Frette, Frette ca. 1520, gnr. 63 Etne, s. 76
Fresvik, Frysuig ca. 1520, gnr. 91 Ullensvang, s. 456
Frøland, Frøland ca. 1520, gnr. 124 Samnanger, s. 226 f.
Frøynes, Frøiunes ca. 1360, gnr. 77 Ullensvang, s. 455
Godøy, Gudøn ca. 1520, gnr. 100, 102 Tysnes, s. 171 f.
Haljem, Halgheimir 1427, gnr. 44 Os, s. 213
Helland (11), i Hælghalande ca. 1360, gnr. 77 Haus, s. 306
Helvika (2) gnr. 127 Finnås, s. 137
Hofstø, Hoffstadt 1563, gnr. 50 Fitjar, s. 154
Hopland (3), Opland ca. 1520, gnr. 15 Alversund, s. 365
Hovland (7), a Hoflande 1343 (seinare avskr.), gnr. 40 Etne, s. 72
Nereim, Niardhæimssokn 1326, gnr. 90–91 Fjelberg, s. 95
Nervik, i Niarduikum 1315, gnr. 63 Fjelberg, s. 92
Njarðarlög, Niarðarlagv ca. 1288 (Tysnes), s. 181 ff.
Torsnes, Þorsnæs ca. 1360, gnr. 36 Jondal, s. 512
Totland (6), Þorsland, Þotland 1427, gnr. 57 Fana, s. 236
Tysnes, Tysnes 1330, gnr. 99 Tysnes, s. 171
Ulland, Vlleland 1668, gnr. 123 Samnanger, s. 226
Ullensvang, Ullinsvangr 1309, gnr. 76 Ullensvang, s. 454 f.
Ve, Vee 1333, gnr. 89–90 Tysnes, s. 170
Vevatne, Vewatne ca. 1520, gnr. 118 Tysnes, s. 173
Øystese, Æystusyn ca. 1300, gnr. 44 Vikør, s. 499

Desse kan grupperast etter ulike kriterium. I eit anna arbeid (Helleland 1997, s. 128) har eg føreslått desse kategoriane: 1) kultstader, 2) teofore tilhøve ved gudenamn, 3) teofore tilhøve ved gudenemne, 4) andre sakrale tilhøve. I dette materialet er det berre eitt namn som høver i gruppe 1 (*Ve*), og eitt i gruppe 3 (*Godøy*), så eg samlar tilfanget i to grupper. Oppstillinga er basert på tolkingane i NG 11. I tillegg til dei aktuelle gardsnamna dreg utgjevaren inn nokre andre mogeleg sakrale namn, som *Helgasteinen* i Tysnes (NG 11, s. 173), *Helgaberg* og det bortkomne **Helgalaug* i Etne (NG 11, s. 71, 75) og *Ullabersteinen* i Ullensvang (NG 11, s. 454).

1) gudenamn og gudenemne som Magnus Olsen meiner å sjå i materialet (etter NG 11, sjå sidetilvising ovanfor)

Balleseim – **Baldr*
 Freim – **Freyja*, **Freyr*
 Fresvik – **Freyr*
 Frøland – **Freyja*
 Frøyenes – **Freyja*
 Godøy – **goðr*
 Nereim – **Njǫrðr*
 Nervik – **Njǫrðr*
 Njarðarlǫg – **Njǫrðr*
 Torsnes – **Þórr*
 Totland – **Þórr*
 Tysnes – **Týr*
 Ulland – **Ullr*
 Ullensvang – **Ullinn*

2) kultstader og andre moglege sakrale tilhøve som Magnus Olsen meiner å sjå i materialet (etter NG 11, sjå sidetilvising ovanfor)

Elge – «1ste Led kan etter Formen være **elgr* f. Helligdom» [+ *vin*]
 Eljarås – «1ste Led er kanskje **elgr* f. Helligdom»
 Elsåker – «rimelig ... at opfatte 1ste Led som Gen. af **elgi* n., **ølgi* n.»
 Frette – «*frétt* f. Spørgeren ... Henvendelse til Guderne»
 Haljem – «kan ... være sms. med Adj. *heilagr*, hellig» [+ (*h*)*eimr*]
 Helland – «kan ... forklares baade af Adj. *heilagr*, hellig, og af Mandsnavnet *Helgi*» [eller av kvinnenamnet *Helga* < **Helgaland*] (NG 11, s. 38 f.)
 Helvika – «muligt, af Adj. *heilagr*, eller af et af Personnavnene ... *Helgi*, *Helga*», sitert etter NG 2, s. 86 (der om eit namn i Nesodden)
 Hofstø – «stærkt for at opfatte ... som **Hofstaðr*, d. e. Tempel-Stedet»
 Hopland – «en Formodning om ... **Hofsland*, sms. med *hof* n., hedensk Tempel»
 Hovland – «**Hofland*, til et Tempel henlagt Land»
 Vevatne – «sms. enten med *vé* n., Helligdom, eller med Adj. **vé-* (got. *weihs*), hellig»
 Ve – «*Vé* n., Helligdom, helligt Sted»
 Øystese – «nær at søge en Betegnelse for et hedensk Gudsdyrkelsessted» [+ *vin*]

3 Magnus Olsen og andre

Når ein skal prøva å seia noko om «Magnus Olsens sakrale profil» slik han ytrar seg i NG 11, kunne det t.d. målast i høve til dei seinare arbeida hans. No trur eg ikkje det ville gje så store utslag sidan den sakrale argumentasjonen er førd vidare med stor styrke både i *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* (HK = Olsen 1915) og i andre seinare arbeid. Ei meir nærliggjande tilnærming ville vera å samanlikna det eg har kalla den «sakrale profilen» i NG 11 i høve til andre granskarar som i større eller mindre grad har teke for seg tilsvarande materiale. Men det ligg utanfor råma av dette arbeidet å gå inn på «Stand der Forschung» – det ville verta eit langt større prosjekt. Generelt kan ein vel seia at når ein har med ein sakral «maksimumstolkar» (McNicol 1997, s. 141) som Magnus Olsen å gjera, er det berre rimeleg at det har kome opposisjonsinnlegg frå samtidige og seinare granskarar. I ei drøfting av Magnus Olsens arbeid med sakrale stadnamn har Jørn Sandnes peika på den varsemnda Oluf Rygh viste overfor denne typen materiale i høve til Olsen, men Sandnes streka òg under at den sistnemnde la større vekt på samfunnshistoriske enn på lingvistiske aspekt (Sandnes 1992, s. 10). I ein forskingshistorisk studie av rundt femti moglege sakrale stadnamn i Østfold har Kristin Sundve Sannan (2009, s. 34) funne at Magnus Olsen kjem fram til 88 prosent, medan Oluf Rygh nøyer seg med 57 prosent.

Når ein skal ta Hordalands-materialet nærare i augnesyn, er det mest nærliggjande å sjå på kommentarane til Magnus Olsen i høve til merkningane til Oluf Rygh. Rygh er ikkje så sjeldan sitert av dei andre utgjevarane av NG, også Magnus Olsen, og eg har sett på nokre stader der det er tilfellet i NG 11. Eit illustrerande døme er gnr. 123 *Ulland* i Samnanger, der Olsen siterer Rygh i NG 4.1 (som var det siste Rygh gjorde ferdig sjølv) med referanse til namnet i Samnanger:

Det ligger nærmest at forklare dette Gaardnavn af Gudenavnet *Ullr*, som brugt om et Stykke Land, der var henlagt til en ham viet Helligdom; men Forklaringen bliver noget betænkelig derved, at Navnet er saa hyppigt. Det kan paavises i 13 Tilfælde i forskjellige Landsdele, mest paa Vestlandet, hvortil endnu kommer et Exempel fra Bohuslen (*i Vllalandum* RB. 366). En liden Bestyrkelse for den vil man dog kanske finde deri, at man i Samnanger lige ved Siden af Ulland har to andre Gaardnavne, som sikkert maa være dannede af Gudenavne: Frøiland og Totland. (NG 11, s. 226)

Rygh tek altså eit visst atterhald om ei sakral tolking ved at det er tale om så mange førekomstar av namnet. Her kan ein forresten samanlikna med **Helgaland* nedanfor, der Olsen argumenterer for ei sakral forklaring og imot eit personnamn nettopp av di namnet er så utbreidd. (Spørsmålet om i

kva grad frekvens av namn og namneledd kan gjelda som argument i tolkingsprosessen, lèt eg liggja her.)

I den handskrivne protokollen for Søndre Bergenhus Amt (Riksarkivet) har Rygh faktisk uttrykt seg nokså eintydig om *Ulland*: «Med Henblik til de to følgende Navne [*Frøyland* og *Totland*] kan man neppe være i Tvivl om Forklaring af Gudenavnene *Ullr*, *Freyr* (eller *Freyja*) og *Pórr*». Det at lokalitetar med moglege sakrale namn ligg nær kvarandre, er altså både hjå Rygh og Olsen eit kronargument, men Olsen dreg det lengst.

4 Argument for sakral forklaring

Argumentasjonen for ei sakral forklaring kan delast i ein språkleg og ein ikkje-språkleg del. Til den fyrste høyrer sjølvstøtt avveginga av dei ein-skilde namna i høve til relevant ord- og namnetilfang slik kunnskapen var etablert rundt 1910. Eit døme på bae typar argumentasjon kjem fram i drøftinga av *Totland* i Finnås (Moster):

PnSt. S. 260 nævnes den Mulighed, at Totland kan komme af **Pórisland*, sms. med Mandsnavnet *Pórir*, Tore. Herimod taler dog Navnets Tostavelsestone, som snarest henviser til en opr. tostavelse Form. Paa dette Sted støttes ogsaa Forklaringen af Gudenavnet ved den Omstændighed, at der i Eyrbyggja saga omtales et Tors-Hov paa Moster, saaledes at Totland kan have Sammenhæng med dette. (NG 11, s. 123)

Einstavings tonelag som refleks av ei bortfallen mellomstaving er ein regel Magnus Olsen har nemnt fleire gonger, og her fører han det som argument for at namnet ikkje går attende på *Pórir*. Men også i PnSt (s. 261) vert gudenamnet *Pórr* nemnt som moglege forklaring. Vidare er det eit språkleg argument når *Helland* ut frå målføreuttalen kan restituerast som *Helgaland*, sjå nedanfor.

Eit ikkje-språkleg argument for ei sakral forklaring av *Totland* i Finnås finn Olsen som me ser i *Eyrbyggja saga*, nemleg tilvisinga til eit Tors-hov i grannesoknet Moster. Om *Fresvik* (Ullensvang), uttala /fress'vi:k/ (NG opplyser tonem 2), seier Olsen:

Derfor er der, uagtet den nuv. Udtale, nogen Grund til at opstille som gammel Form **Frøysvík*, sms. med Gudenavnet *Frøyr*. Derimod opføres Frøsvik i PnSt. S. 75 under Mandsnavnet *Friðrekr* med den Tilføielse: «Forklares vel noksaa rimeligt af dette Mandsnavn, som af Gudenavnet *Frøyr*». (NG 11, s. 456)

Tonelaget skulle ikkje vera til hinder for ei forklaring av eit tostava mannsnamn med bortfallen mellomstaving i fyrsteleddet, men også eit einstava ord med *s*-genitiv kan gje tonem 1, t.d. /steins'beite/. Eg går ikkje her

nærare inn på den språklege argumentasjonen for sakrale tolkingar, men vil visa ein del av dei ikkje-språklege argumenta som er mest framtrudande hjå Magnus Olsen. Eit gjennomgåande argument av denne typen er nærleik til andre lokalitetar med sakrale namn eller til lokalitetar med sakrale funksjonar. Dette kjem særleg til uttrykk i drøftinga av materialet i det gamle *Njarðarlög* (Tysnes), som Magnus Olsen meiner har vore eit midtpunkt for dyrkinga av Njord «hvor en Række Stedsnavne henviser til hedensk Gudsdyrkelse» (NG 11, s. 182, sjå meir utførleg drøfting i Olsen 1905). Han peikar her på to grupper sakrale namn, ei vestleg med namna *Tysnes*, *Ve* og *Godøy*, og ei austleg med *Lunde*, *Vevatne*, «det hellige Vand eller Helligdomsvandet», og moglege *Hovland*. *Lunde* er ein av grannegardane til *Vevatne*, og dette namnet «kan have Hensyn til en hellig Lund» (NG 11, s. 182). Men under forklaringa av *Lunde* i NG 11 (s. 173) vert det derimot berre vist til innleiingsbandet, som seier at det neppe finst noko namn med dette ordet som sikkert kan knytast til heilage lundar i heidensk tid (NG Indl. s. 66). Her nemner eg òg *Frette* i Etne som ligg nær det gamle **Helgalaug* (rekna som eldre namn på Stordalsvatnet).

Sentralt lægje, noko som oftast vil seia kyrkjestad eller nær kyrkjestad, er ofte brukt for å støtta ei sakral tolking dersom det språklege innhaldet kan tenkjast å forsvare det. Det gjeld t.d. *Elsåker* på Tysnes og *Frøynes* som er grannegard til Ullensvang prestegard. Her vert òg naturnamnet *Ullabersteinen* drege inn som støtte for eit sakralt namnemiljø (sjå nærare Helleland 2002). *Freim* i Odda vert fyrst sett til adj. *frjór* ‘fruktbar’, «men da Gaarden ligger ved det gamle Kirkested, er det rimeligere at forklare dens Navn af **Frøyjuheimr* ... eller af **Frøyheimr*» (samansett med gudenamnet *Frøya* eller *Frøy*). *Haljem* i Os samanliknar Olsen med *Holjum* i Vestfold som ligg nær ei kyrkje og legg så til at *Haljem* på si side ligg nær garden *Lunde*, «hvis Navn mulig kunde sigte til en hellig Lund» (NG 11, s. 213). Vidare peikar han på at *Hofstø* er nabogard til *Helland* (< **Helgaland*). Når det gjeld *Hopland*, er det freistande å sitera utgjevaren litt meir utførleg:

Samtlige 4 Gaarde af Navnet Hopland i dette Amt ere Nabogaarde til (eller, som Tilfældet er i Vikør, Part af) Gaarde, der som Kirkesteder allerede i M[ellom]A[lderen] have givet Sognene Navn. Da Kirkerne, som bekjendt, i mange Tilfælde bevislig ere opførte paa hedenske Gudsdyrkelsessteder, vækkes derved en Formodning om, at Hopland er opstaaet af **Hofsland*, sms. med *hof* n., hedensk Tempel. (NG 11, s. 365)

Nereim i Fjelberg er ikkje kommentert i høve til kyrkjestad, men funksjonen som gammalt soknenamn gjer det lett å argumentera for sakral relevans, som det nemnde *Øystese* og det nemnde *Ullensvang*. Både *Nereim* og *Nervik*, som òg finst i Fjelberg, er utan atterhald sette til gudenamnet

Njǫrð. Eit moment Magnus Olsen har lagt vekt på ved analysen av sakrale stadnamn, er at dei ofte opptrer i grupper på to eller fleire, gjerne med ulike gudenamn i forleddet. Ofte ser Olsen slike namnegrupper som uttrykk for ei parvis dyrking og kan dermed bruka dette som forsterkande argument for ei sakral tolking. Dette kjem fram m.a. i diskusjonen av *Frøland* og *Ulland* i Samnanger, der han seier at det finst fleire døme på «at Ull er dyrket sammen med en kvindelig Guddom» (NG 11, s. 226), ei oppfatning som han deler med Oluf Rygh. I ein liknande kontekst ser han *Ullensvang* og *Frøyenes* (NG 11 s. 454 f.).

5 Hof- som fyrsteledd

Eit iaugnefallande trekk ved materialet er det relativt store talet på *Hovland*, til saman 7 (dette er likevel færre enn i Sogn og Fjordane, som har heile 12). På Austlandet finst *Hovland* vel 13 stader, hovudsakleg i den vestlege delen. Her kan ein samanlikna med *Hovin*, som det finst 22 av, dei aller fleste i den austlege delen av Austlandet. I eit overgangsområde møtest dei, men ein kan seia at desse to langt på veg står i opposisjon til kvarandre når det gjeld utbreiing. Ein skulle såleis venta at dei var nokolunde samtidige og gjevne under like samfunnstilhøve. Ein merkjer seg likevel at *Hovin*-gardane ligg meir sentralt til enn dei fleste *Hovland*-gardane. Etter den etablerte kronologien vert *vin*-namna stort sett rekna som noko eldre enn *land*-namna. I NG 11 tek ikkje utgjevaren opp spørsmålet om datering. Derimot kjem han inn på tidfestinga av dei to typene i HK og nemner at *Hovland* (og *Helgeland*) «aabenbart tilhører hedendomens siste aarhundreder» (Olsen 1915, s. 86). *Hovin* set han til dei fyrste hundreåra etter Kristi fødsel, men legg til at dei vestlandske *Hovland* dreg *Hovin* fram i alder, men visst knapt så seint som *Hovland* (*op.cit.*, s. 93, jf. merkn. 1). Jørn Sandnes (1973) har ut frå landskyldmetoden kome til at *vin*-namn gjennomgåande kan reknast som eldre enn *land*-namn. *Hovin*-gardane ligg dessutan meir sentralt til enn dei fleste *Hovland*-gardane.

I NG Indl. (s. 56) vert gno. *hofland* forklart, med eit lite atterhald, som «Land, Gaard som tilhører et Tempel». Ved den fyrste førekomsten av *Hovland* (gnr. 40 i Etne) seier utgjevaren kort og konsist at det tyder «til et Tempel henlagt Land» (NG 11, s. 72). Ved alle dei andre førekomstane av namnet er det vist til namnet i Etne. Ut frå kommentaren her og elles i NG går det fram at **hofland* og **hofvin* vert rekna som appellativiske samansetningar, utan at denne termen er nemnd eksplisitt. Elles er det verdt å merkja seg at *hof* ikkje er nytta åleine i Hordaland, slik tilfellet er i Rogaland og særleg i Sogn og Fjordane.

Dersom ein kan gå ut frå at *Hopland* (nemnt ovanfor) er eit eldre **Hovland*, kan talet på denne typen i Hordaland aukast med dei 4 førekomstane. Endå eit namn skal nemnast her, nemleg *Hofstø* i Fitjar. Det vil Olsen setja til *Hofstaðr* ‘tempelstaden’ heller enn til *Hofstǫð* ‘tempelstøa’ ut frå at det

er tale om ein grannegard til eit eldre **Helgaland*, sjå nedanfor. Seinare granskarar har prøvd ulike tolkingar av **Hofland* (sjå oversyn hjå Særheim 2001, s. 104 f., 373 f.), men det står enno att å gjera ein meir inngående etterrøknad av typen.

Ei anna namnegruppe som ein kan sjå i samband med *Hovland*, er *Hel-land*. Dette namnet er mykje utbreidd i Hordaland og kan ha ulike opphav, men 11 førekomstar har ein uttale som ikkje kan reflektera opphavleg *-ll-*, men gjerne *-lg-*. Der det ligg føre historiske former med *-lg-*, nemner Olsen (NG 11, s. 38 f.) at manns- eller kvinnenamnet *Helgi/Helga* kan tenkjast. Men han konkluderer med at dersom ein kan gå ut frå ei historisk form **Helgaland*, må adjektivet *heilagr* liggja til grunn av di det i dette fylket er få namn på *-land* med personnamn som forledd. Elles treng ikkje dette adjektivet berre tyda ‘heilag’ i sakral meining, det kan ha fleire tydingsvariantar som ‘fredheilag, hegna’ (sjå Calissendorf 1964).

6 Sluttord

I NG 11 har det naturleg nok ikkje vore høve til å gje att større samanhengande framstillingar, men i dei artiklane som har noko lengd, skimtar ein heilskapssyn på det ein kan kalla det sakrale namnelandskapet. Det ligg ein stor språkleg og religionshistorisk kompetanse attom forklaringane i NG band 11, ein kompetanse som vert ytterlegare demonstrert i band 10, som kom i 1915, same år som HK kom ut. Dei mange einskildbetane som ligg i stadnamnmaterialet, har Magnus Olsen gjort til byggjesteinar i ein større samfunnsmessig samheng. Som Anne Holtmark (1977, s. 11) framheva, galdt det for Magnus Olsen «å finne helheten omkring det overleverte materiale, å leve seg inn i miljøet». Seinare forskarar har til dels stilt seg på sida av ei slik tilnærming. Men å avvisa det sakrale namnelandskapet representerer neppe ei fruktbar tilnærming. Per Vikstrand, som i ein større studie frå 2001 har teke for seg denne typen stadnamn, har sagt det slik (s. 39): «Det fins ... inget dramatisk eller spektakulärt över de sakrala ortnamnen – tvärtom utgör de ett förväntat inslag i ett landskap format av människans föreställningar och berättelser.»

Litteratur

- Calissendorff, Karin. 1964. Helgö. *Namn och bygd* 52, s. 105–151.
- Helleland, Botolv. 1992. Sakrale namn. Nokre forskingsoppgåver frå norsk synsstad. I: *Sakrale navne. Rapport fra NORNA's sekstende symposium i Gilleleje 30.11.–2.12.1990*. (NORNA-rapporter 48.) Uppsala, s. 253–263.
- . 1997. Sosiale og sakrale uttrykk i stadnamn. Freistnad på ei tematisering. I: *Ortnamn i språk och samhälle. Hyllningsskrift till Lars Hellberg*. Red. Svante Strandberg. (Acta Universitatis Upsaliensis. Nomina Germanica. Arkiv för germansk namnforskning 22.) Uppsala, s. 125–142.

- . 2002. Religionsskiftet og stadnamn. Ei problematisering med utgangspunkt i *Ullensvang*. *Namn och bygd* 90, s. 53–107.
- HK = *Hedenske kultminder i norske stedsnavne* (= Olsen 1915).
- Holtmark, Anne. 1977. Magnus Olsen 1878–1963. I: *Magnus Olsen. En bibliografi*. Red. Ole-Jørgen Johannessen. Oslo, s. 7–18.
- McNicol, John. 1997. *Plasseringen av de første kirkene i Norge i forhold til de hedenske kultstedene. En historiografisk studie omfattende tiden etter 1830*. (KULTs skriftserie 98.) Oslo.
- NG = Oluf Rygh. *Norske Gaardnavne. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision*. 1–18. Kristiania/Oslo 1897–1924. *Fællesregister* ved Albert Kjær. Oslo 1936.
- NG Inkl. = Oluf Rygh. *Norske Gaardnavne. Forord og Indledning. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision*. Kristiania 1898.
- Olsen, Magnus 1905. *Det gamle norske ønavn Njarðarlǫg*. (Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1905. No. 5.) Christiania.
- . 1915. *Hedenske kultminder i norske stedsnavne*. I (= HK). (Videnskapselskabet's Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse. 1914: 4.) Kristiania.
- . 1926. *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A: Forelesninger. IXa.) Oslo.
- . 1929. *Stedsnavn og gudeminner i Land*. (Avhandlinger utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1929: 3.) Oslo.
- PnSt = *Gamle Personnavne i norske Stedsnavne*. Efterladt Arbeide af O. Rygh. Kristiania 1910.
- Sandnes, Jørn. 1973. Datering av navneklasser ved landskyld-metoden. *Maal og Minne* 1973, s. 12–28.
- . 1992. Norske stedsnavn og hedensk kultus. En vurdering av Magnus Olsens teorier i lys av nyere forskningsdebatt. I: *Sakrale navne. Rapport fra NORNA's sekstende symposium i Gilleleje 30.11.–2.12.1990*. (NORNA-rapporter 48.) Uppsala, s. 9–21.
- Sannan, Kristin Sundve. 2009. Sakrale stedsnavn i Østfold. Et omdiskutert navnemateriale sett i et utviklingsperspektiv. *Namn og Nemne* 26, s. 27–35.
- Særheim, Inge. 2001. *Namn og gard. Studium av busetnadsnamn på -land*. (Tidvise skrifter. Humaniora, kunst og estetikk 38.) Høgskolen i Stavanger. Stavanger.
- Vikstrand, Per. 2001. *Gudarnas platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälarskapskapen*. (Acta Academiae Regiae Gustavi Addolphi LXXVII. Studier till en svensk ortnamnsatlas utgivna av Thorsten Andersson 17.) Uppsala.

MAGNUS OLSENS NAMNERELATERTE PUBLIKASJONAR

Etter Terje Larsen: *Norsk stadnamnbibliografi*, Oslo 1981, og Ole-Jørgen Johannessen: *Magnus Olsen. En bibliografi*, Oslo 1977.

1905. *Det gamle norske ønavn* Njarðarlǫg. (Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1905. No. 5.) Christiania. 29 s. (Trykt opp att i 1938a, s. 63–85.)
1906. Nogle norske stedsnavne [*Graudar, Malangr, Myrgja/*Myrgr, *Raða/*Rǫð, Rennabú, Róðr, Skjáldr, Sveðri/Sviðri, Titteimr, Váreimr, Vima* (gen.) / *á Vimur*]. ANF 22, s. 103–127.
1907. Elvenavnene *Fǫð, *Feð* og ønavnet *Feðjar*. ANF 23, s. 90–97.
1908. *Hærnavi. En gammel svensk og norsk gudinde*. (Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandlinger for 1908. No. 6.) Christiania. 18 s.
- 1909a. Bidrag til forklaring af norske stedsnavne [*Gjøn, Kvinnherred, Ríðabú, Skaaseim, Steind, Vinstra*]. *Historisk Tidsskrift* 20, s. 154–74.
- 1909b. *Norpa (elvenavn). MM s. 64.
- 1909c. Ønavnet *Álǫst*, Alsten. MM s. 92–93.
- 1909d. *Trase*, Norges hovedstad. MM s. 103–104.
- 1910a. *Norske Gaardnavne XI. Gaardnavne i Søndre Bergenhus Amt*. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision af O. Rygh. Efter offentlig Foranstaltning udgivne med tilføiede Forklaringer af Magnus Olsen. xviii + 643 s. Kristiania.
- 1912a. *Stedsnavnestudier*. Kristiania. 130 s. Melding av O[skar] L[undberg] i NoB 1 (1913), s. 158–161.
- 1912b. Daarefjeld. MM s. 114.
- 1912d. (utg.) To breve fra O. Rygh til Sophus Bugge. MM s. 108–112.
- 1913a. Fjeldnavnet *Hádýr*, Haadyret. MM s. 158–159.
- 1913b. Fliðvík. NoB 1, s. 18–20.
- 1913c. Om Harald Haarfagres kongsgaarde. En tekstrettelse til Haraldskvæði str. 5.2 [*a kvinnum (kymnum)*] for i *Kǫrmtu*. MM s. 66–72. (Trykt opp att i 1938a, s. 197–203.)
- 1913d. [Melding av] *Namn och Bygd. Tidsskrift för nordisk ortnamnsforskning*. MM s. 160.
- 1914a. Fra grænseomraadet mellem arkæologi og stedsnavneforskning [*Vist, Viste, Vister*]. *Oldtiden. Tidsskrift for norsk forhistorie* [4] 1914 (= *Avhandlingar tilegnet K. Rygh 1839 – 7. juni – 1914*). Kristiania, s. 115–130.
- 1914b. Skjeberg. NoB 2 (= *Nordiska ortnamn. Hyllningsskrift tillägnad Adolf Noreen på sextioårsdagen av vänner och lärjungar*. Uppsala), s. 247–251. Trykt opp att i 1938a, s. 59–62.)
- 1914c. Tillæg [til Gunnar Olsen: *Skoklefeld*. MM s. 32–34]. MM s. 34–36.

- 1915a. *Hedenske kultminder i norske stedsnavne*. I. (Videnskapselskapets Skrifter. II. Hist.-filos. Klasse. 1914: 4.) 315 s. + 1 kart. Kristiania. Melding av Elof Hellquist i NoB 5 (1917), s. 161–182.)
- 1915b. *Norske Gaardnavne X. Gaardnavne i Stavanger Amt*. Oplysninger samlede til Brug ved Matrikelens Revision af O. Rygh. Efter offentlig Foranstaltning udgivne med tilføjede Forklaringer af Magnus Olsen. xvii + 510 s. Kristiania.
- 1915c. Skoklefald. MM s. 235.
- 1915d. Ømmervand og Ymmerstein. NoB 3, s. 29–30.
- 1916a. Fra Norges kystled. Nogle önavne forklarede [*Siktesöen, Flóstr, Pruma/Prymlingar/Trommestad, Merdö, Sjórn (Sjernerø), Geitisøy (Gjesöen, Gjössöen)*]. NoB 4, s. 49–65.
- 1916b. Nogen norske stedsnavnes vidnesbyrd om kjøbmandsfærd i middelalderen [*Seltibúðir, Skjalgsbúðir, *Finnsbúðir, *Vikingabúðir*]. MM s. 40–46.
- 1917a. Sigtuna. NoB 5, s. 90–92. (Trykt opp att i 1938a, s. 106–108.)
- 1917b. Ullevaal. MM s. 47–50. (Trykt opp att i 1938a, s. 102–105.)
- 1918a. Bygdenavnet Angr i Friðþjófs saga. *Studier tillegnade Esaias Tegné*r den 13 januari 1918. Lund, s. 214–222. (Trykt opp att i 1938a, s. 289–297.)
- 1918b. De norske stedsnavne i Gisle Surssøns saga. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, s. 41–60. København. (Trykt opp att i 1938a, s. 272–288.)
- 1918c. Dyrenavne. MM s. 69–70.
- 1918d. Tillæg [til Knut Kopperstad: Ø-navnet Rónde – Gaardsnavnet Rónde (G. N. 9, Herøy S., Romsd. Amt)]. MM s. 35–40.] MM s. 41.
- 1918e. Aarebrot. MM s. 87–88.
- 1918f. [Melding av] Eilert Ekwall: *Scandinavians and Celts in the North-West of England*. Lund 1918. MM s. 156.
- 1919a. En stedsnavne-reise i en Oplandsbygd [Land]. *Bygd og Bonde. Tidskrift for historie og folkeminner* I, s. 67–70.
- 1919b. Norske bygdenavne. 1. Vaagaa (Vaage). 2. Frosta. 3. Læmr. MM s. 5–19.
- 1919c. [Melding av] Hjalmar Lindroth: *Bohusläns härads- och sockennamn*. Göteborg 1918. MM s. 90–96.
- 1920a. Haneberg og Hanehaug. NoB 8 (= *Nordiska namnstudier tillägnade Erik Henrik Lind den 14 augusti 1919*), s. 35–39.
- 1920b. Noko meir um namnegransking. *Syn og Segn* 1920, s. 318–320.
- 1920c. Om optegnelse av stedsnavne og andre sprogninger. MM s. 1–33. (= *Fra Norsk Folkemindesamling II*. Kristiania 1920).
- 1920d. [Melding av] *Namn och Bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning* 1. Uppsala 1913. *Anzeiger für indogermanisches Altertum* 1920. Berlin og Leipzig, s. 15–17.

1921. Haneberg og Hanehaug. NoB 9, s. 162.
1922. Tillegg. Minner om guderne og deres dyrkelse i norske stedsnavn [«en fullstendig omarbeidelse av O. Rygh's tillegg til 2nen utgave med samme tittel»]. P. A. Munch: *Norrøne gude- og heltesagn*. Tredje utgave efter A. Kjær's bearbeidelse, ved Magnus Olsen. Kristiania, s. 210–244. (Øg som særtrykk, Kristiania 1923. 40 s. I revidert utg. ved Anne Holtsmark, Oslo 1967, s. 293–333, med tittel «Minner i norske stedsnavn om guder og gudedyrkelse».)
- 1923a. Gamle stedsnavne omkring Arendal. [1. *Nið (Nidelven)*, 2. *Hís (Hisøen)*, 3. *Þruma (Tromøen)*, 4. *Flóstr (Flostrøen)*, 5. *Lungarðr (Lyngør)*, 6. *Merð (Merdø)*, Tillæg: *Gjesøen og Rævesand*, 7. Litt om gaardnavnene.] *Arendal fra fortid til nutid. Utgitt ved byens 200-aars jubileum som kjøpstad 7. mai 1923*. Kristiania, s. 57–88. (S. 70–77 [*Lungarðr (Lyngør)*] er trykt opp att i 1938a, s. 38–45.)
- 1923b. Røis og rysesberg. Bidrag til Edda-tolkning (Helg. Hund. I 36 og 41). Tillæg. Hesthammer og Hundhammer. MM s. 176–186.
- 1923c. Tillæg til «Røis og rysesberg». MM s. 250.
- 1924a. *Norske Gaardnavne XVIII (Tillægsbind)*. *Navne paa matrikulerede Jordeiendomme i Finmarkens Amt*. Efter offentlig Foranstaltning udgivne med tilføjede Forklaringer af J. Qvigstad og Magnus Olsen. xvi + 377 s. Kristiania.
- 1924b. En tekstrettelse til «Røde bok» [Frisholm i Stange]. MM s. 95–96.
- 1924c. Et 'græsk' stedsnavn i et [!] svensk runeindskrift. [Polomaida, Nälberga.]. *Festskrift tillägnad Hugo Pipping på hans sextioårsdag den 5 november 1924*. (Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CLXXV.) Helsingfors, s. 411–418.
- 1924d. Norske ønavne [*Spind, Gossen, Smølen*]. *Festskrift tilegnet førstebibliothekar A. Kjær av venner 26. september 1924*. Kristiania, s. 61–64. (Trykt opp att i 1938a, s. 46–49.)
- 1924e. Úst og Ást. NoB 12, s. 50–58.
- 1925a. KQ rmt ok Qrmt. *Germanica. Eduard Sievers zum 75. Geburtstage 25. November 1925*. Halle, s. 247–257. (Trykt opp att i 1938a, s. 178–188.)
- 1925b. Tillæg [til S. Hasund: Røys og rysesberg. MM s. 34–36]. MM s. 36–38.
- 1926a. *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A: Forelesninger. IXa.) Oslo. 302 s. (Fotografisk opptrykk Bergen – Oslo – Tromsø 1978.) Meldingar: D. A. Seip, *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri* 1926, s. 379 f.; G. Indrebø, *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* IV (1928), s. 87–89; G. Indrebø, *Syn og Segn* 1932, s. 379 f.; E. Olson, *Ymer* 1928, s. 111–118; Hjalmar Lindroth i ANF 45 (1929), s.

- 99–109; S. Steen, *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte* XXII (1929), s. 397–400.
- 1926b. Elvenavn og økenavn. MM s. 186–187. (Trykt opp att i 1938a, s. 50–51. Islandsk omsetjing i *Þættir um líf og ljóð norrænna manna í fornöld*. Guðni Jónsson og Árni Björnsson sneru á íslenzku. Reykjavík 1963.)
- 1928a. *Farms and Fanes of Ancient Norway. The Place-Names of a Country discussed in their Bearings on Social and Religious History*. Oslo. xv + 349 s. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie A: Forelesninger IX.) (Omsetjing av 1926a.)
- 1928b. Et egdsk gårdnavn (Mostad i Gjerstad, Aust Agder). MM s. 121–122.
- 1928c. Norske gårdnavn [*Trosvik, Fenne, Flemma, Tarven, Nåvik*]. *Festskrift til rektor J. Qvigstad 1853 – 4. april – 1928*. (Tromsø Museums skrifter. Vol. II.) Oslo, s. 192–197. (Trykt opp att i 1938a, s. 52–58.)
- 1929a. *Stedsnavn og gudeminner i Land*. (Avhandlinger utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse. 1929: 3.) Oslo. 95 s. + 1 kart. (Trykt opp att i Oluf Kolsrud og Reidar Th. Christiansen: *Boka om Land II*, s. 55–126. Oslo 1952.) Melding av Ivar Lundahl i ANF 49 (1933), s. 193–196.
- 1929b. Norrøne tilnavn. [*Bryggjufótr, Bukkhorn, Byttufimr, «Deigra», «Dyrit», «dyritt», Elgr.*] MM s. 151–154.
1930. Ennu noen norrøne tilnavn. [*Malli, Veri, Dritljóð, Fjǫruskeifr.*] MM s. 145–147.
- 1931a. Gammelnorske skibsnavn. MM s. 33–43. (Trykt opp att i 1949, s. 287–297.)
- 1931b. Kising, dronning Gunnhilds skosvein. MM s. 44. (Trykt opp att i 1938a, s. 298–299.)
- 1931c. Yddal (*Ýdalr) i Strandvik. MM s. 131–133. (Trykt opp att i 1949, s. 85–88.)
- 1932/1933. Helkunduheiðr. NoB 21 (1933), s. 12–27 (= *Germanske namnstudier tillägnade Evald Liden*. Lund 1932, s. 220–235.) (Trykt opp att i 1938a, s. 86–101.)
- 1934a. *Hvad våre stedsnavn lærer oss*. (Universitetets radioforedrag.) Oslo. 66 s. (Opptrykk Oslo – Bergen – Tromsø 1971. 71 s., med Forord [av Ludvig Holm-Olsen] og litteraturliste. Islandsk omsetjing i *Þættir um líf og ljóð norrænna manna í fornöld*. Guðni Jónsson og Árni Björnsson sneru á íslenzku. Reykjavík 1963.)
- 1934b. Litt om navnefrekvens. MM s. 83–91. (Trykt opp att – med eit kort tillegg – i 1938a, s. 28–37, og i *Norsk stadnamngransking. Ei artikkelsamling*, red. Ola Stemshaug, Oslo 1973, s. 187–197, notar s. 224–225.)
- 1934c. To gårdnavn [*Sennebråte, Soprum*]. MM s. 154–156.
- 1934d. Þundarbenda. MM s. 92–97.

- 1934e. Várbelgir. MM s. 98–100. (Trykt opp att i 1938a, s. 300–302.)
- 1935a. Stedsnavn og hvad de forteller om bygden. *Heimbygdskunnskap*, s. 35–50 = Norsk rikskringkasting. Serieforedrag. Oktober–desember 1934. Oslo.
- 1935b. Et skibsnavn. [*HQ snabuzan*, **HQ lsnu-buzan*]. MM s. 155–156.
- 1936a. Gårdnavnet Borr i Skogn. MM s. 176.
- 1936b. Hænsnabassinn. MM s. 87–90. (Trykt opp att i 1949, s. 298–302.)
- 1938a. *Norrøne studier*. [Festskrift til Magnus Olsen på 60-årsdagen; inneholdt opptrykk av fleire namneartiklar.] Oslo. 320 s.
- 1938b. Helligsted og bygd. *Norsk kulturhistorie. Billeder av folkets dagligliv gjennom årtusener*, red. Anders Bugge og Sverre Steen, bd. 1, Oslo, s. 185–206.
- 1938c. *Reid* i norske kunavn. MM s. 71.
- 1938–41. Stedsnavnforskning. *Heimen V*, s. 3–10 og 65–77. (Trykt opp att i *Norsk stadnamngransking. Ei artikkelsamling*, red. Ola Stemshaug, Oslo 1973, s. 81–103, notar s. 212–213.)
- 1939a. *Nordisk kultur V. Stedsnavn*. Utg. av Magnus Olsen. Stockholm – Oslo – København. 210 s. (Indledning, s. 1–3, Norge, s. 5–52). (Kapitlet «Bygdenavn. – Elvenavn, sjønavn, fjordnavn og ønavn, s. 31–40, er trykt opp att i *Norsk stadnamngransking. Ei artikkelsamling*, red. Ola Stemshaug, Oslo 1973, s. 112–125, notar s. 214–219.)
- 1939b. Gardsnamn/Gårdnavn. *Almanakk for 1940*, s. 70–73.
- 1939c. En norsk runeinnskrift og en islandsk ættartala [Eidsborg i Lårdal]. *Heidersskrift til Gustav Indrebø på femtårsdagen 17. november 1939*. Bergen, s. 176–186.
1940. KQ gurbarn og kQ gursveinn. [Med eit tillegg om «KQ gurr som mannstilnavn og som stedsnavn».] MM s. 9–16. (Trykt opp att i 1949, s. 271–278.)
1941. Bygdenavn og gårdnavn i Vardal. T. Lauvdal: *Vardal bygdebok I*, Gjøvik, s. 1–5.
- 1942a. Eldste forekomst av navnet Hlaðir. (Vellekla str. 14). MM s. 154–156. (Trykt opp att i 1949, s. 205–208.)
- 1942b. [Kultminne i stadnamn] 3. Norge. *Nordisk kultur XXVI. Religionshistorie*. Utg. av Nils Lid. Oslo – Stockholm – København, s. 59–73.
- 1944a. Runzival som norsk stedsnavn. MM s. 237.
- 1944b. [Melding av] Kristian Hald: *De danske Stednavne paa -um*. København 1942. MM s. 142–144.
- 1945a. Minnetale over professor dr. Gustav Indrebø holdt i den hist.-filos. klasses møte den 26de mai 1944. *Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. Årbok 1944*, s. 39–49.
- 1945b. En navnefeil i Hrafnkels saga. MM s. 93–94.
1946. En etymologisk bemerkning til navnet Merdø. MM s. 172.

1948. Navnet Bestum – Bestun. *Bestum*. Utgitt i anledning av Vellets 50-års jubileum, s. 79–87. Oslo.
1949. *Fra norrøn filologi*. [Festskrift til Magnus Olsen på 70-årsdagen; inneheld m.a. to artiklar om stadnamn, 1931c og 1942a, to om skipsnamn, 1931a og 1936b, og éin om ein namnelekk, 1940.] Oslo. 308 s.
1952. Oluf Rygh. *Norsk biografisk leksikon XII*, s. 73–79.
1953. Orknøske gårdnavn. [Melding av] Hugh Marwick: *Orkney Farm-names*. Kirkwall 1952. MM s. 109–125.
1955. Gáreksey og andre orknøske stedsnavn. MM s. 54–64.

Forkortingar:

ANF = *Arkiv för nordisk filologi*

MM = *Maal og Minne*

NoB = *Namn och bygd*

Klaus Johan Myrvoll har gått gjennom bibliografien.

NORSK NAMNELAGS ROLLE I KULTURMINNEÅRET 2009

Norsk namnelag (NNL) vart skipa i 1983, og laget har dermed runda sine 25 år i Kulturminneåret 2009. Med så mange år i arbeidet med namnekultur, spesielt stadnamn, burde NNL ha noko å bidra med i eit kulturminneår.

Kulturminneåret 2009 har fokus både på materielle og immaterielle kulturminne med ei klar overvekt på det første. Det får ein eit godt inntrykk av ved å gå inn på nettstaden til Kulturminneåret, der det aller meste av stoffet dreiar seg om ting, særleg bygningar, det språklege kjem i bakgrunnen. Eit søk på «namn» og «stadnamn» gir rett nok tilslag, men heller få, og så vidt eg har funne ut, finst det ingen omtale på desse sidene av tiltak retta mot innsamling av namn eller organisering av namnearkiv, som var tema på samrådsmøtet om stadnamnsamlingar 19. november 2009.

På nettsidene blir stadnamn nemnde særskilt som kulturminne: «Eit kulturminne er både eit fysisk objekt, som til dømes ei gamal kyrkje, men også noko immaterielt. Det kan vere ei segn, ein handverkstradisjon eller eit stadnamn ...». Ein nærare argumentasjon for at stadnamn også høyrer heime i Kulturminneåret, er såleis unødvendig, men det finst andre grupper namn som forsvinn på eit vis i utkanten av dei språklege minnesmerka: personnamn (vern av gamle norske førenamn?), dyrenamn, fartynamn osb., men dei namnegruppene skal me la liggja her.

Det har treffande vore sagt at stadnamna er små vindauge inn i fortida, dei speglar av driftsmåtar i jordbruket, religion, folketru, personnamn eller samfunnskultur generelt på den tida dei oppstod, frå tida etter Kristi fødsel og like fram til i dag. Mange av stadnamna er eldgamle kulturelle vitnemål på same vis som bygningar og gravhaugar, alle fortel ei historie av interesse i 2009, men medan bygningar og gravhaugar er verna i lovs form, verkar det som om politikarane ikkje ser parallellen og går tvert om inn for å privatisera det språklege uttrykket i stadnamna og overlata skrivemåten til tilfeldige grunneigarar. På ein måte er dette eit paradoks, men den manglande forståinga av denne samanhengen kan komma av manglande kunnskapar i 2009 om normeringshistoria – eller vernehistoria om ein vil – som går like attende til 1830-åra. Nye generasjonar melder seg med tankar om liberalisering og «individets rett» med mindre offentleg styring. At dette skulle slå ut i eit frislepp av skrivemåten av stadnamn, hadde vel ikkje mange tenkt seg, men frisleppet i lov om personnamn frå 2003 burde vera eit varsel om eit kommande lågtrykk.

Eg skal ikkje gå nærare inn på denne diskusjonen, men berre peika på at også i Kulturminneåret 2009 trengst det slåande argument for at stadnamn er offentleg eigedom som skal regulerast av offentlege styresmakter på same måten som annan offentleg eigedom, t.d. gamle kyrkjer. På nettsidene til Kulturminneåret er det gjeve att ein artikkel frå Aftenposten av Lotte Sandberg med overskrifta «Kulturminner trenger beskyttelse». Ja, vil eg seia, ikkje berre bygningar som det er tenkt på her, men også stadnamn. «Stedsnavn trenger beskyttelse» kunne vera overskrift på ein artikkel visse politikarar burde studert nøye.

Her kjem NNL inn som ein press- og opplysningsorganisasjon – i Kulturminneåret 2009. Laget har møtt på høyring i Stortinget, sendt fråsegn til komiteen, leiaren har skrive om emnet i meldingsbladet, og mange artiklar har stått på trykk i dei siste nummera. Ikkje minst har Botolv Helleland som redaktør av bladet markert seg klart og tydeleg.

Mange av medlemmene i NNL høyrer heime i institusjonar på universitet og høgskular og engasjerer seg fagleg i desse organa med offentleg støtte. Samrådsmøtet om stadnamnsamlingar med ei offentleg løyving i botnen var eit godt vitnemål om det. NNL derimot er ein frivillig organisasjon finansiert av medlemspengar utan offentleg støtte. Denne frivillige aktiviteten som botnar i ei interesse for og eit engasjement i namn generelt, gjev seg utslag i eit fagleg tidsskrift, *Namn og Nemne*, med 25 årgangar hittil, eit meldingsblad som kjem to gonger i året, hittil 25 årgangar med 49 nummer (det 50. held du no i handa), og ei heimeside som har vore på nettet sidan våren 2008. Det er desse tre kanalane – fagtidsskriftet, meldingsbladet og nettsidene – som vil vera NNLs viktigaste bidrag til Kulturminneåret.

Særleg må me nemna *Nytt om namn* som er det einaste uformelle publiseringsorganet for namnestoff i vid meining – kor vidt spekteret er, vil ein få eit godt inntrykk av i det siste nummeret (49) med heile 27 artiklar med stort spenn i emne. Her finst mykje stoff som er aktuelt for Kulturminneåret 2009.

På nettstaden ligg mellom anna stoff for skulen og lærarar – og ikkje minst for elevar som vil skriva særerne, prosjektoppgåver eller andre tekstar om namn, med ferdige disposisjonar, tips om nettstader, råd og vink om korleis det kan gjerast. I Kulturminneåret 2009 slår ikkje elevar (og lærarar for den del) først opp i eit leksikon, men går ut på nettet for å skaffa seg eit førsteinntrykk av den tilgjengeleg stoffmengda. I dag er internettet heilt avgjerande for kva gjennomslag eit tiltak vil få.

Med nærare 400 namneinteresserte medlemmer som er spreidde over heile landet, kan NNL best markera seg i Kulturminneåret 2009 som eit nav, eller «hub» som dei seier på engelsk, for alle som er opptekne av namn som kulturminne, av innsamling og arkivering, og som ein informasjons-, diskusjons- og publiseringskanal i tre forum, nettsider, fagtidsskrift og meldingsblad. For all del, bruk NNLs nettsider i arbeidet med stadnamn, bruk meldingsbladet – dei står vid opne for alle gode innspel i Kulturminneåret og seinare.

Ei slik rolle kan Norsk namnelag spela i 2009 – og i åra framover, som eit nav og ein kommunikasjonskanal.

Olav Veka
olav.veka@online.no

STADNAMNTENESTA

SAMRÅDINGSMØTET 2009

Samrådsmøtet 2009 for stadnamntenesta i Språkrådet og Statens kartverk vart halde i lokala til Statens kartverk Oslo og Akershus i Oslo 23. september. Dette årlege fellesmøtet var i år berre éin dag mot tidlegare to dagar, men både Kartverket og sekretæranne i stadnamntenesta hadde eigne interne møte 22. september. Til møtet i 2008 var kollegaer frå dei nordiske landa inviterte, og det var faglege føredrag om offentleg stadnamnormering og kommunal namngjeving i dei nordiske landa, sjå referat og omtale i *Nytt om namn* nr. 48 – 2008. I år var representantar frå Posten Noreg AS, Statistisk sentralbyrå og Statens vegvesen med for å orientera om namnearbeidet i sine etatar.

Frode Wold frå Posten Noreg AS fortalde om postnummer og poststadnamn. Endringar som gjeld postnummer eller poststadnamn blir gjennomførte 1. oktober kvart år, og dette kan føra til at 3500 adresser blir endra. Endringane kan t.d. koma av at nye poststader blir oppretta, eller at gamle blir nedlagde, og dei blir grunngjevne med at dei vil vera til fordel for publikum og/eller Posten. Kommunane som endringane vil få verknad for, blir alltid rådspurde.

Henning Hartvedt orienterte om namn i tettstaddatabasen i Statistisk sentralbyrå. Utgangspunktet er ein tettstaddefinisjon som har vore nytta sidan 1960, og etter denne definisjonen er det 919 tettstader i Noreg. Det vart gjeve ut ein tettstadkatalog i 1994–95, og frå 1999 har det kvart år vorte publisert ei liste med tettstadnamn. Namn og skrivemåte byggjer på Sentralt stadnamnregister (SSR).

Harald Wethal frå Statens vegvesen, Region aust, tok for seg det generelle namnearbeidet i Statens vegvesen. Han viste til omfanget av stadnamnbruken i Vegvesenet: tungtransportkart, stadnamn i GIS-verkty, Nasjonal vegdatabank, Visveg, orienteringstavler og vegskilt for vegvising, tunnelar og bruer. Vegvesenet har gode rettleiingar for namnearbeidet i etaten med tilvisingar både til stadnamnlova og SSR, men Wethal la ikkje skjul på at dei må bli flinkare til å følgja desse rettleiingane.

Tone H. Woie frå Statens vegvesen, Region nord, orienterte om erfaringane Vegvesenet har med vegskiltinga i dei fleirspråklege områda i Troms og Finnmark. Skiltinga skal følgja reglane i stadnamnlova, men Woie måtte vedgå at Vegvesenet ikkje har sikre nok rutinar for å sikra dette arbeidet. Konklusjonen på innlegga frå Vegvesenet vart difor at reglar og rettleiingar er gode nok, men at ein må ta tak i det praktiske arbeidet, og at dette er eit leiaransvar.

I tillegg til desse orienteringane fortalde Finn E. Isaksen frå Statens kartverk Kristiansand om samspelet mellom matrikkellova, som regulerer adressering, og lov om stadnamn. Svein Arne Orvik frå Språkrådet kom med gode tips om korleis vi kan få informasjon om korrekt namnebruk ut til lokalaviser, kommunar, offentlege etatar osv. Elles var det nokre «gjengangarar» på saklista, som uavslutta saker, laust samansette namn og orienteringar frå Kartverket.

Terje Larsen
terje.larsen@iln.uio.no

NORMERING OG BRUK AV NAMN

NAMN I OSLO

Eg er einig i omtrent alt Lars Alldén skreiv om dette i førre nummer av *Nytt om namn* (nr. 49, s. 26–31), men har to merknader:

Eg vil halde på at det bør heite *Majorstua*, der eg bur i nærområdet. Etter lov om stadnamn har både *Majorstua* og *Majorstuen* status som godkjende former så lenge det ikkje er gjort vedtak etter formelt korrekte prosedyrar om éi form (opplyst av Botolv Helleland), men Oslo bystyre har vedteke at *Majorstuen* skal gjelde i kommunale samanhengar. Likevel er det lett å konstatere at *Majorstua* stadig er vanleg i bruk blant dei som ikkje i embets medfør må seie *Majorstuen*, på trikkar og T-bane, til dømes, eller har levd svært lenge. Eg ser at spørsmålet kanskje er så politisert at det ikkje er mogleg å få gjennomført den vanlegaste forma i bystyret i overskødeleg framtid, men alle som bruker *Majorstua* og står fritt, bør i alle fall halde fram med det til det ein gong kan bli offisielt gjennomslag for å la norma følgje bruken. Men i eit namn der språkforma har såpass sterk kjensleappell til eit stort mindretal, er det vel ingen katastrofe med valfriheit heller. Dei aller fleste reagerer nok med sinnsro på begge formene; behovet for å tvinge igjennom éi form er mest byråkratisk og økonomisk.

Alldén foreslår *Harbitz' allé* i staden for *Harbitzalleen*, av konsekvensomsyn. Men det finst tilfelle da andre omsyn bør telje meir. Det bør vere høgare terskel for å forandre namn enn å behalde dei som dei er, det er no éin ting. Men hovudargumentet for uansett å behalde *Harbitzalleen* er praktisk: Genitiv i ord som sluttar på *-s* (eller *-z*) er eit evig problem i skriftleg norsk: *Harbitz'*, *Harbitz's*, *Harbitz*, *Harbits* med eller utan apostrof før eller etter *s-en*. Da hjelper det ofte lite at det finst ein klar regel for dei mest normbevisste. Dessutan har vi alt gatenamnet *President Harbitz' gate* på Frogner; det gir ein forvekslingsfare som blir større om namna blir enda meir like. Folk bør ikkje påførast unødvendige ekstraproblem.

Eg støttar prinsippet Alldén slår til lyd for, men det finst altså tilfelle der prinsipp og konsekvens bør vike for andre legitime omsyn – brukarvennlegheit, kan ein vel kalle det.

Lars S. Vikør
l.s.vikor@iln.uio.no

HVEEM, KVEM – ELLER KVEHM? **Lettsindige tanker om en defekt i norsk rettskriving**

Gårdsnavn brukt som stedsnavn og familienavn

Som de fleste som følger med på navnefronten sikkert har fått med seg, har det vært en del diskusjon om skrivemåten av gårds- og bruksnavn i det siste. Bakgrunnen for denne debatten er et forslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen om at gårds- og bruksnavn ikke skal kunne endres, som det heter, uten grunneiers samtykke; jf. stortingsdokument nr. 8:58 (2007–2008). Bakgrunnen for dette forslaget er at en del gårdbrukere har irritert seg over at den offisielle skrivemåten av gårdsnavnet i mange tilfeller ikke stemmer med skrivemåten av det samme navnet brukt som familienavn. Dette fins det utallige velkjente eksempler på som *Li/Lie*, *Mo/Moe*, *Dal/Dahl*, der *e* og *h* er brukt som markering av lang vokal i samsvar med praksis i eldre norsk-dansk ortografi. I tilfeller som disse eksemplene skaper stort sett de forelda skrivemåtene ingen problemer når det gjelder å slutte seg til riktig uttale, for ingen er nok i tvil om at *e* og *h* her ikke skal uttales.

Hvordan er uttalen egentlig?

Men i andre tilfeller kan det derimot oppstå tvil om *e* bare er brukt som vokalforlengingstegn eller om den virkelig står for vokalen *e*, slik den jo også gjør i infinitiver som *vie* og *loe*. Riktignok er nok de fleste klar over at navnet *Hoel* bare er forelda skrivemåte av *Hol*, mens *Hoem* faktisk skal uttales som det skrives. De fleste er nok også klar over at den doble *e*-en i *Steen* skal uttales som *sten*, trass i at bestemt form av en *fe* skal uttales som et tostava ord: *feen*.

Som vi ser, er det her altså prinsipielt rom for tvil om hvordan et familienavn med *e* etter en vokal skal uttales: I de fleste tilfeller fungerer *e*-en bare som vokalforlengingstegn, i samsvar med forelda norsk-dansk ortografi, men i visse tilfeller skal den uttales som i «vanlige» ord (jf. *Hoem*). Med *h* som forlengingstegn er det derimot ingen tvil: Ingen vil finne på å uttale navnet på arkitekten Sverre *Fehn* på noen annen måte enn slik at det rimer på ordet *pen*.

Vokallengde foran *m* sist i ord

Dette fører direkte over til den defekten i moderne norsk rettskriving jeg vil drøfte her, nemlig det faktum at vi mangler en måte å markere vokallengde foran *m* i utlyd på. For å si det litt mindre abstrakt: Vi har en slags etterlevning akkurat ved bokstaven *m* av den allmenne, men ganske upraktiske danske rettskrivingsregelen at en aldri skal skrive dobbel konsonant sist i et ord; jf. dansk et *hul* – *hullet*, en *ven* – *vennen*. Denne regelen har vi av-

skaffa i norsk så nær som ved bokstaven *m*; jf. en *kam* – *kammen*, en *dom* – *dommen*.

Nå merker vi kanskje ikke så mye til denne «defekten» av den enkle grunn at vokalen faktisk nesten alltid er kort foran *m* i heimlige ord; jf. eksemplene *kam* og *dom*, unntaket er særlig enkelte ord med vokalen *i*, som *slim*, *lim*, *stim* med lang *i* mot *krim* og *trim*, med kort *i*. Ved andre vokaler enn *i* må en derimot stort sett gå til fremmedord for å finne lang vokal foran *m*; jf. *islam*, *system*, *sublim*, *økonom*, *fantom*, *volum* osv.). Konklusjonen på dette er kort og godt at en vokal foran *m* i slutten av et norsk ord normalt skal uttales kort, trass i at *m*-en ikke er dobbeltskrevet, for dobbeltskriving blir her hindra av rettskrivingsregelen om at *m* alltid skal enkeltskrives sist i et ord.

Uttale, skrivemåte og etymologi for gårdsnavnet *Kvem* og familie-navnet *Hveem*

Dermed er vi omsider framme ved det navnet som er nevnt i overskrifta, og som er et av de navnene som var bakgrunnen for det forslaget som ble fremma for Stortinget. Dette gårdsnavnet skrives etter offisielle regler og i samsvar med lokal uttale som *Kvem*, men som familienavn alltid som *Hveem*. Gården/bruka ligger i Østre Toten kommune i Oppland. Etymologien til dette navnet er ifølge Rygh **Hóeimr*, som er en sammensetning med adjektivet norr. *hár* = høg + *heimr*. Ei slik form er for øvrig godt belagt i skrivemåter som *Hoæims sokn* på 1300-tallet. Det samme navnet fins også på Romerike med skrivemåten *Hveim*, uttalt *Veim*, og i Gjerstad i Aust-Agder med skrivemåte og uttale *Kveim*. Det fins også på Vestlandet i mindre omlaga former som *Håeim* og *Hoem* – det siste har vi alt vært innom.

Det er altså ikke særlig tvil om at denne gamle sammensetningen i de østafjelske navneformene er blitt dradd sammen slik at framlydskonsonanten *h* her har fått samme utvikling som i gamle *hv*-ord som *hvit*, *hvass* osv., som i de aktuelle dialektene heter *kvit* og *kvass* eller *vit* og *vass*. Når vi dessuten veit at ordet *heim* uttales [he:m] på Toten, så blir uttalen [kve:m] akkurat den vi venter. Men i *Norske Gaardnavne* hevdes det også at «ældre Folk sagde kveim», noe som tyder på at Toten-uttalen kan ha vært som i Gjerstad langt inn på 1800-tallet. Skrivemåten *Hveem* gjengir dermed etter all sannsynlighet fordanska skrivemåte av en eldre lokal uttale [hweim].

***Kvem* mot *Hveem*: klassisk konflikt mellom lokal nedarva uttale og tradisjonell skrivemåte, men med ortografisk tilleggskomplikasjon**

Under høringa i familie- og kulturkomiteen 21. oktober 2008 kom det fram at gårdbrukerne har to ankepunkter mot skrivemåten *Kvem*: De vil for det første ha *hv* i framlyd, noe de sjølsagt ikke kan argumentere for ut fra

moderne lokal uttale, men de er dessuten minst like bestemte på at ordet må skrives med dobbel *e*, for skrivemåten *Kvem* antyder etter deres oppfatning en uttale [kvem:], og den eksisterer i alle fall ikke. Som antyda flere ganger ovenfor, synes jeg gårdbrukerne her faktisk har et poeng, jf. uttalen av ord som *klem*, *lem*, *slem* osv. Men uttalen [ve:m], som er den de ønsker, får de neppe gjennomslag for hos folk som ikke kjenner navnet fra lokal tradisjon. Dette mener jeg å kunne si nokså sikkert, ettersom i alle fall én person med dette etternavnet var landskjent på 1950-tallet, nemlig speedwaykjøreren Leif «Basse» Hveem (1920–1964), og jeg hørte han aldri omtalt som noe annet enn «Basse [ve:em]». Den samme uttalen vil jeg anta brukes om og av de fleste andre med *Hveem* som etternavn dersom de ikke har lokal tilknytning til gårdene på Toten.

Å gjengi entydig uttale med lang *e* foran *m* i slutten av et ord er ikke noe ortografisk problem i fremmedord som bl.a. *problem* viser. I vanlige norske ord er det derimot som vi har sett annerledes. Viss en ikke skal ty til lydskrift, ser faktisk ikke jeg noen annen utvei i dette tilfellet enn det barokke alternativet jeg har antyda i overskriften, nemlig å bruke «stum» *h* som i det høyfrekvente navnet *Dahl*, der jo *h*-en er høyst overflødig, ettersom skrivemåten *Dal* er fullstendig klar nok – denne skrivemåten kan ikke representere uttalen [dal:].

Jeg er fullt klar over at en slik skrivemåten ikke ville bryte mindre eklatant med vanlig rettskrivingspraksis enn skrivemåten *Hveem*, men *Kvehm* ville vise den lokale uttalen like tydelig som i tradisjonelle familienavn som *Prahm* og *Suhm*, der lengda på vokalen er annerledes enn i substantiva *pram* og *sum*.

Nå er det sikkert noen av mine navnekolleger som lurar på om jeg mener dette i fullt alvor. Det samme gjør for øvrig den hjelpsomme og høflige søkemotoren Google: Dersom jeg skriver inn *Kvehm*, spør den: *Mente du Kvam?* Og skriver jeg *Hvehm*, spør den – ja, nettopp: *Mente du Hveem?!*

Og da kan jeg slutte med å sitere den filosofiske dansken Piet Hein, bedre kjent som Kumbel, som i et av sine mange *Gruk* sier det slik:

*Den, der kun tar spøg for spøg,
og alvor kun alvorligt,
han og hun har faktisk fattet
begge dele dårligt.*

Arne Torp
arne.torp@iln.uio.no

NORNA-NYTT

NORNA-SYMPOSIUM I HALDEN

Neste NORNA-symposium (nr. 39) vil bli lagt til Fredriksten festning i Halden i dagene 11.–13. mai 2010. Hovedemnet vil være *Etymologiens plass i navneforskningen*, men det vil også bli en åpen sesjon, der yngre forskere kan presentere andre emner. Vel førti har meldt seg til symposiet, av disse 17 med foredrag. Se ellers omtale i *Nytt om navn* 49.

Flere opplysninger om NORNA-arrangementer, utgivelser m.m. finner du på nettstedet www2.sofi.se/NORNA/NORNAeng.html.

Tom Schmidt
tom.schmidt@iln.uio.no

NORNA-SYMPOSIUM OM TILNAMN**Binamn – oppkomst, bildning, terminologi och bruk.****NORNA-symposium i Älvkarleby, Uppland, 29.9.–1.10.2010**

År 1974 anordnade NORNA ett symposium i Uppsala över temat *Binamn och släktnamn. Avgränsning och ursprung*. Avsikten var att stimulera den nordiska personnamnsforskningen. Ett särskilt symposium ägnades senare åt personnamnsforskningens terminologi i Lund 1982, där binamn också tilldrog sig stort intresse.

Temat *binamn* är på intet sätt färdigbehandlat, och på senaste tid har intresset åter skjutit fart. I Tyskland har exempelvis nyligen startats en särskild tidskrift för släktnamn och binamn, *Zunamen/Surnames. Zeitschrift für Namenforschung*.

I Norden väntar fortfarande de rika samlingarna och utgåvorna av personbinamn på att nyttjas och göras mer tillgängliga. De fornnordiska personnamnen kan bl.a. ge oss information om ett ordmaterial, som är bevarat endast i form av binamn i gamla källor. Namnen kan också levandegöra äldre tiders förhållanden och ge oss upplysningar om hur människorna fungerade i samhället samt vilka värderingar som rådde. Dagens binamnsbruk är givetvis av lika stort intresse, inte minst namn i våra mångkulturella och flerspråkiga miljöer.

Begreppet *binamn* är heller inte begränsat till personnamn. Binamn inom andra egennamns-kategorier är ett hittills utforskat fält som bör uppmärksammas. I princip kan alla (mer eller mindre officiella) namn ha binamn vid sin sida, allt från namn på städer till namn på krogar, tävlingshästar och fotbollsklubbar.

Institutet för språk och folkminnen och Seminariet för nordisk namnforskning vid Uppsala universitet inbjuder härmed till ett symposium 29 september till 1 oktober 2010 i uppländsk bruksmiljö på Älvkarleö herrgård (www.alvkarleoherrgard.com). Bidrag som behandlar binamn i Norden ur olika aspekter från äldsta tid till dagens bruk är välkomna. En formell inbjudan kommer att gå ut i september/oktober 2009.

Eva Brylla, Katharina Leibring, Staffan Nyström,
Lennart Ryman, Per Vikstrand

ANNA MELDINGSSTOFF

SVENSK HEIDER TIL NORSK NAMNEGRANSKAR

Ved ein seremoni på Uppsala slott 6. november vart Botolv Helleland overrekt ein pris frå Jöran Sahlgrens prisfond for sin «mångsidiga och viktiga insats för norsk og nordisk ortnamnsforskning». I tillegg til prisdiplomet fekk Helleland 50 000 svenske kroner. Prisen vart overrekt av professor Lennart Elmevik, preses i Kungliga Gustav Adolfs Akademien i Uppsala, på Gustav Adolfsdagen fredag den 6. november. I tillegg til forkinga si er Helleland i Noreg vel kjend for innsatsen sin også på andre felt innafor onomastikken, bl.a. som initiativtakar til ei rekkje namnekonferansar i Oslo, og har elles vore ein pådrivar for namnefagleg samarbeid i landet. Han er òg kjend for dei mange stadnamnkursa han har halde rundt om i landet. Lykke til med prisen, Botolv!

Gulbrand Alhaug
gulbrand.alhaug@uit.no

THE AMERICAN NAME SOCIETY

The American Name Society (ANS) was founded in 1951 to promote onomastics, the study of names and naming practices, both in the United States and abroad. It is a non-profit organization that seeks to find out what really is in a name, and to investigate cultural insights, settlement history, and linguistic characteristics revealed in names. Focusing on the understanding of names in all forms, the Society provides members with several vehicles for the discussion and publication of onomastic theory, views and concepts: an annual meeting; regional meetings; *NAMES. A Journal of*

Onomastics; the ANS Bulletin; the ANS-L email discussion listserve; the Ehrensperger Report.

The current President of the ANS is Ms. Priscilla Ord at McDaniel College, in Westminster, Maryland, USA. The annual conference of the ANS takes place early January in conjunction with the annual conference of the Linguistics Society of America (LSA). The next conference will take place in Baltimore, January 7–10, 2010. For more information about the ANS and/or to join as member, visit ANS website at: www.wtsn.binghamton.edu/ANS/. To submit an article for publication in *NAMES. A Journal of Onomastics*, contact ANS Editor: Prof. Frank Nuessel at: fnues01@louisville.edu. For all other questions, contact ANS President, Ms. Priscilla Ord at: pord@mcdaniel.edu; or ANS Secretary: Michel Nguessan at: 17535 Sandalwood Drive, # 1B, Tinley Park, Illinois, 60477, USA; Email: cangaley@yahoo.com.

Michel Nguessan
cangaley@yahoo.com

20. GEBURTSTAG DER GESELLSCHAFT FÜR NAMENKUNDE

Am 22. September 1990 trafen sich etwa 40 Namenforscher in Leipzig. Dies geschah in einer turbulenten Zeit: Ein Jahr zuvor noch hatte sich die DDR großspurig auf ihren 40. Geburtstag vorbereitet, obwohl ihr immer mehr Bürger den Rücken kehrten, und nun stand sie unmittelbar vor dem Beitritt in den Geltungsbereich des Grundgesetzes der BRD, womit die Einheit Deutschlands nach 40 Jahren Unterbrechung wieder Realität wurde. Abgesehen von vielen Hoffnungen und Unsicherheiten im Großen wie im Kleinen beschäftigte die an diesem Tag zusammen sitzenden Onomasten vor allem eines: Wie können die Errungenschaften der renommierten ostdeutschen Namenforschung unter den Rahmenbedingungen des wiedervereinigten Deutschlands gesichert werden, wie kann ihre erfolgreiche Entwicklung fortgesetzt werden? An den Universitäten und akademischen Einrichtungen standen tief greifende Umstrukturierungen an, deren Resultate kaum abzusehen waren. Die Gründung einer Gesellschaft in der Rechtsform eines eingetragenen Vereins (e. V.) erschien viel versprechend, um eine unabhängige und demokratische Interessenvertretung zu schaffen, die im öffentlichen Diskurs als starke Stimme auftreten kann und gleichzeitig eine Brücke bildet zwischen den Vertretern der Wissenschaft und interessierten Laien.

Der Verein wurde an diesem Tag mit 42 Gründungsmitgliedern gebildet. Von Anfang an war er aber keineswegs eine nur ostdeutsche Interessen-

vertretung. Seine Mitglieder kamen und kommen vielmehr aus allen Teilen Deutschlands und dem umliegenden Ausland. Darunter sind führende Wissenschaftler ebenso wie Studierende und Heimatforscher, in der Mehrzahl jedoch Mitarbeiter der verschiedensten Universitäten und Forschungseinrichtungen. Seit seiner Gründung ist der Verein kontinuierlich gewachsen und hat momentan mehr als 200 Mitglieder. Diese werden über einen e-Mail-Verteiler laufend über Neuerscheinungen, Veranstaltungen und andere wichtige Ereignisse aus der Namenkunde informiert.

Die Arbeit der Gesellschaft für Namenkunde e. V. ist geprägt durch eine enge Zusammenarbeit mit der Universität Leipzig. Diese zeigt sich in der gemeinschaftlichen Herausgabe der Zeitschrift *Namenkundliche Informationen*, die derzeit einmal jährlich als umfängliches Doppelheft erscheint. Andererseits betreiben beide Institutionen gemeinsam die Namenberatungsstelle, die jährlich tausende Gutachten zu Vor- und Familiennamen für private Interessenten anfertigt und dafür derzeit 10 Mitarbeiter beschäftigt.

Damit erschöpfen sich die Aktivitäten der Gesellschaft jedoch nicht; genaueres ist unter www.gfn.name zu erfahren.

Voraussichtlich vom 28. bis zum 29. 10. wird die Gesellschaft für Namenkunde e. V. in Leipzig eine Tagung unter dem Leitthema «Namen in der Stadt» veranstalten und dabei ihren 20. Geburtstag feiern.

Christian Zscheschang
zschie@rz.uni-leipzig.de
Leipzig

ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN

NOEN TANKER OM KVINNENAVNET *PIA*

Ideen til denne artikkelen kom etter en diskusjon i spisepausen en dag i november. Temaet for diskusjonen var om kvinnenavnet *Pia* kunne ha en annen opprinnelse enn den som står i *Norsk personnamnleksikon*, og vi kom frem til flere mulige opphav til navnet, som jeg bestemte meg for å se nærmere på.

I *Norsk personnamnleksikon* er *Pia* forklart som et latinsk navn, en avledning av mannsnavnet *Pius*, som i sin tur kommer fra adjektivet *pius* 'rettferdig, from'. Denne forklaringen står også i de andre navnebøkene jeg har sjekket (se litteraturlisten). Jeg tror likevel at bruken av navnet *Pia* også kan ha et annet opphav, i hvert fall her i landet. I folketellingene på nettet forekommer navnet første gang i 1865. Da finner vi en *Pia Asbjørnsdatter*

på 4 år og dessuten en *Pie S. Rasmusdatter* på 13 år i Rogaland, begge med fødested Strand. De er også å finne i dåpslistene i kirkeboken for Strand, begge er da oppført som *Pia*. Dersom bruken av navnet *Pia* skulle skyldes en avledning av mannsnavnet *Pius*, ville vi vente å finne en viss bruk av dette navnet. Men i 1865 er det bare én *Pius* i landet, og han bor i Kristiania og har en katolsk, ungarsk far. At disse jentene skulle være oppkalt etter pavenavnet *Pius*, er også usannsynlig, ettersom ingen av dem er oppført som katolikker. Jeg tror det er mer sannsynlig at disse jentene har fått *Pia* som et kortformnavn, jf. *Mia*, *Fia*, kanskje med inspirasjon fra Sverige, der både *Pia* og *Mia* forekommer tidligere enn her. *Pia* var også i bruk (riktignok ikke som første fornavn) i kongehusene i Europa på 1800-tallet og kan ha inspirert til bruk av navnet her til lands. En annen mulighet er at *Pia* kan sees i sammenheng med pietismen og Philipp Jakob Speners verk *Pia Desideria*, som ble et programskrift for denne trosbevegelsen (www.snl.no/Philipp_Jakob_Spener). I folketellingen fra 1875 finner vi en *Agnese Pia Anna Scholdager*, men hun er født i Roma. Hverken i 1875 eller i folketellingen fra 1900 finner vi noen *Pius*, og i sistnevnte heller ingen *Pia*. Først i 1920 viser navnet seg igjen i Norge.

Ettersom navnet *Pia* ligner på uttalen av ordet *pike* i noen dialekter, kunne man lure på om dette ordet har noe med navnet å gjøre, jf. navn som *Veslemøy*, *Dreng* og *Svein*. Selv om det ikke kan utelukkes at noen har fått navnet med bakgrunn i denne betydningen, tror jeg ikke den har noe å si for navnebruken i dag.

Jeg har også lurt på om navnet kan ha opphav i *Sofia/Sophia*, med en lignende utvikling som *Josefa* har fått i spansk (*Josepha* > *Josepa* > *Pepa*), altså en overgang fra /f/ til /p/ (*Sophia* > *Sopia* > *Pia*). Men ettersom navnet *Sopia* (i motsetning til *Josepa*) ikke ser ut til å være i bruk i Spania, er ikke dette en sannsynlig utvikling.

Pia ser ut til å være i bruk i de fleste land i Europa. Navnebøker og søk på internettet (se litteratur- og kildeliste) viser at navnet er vanlig i Sverige, Danmark og Finland, det er mye brukt i Tyskland de siste årene, det er litt brukt i Frankrike (1198 bærere i 2006), i Slovenia lå det på 18. plass blant jenter født i 2008, og i Italia ligger det på 172. plass for 1900-tallet sett under ett. Ifølge Hanks og Hodges (1991) er navnet «common in Italy, and is also regularly used in Eastern Europe and Scandinavia, but is a recent introduction to the English-speaking world».

Selv om navnebøkene som nevnt er enige om forklaringen av *Pia*, nemlig at det kommer fra adjektivet *pius*, er de litt uenige om hvor bruken av navnet kommer fra. Cresswell (1990) kaller *Pia* et italiensk navn. Interessant nok er ikke navnet å finne i den italienske navneboken jeg har slått opp i. Norman (1996) fører opp *Pia* under skandinaviske navn med opphav i latinsk *pius*, men også under italienske navn og greske navn som en kortform av *Olimpia/Olympia* (dette bør nok tas med en klype salt, ettersom det

er flere heller tvilsomme opplysninger i denne boken). Hanks og Hodges (1991) lister opp navnet som «English, Italian, Scandinavian and Polish». Den svenske og den danske navneboken nevner Ingrid Bergmans datter Pia (født 1938) som grunnen til navnets popularitet i Sverige og Danmark, og dette har sikkert også påvirket bruken av navnet i Norge.

Litteratur

- Brylla, Eva. 2004. *Förnamn i Sverige. Kortfattat namnlexikon*. Stockholm.
- Cresswell, Julia. 1990. *Dictionary of first names*. London.
- Hanks, Patrick og Flavia Hodges. 1991. *A dictionary of first names*. New York.
- Kruken, Kristoffer og Ola Stemshaug. 1995. *Norsk personnamnleksikon*. 2. utg. Oslo.
- La Stella T., Enzo. 1993. *Santi e fanti. Dizionario dei nomi di persona*, Bologna.
- Meldgaard, Eva Villarsen. 1998. *Den store navnebog*. København.
- Norman, Teresa. 1996. *A world of baby names*. New York.
- Seibicke, Wilfried. 2000. *Historisches deutsches Vornamenbuch*. Berlin – New York.

Kilder på internett

- Dansk Demografisk Database: www.ddd.dda.dk/soeg_person.asp?sit=2, avlest 25.11.2009.
- Folketellinger og kirkebøker på internettet: <http://digitalarkivet.uib.no/>, avlest 26.11.2009.
- Statistikk Finland: <http://192.49.222.187/Nimipalvelu/default.asp?L=2>, avlest 24.11.2009.
- Statistikk Frankrike: <http://meilleursprenoms.com/>, avlest 24.11.2009.
- Statistikk Italia: www.onomalab.eu/content.asp?item=classifiche&cat_1=Italia&cat_2=nomi&cat_3=&page=1, avlest 24.11.2009.
- Statistikk Slovenia: www.stat.si/eng/imena.asp, avlest 24.11.2009.
- Statistikk Spania: www.ine.es/daco/daco42/nombyapel/nombyapel.htm, avlest 25.11.2009
- Statistikk Tyskland: www.beliebte-vornamen.de/5063-pia.htm, avlest 24.11.2009
- Store norske leksikon (nettutgaven): www.snl.no, avlest 26.11.2009

Line Lysaker Heinesen
lysakerl@yahoo.no

FORNAVN I NORGE 2009

Statistisk sentralbyrå offentliggjorde i januar listen over de mest gitte fornavn i 2009. Denne kan avvike fra fornavn på barn født i 2009. Samtidig kom det liste over 00-årets navn, og tidligere tiårslister er endret slik at navn som lyder likt, er slått sammen.

Emma er 00-tallets navn og toppnavn i 2003, 2004 og nå 2009 betydelig foran *Linnea* som toppet i 2008. Andelen av jentenavn som slutter på *-a* eller *-ah* er nå 52 prosent. Den har ligget fast i tre år, og jeg spår derfor at toppen er nådd.

Lucas/Lukas topper guttelisten som året før. Overvekten av *c* for *k* har økt. Nå er det 339 *Lucas* mot 226 *Lukas*. *Emil* har økt jevnt i popularitet i mange år og er nå nr. 2. *Markus* er 00-tallets navn, men er nå nede på 7. plass.

Moten med guttenavn hentet fra Bibelen er internasjonal. Jeg spår at også den bølgen passerer toppen nå. 20 prosent av guttene har slike navn. I tillegg er det mengder av kortformer av lengre navn, som for eksempel *Jon* og *Hans* fra *Johannes*. Noen navn holder høy popularitet lenge. *Kristian/Christian* er nå ute av topp-10 etter 35 år. Ellers merker en at *Mohammad* med alle sine skrivemåter er på topp i Oslo, og at *Anna* står sterkt i noen Vestlands-fylker. Ti på topp-listen ser slik ut for jenter: *Emma, Linnea, Nora, Sofie, Sara, Thea, Emilie, Ida, Julie, Ingrid*, og for gutter: *Lucas, Emil, Alexander, Oliver, Mathias, Jonas, Markus, William, Sander, Magnus*.

Se nærmere i årets navnestatistikk: www.ssb.no/navn.

Jørgen Ouren
joergen.ouren@ssb.no

STEDSNAVN I FJÆRE – INNSAMLING OG PUBLISERING

Fjære Historielag rakk å utgi bok om stedsnavn i tolvte måned av kulturminneåret. Den er resultatet av et mangeårig dugnadsarbeid i to faser, innsamling og publisering. Vi skal redegjøre for noe av det her. Fjære ligger i Aust-Agder og ble egen kommune i 1847. I 1972 ble den slått sammen med Landvik og Grimstad til Grimstad storkommune.

Fjære Historielag har i særlig grad vært opptatt av fornminner. Laget har dessuten arbeidet for å opprette en vennsforbindelse med Orknøyene ut fra en antakelse om at Ragnvald jarl ætter fra Fjære. Stedsnavn kom på dagsordenen i 2002. En ønsket å ta var på de mange navn i inn- og utmark som holdt på å gå i glemmeboken. Kretskontaktene for de gamle skole-

kretsene skulle stå for innsamlingen. Dette arbeidet varte noen år. Etter noen hvileskjær bestemte historielaget seg for å publisere navnesamlingen. Boka fikk tittelen *Stedsnavn i Fjære*.

Undertegnede har hatt hovedansvaret for innsamlingen og bokutgivelsen. Arbeidet har vært på hobbybasis; det har tatt mye tid, men også gitt mange lærerike erfaringer. Da styret og kretskontaktene gikk inn for innsamling av stedsnavn, så de for seg et relativt enkelt prosjekt. For å komme i gang ble jeg som stedsnavnsinteressert bedt om å hjelpe til som konsulent, praktisk og faglig. Første utfordring bestod i å skape miljø og entusiasme for prosjektet og å legge aktiviteten på et nivå som kretskontaktene kunne gi aksept til. De var voksne mennesker og med høyst forskjellig bakgrunn, noen med liten skolegang ut over folkeskolen.

I starten gjorde vi oss kjent med hvordan en går fram ved innsamling av stedsnavn og hvilke kilder og hjelpemidler som er til rådighet. Et veiledningshefte av Botolv Helleland var svært nyttig; det er instruktivt og godt tilpasset målgruppen, i alle fall slik vi opplevde det. Vi så også på skolebarnsoppskriftene fra Fjære. De var motiverende for innsamlerne som kunne nikke gjenkjennende til mange av navnene. Senere viste skolebarnsoppskriftene seg å være et godt utgangspunkt for samtaler med informanter.

Stedsnavnene ble fortløpende lagt inn i en database og kartfestet på tradisjonelt vis. Lydskrift var en bøyg vi gikk utenom under innsamlingen. I stedet valgte vi å lese alle navnene inn på CD på et senere tidspunkt.

Kvaliteten på innsamlingsarbeidet varierte. Noen innsamlere var ivrige og tok oppgaven alvorlig, andre var mer avslappet og omtrentlige. Et par innsamlere kastet inn håndkledet. Arbeidskrevende kontroller og rettinger fulgte i kjølvannet. Altfor ofte manglet beskrivelse av navneobjektene. Navnene ble antakelig oppfattet som så selvforklarende at det ikke var mer å si om den saken. Kommunes oppmålingsavdeling viste stor velvilje og interesse og bisto med gratis kartgrunnlag. Da innsamlingen gikk mot slutten, ønsket avdelingen å få navnene koordinatfestet digitalt. Dermed ville navnene bli lagret i kommunen, og oppmålingsavdelingen kunne bruke dem i framtidige kartframstillinger. Som motytelse ville avdelingen tilrettelegge kartblad og registre med tanke på en publisering. Dette løftet ble senere delvis forlatt på grunn av økt arbeidspress ved oppmålingsavdelingen. Historielaget måtte til slutt frikjøpe en datakyndig ved avdelingen for å få arbeidet gjort. Oppmålingsavdelingen forespeilte også å gjøre databasen med kart og registre tilgjengelig og interaktiv via kommunens hjemmeside. Det ville vært et pionerprosjekt i stedsnavnsammenheng, men endte som ønsketenkning.

Et velkjent råd er å gi seg god tid til å redegjøre for alle forpliktelser og eventualiteter når en inngår avtaler. Dette synes selvsagt, men det er lett å la seg blende av optimisme og begeistring. Vi gikk nok litt i den fella.

I 2007 opprettet Fjære Historielag en komité som skulle lage bok med stedsnavn. Målet var å stimulere interessen for stedsnavn som kulturminner og å vise at stedsnavn inngår i en lokalhistorisk sammenheng. Komiteen så tidlig for seg både form og innhold. A4-format med stive permer syntes som det mest brukervennlige. Vi skjelte til stedsnavnsboken *Navn i Eide* (Eide Sognelag 1992) og brukte den som utgangspunkt. Men vi ønsket å fylle opp med mer faglig og lokalt stoff enn det denne boka har.

Stedsnavn i Fjære ble delt i to deler. Del 1 skulle være om stedsnavn som språklige uttrykk og om stedsnavn sett i sammenheng med natur- og kulturgeografiske forhold i Fjære. Del 2 skulle bestå av kart og registre. Der det ble ledig plass på registersidene, tenkte vi å spe på med tekst/illustrasjoner knyttet til stedsnavn.

Del 2 ble problematisk. Kartbladene lot seg ikke uten videre dele opp i A4-sider i en leservennlig målestokk. Men siden stedsnavnene allerede hadde fått digitale koordinater kunne en lage såkalte sømløse kart og dermed produsere kartblad i ønsket format og med den mengde kartinformasjon som syntes hensiktsmessig for lesbarheten. Til hver kartside kunne en så hente ut det aktuelle stedsnavnsregisteret og plassere det på kartsidens motstående side.

Noen kartsider kunne ha svært få navn, særlig hvis store deler av kartet dekket sjøen eller områder utenfor Fjære. Da vil registersiden ha tilsvarende få navn og ledig plass. Det er ikke god design. Ledig plass ble fylt opp med tekst/bilder som kommentar til ett eller flere navn. Det var en krevende løsning både å finne stoff og å tilpasse omfanget. En ulempe er at på de fyldige registersidene der flere navn er verdt en kommentar, er det ikke plass til det. En mulighet er å lage et tilleggskapittel og vise til det. Vi tok tidlig kontakt med trykkeriet. Sammen satte vi opp en plan med romslige tidsmarginer og et bindende kostnadsoverslag. Dette ga en forpliktende og motiverende ramme for arbeidet med boka.

Stedsnavn i Fjære har fått god omtale i de to lokalavisene og mange positive tilbakemeldinger fra publikum. Boka har kommet i et opplag på 500, og opptrykk er på tale allerede. Stedsnavn og lokalt stoff synes å være en god kombinasjon med tanke på å stimulere interessen for stedsnavn som kulturminner.

Per Soot
persoot@hotmail.com

BOKOMTALAR

NØVN VESTA ÅSEN

Tom Schmidt: *Nøvn vesta åsen. Bustadnamn i Vestre Slidre*. Novus forlag, Oslo 2009. 556 sider.

Baksida av *Nøvn vesta åsen* omtalar boki som «ei sterkt utvida og revidert utgåve» av Vestre Slidre Herred i *Norske Gaardnavne*. Men med sine inngåande tolkingar, drøftingar og tilleggsopplysningar er dette verket frå professor Tom Schmidt noko mykje meir og ei verdfull utfylling av stadnamnpublikasjonar frå Valdres gjennom tidene, som frå dei tidlegare valdresprofessorane Sigurd Kolsrud, Mikjel Sørli og Olav T. Beito. Og som oppvaksen i Valdres har også Schmidt eit serleg godt utgangspunkt for arbeidet. Verdfull namnegransking har vori utført også av amatørar i Valdres, som Hallvard Fjellbu, Knut Hermundstad og Nils Hovi. Men fyrst når den lokalkunnige også er utdanna filolog, kan kombinasjonen bli så velukka som i Schmidts bok.

Tittelen er parallell med *Nøvn austa åsen* frå 2005, og Schmidt nemner sjølv at det no gjeld namn «vesta (eller heima) åsen». Ordet *heima* er historisk sers interessant og nytta fleire stader i Valdres hjå folk som bur i førhistoriske bygder, men der busetnaden då er yngre enn i ei tidlegare hovudbygd «heimafor». Daglegnemningi må altså gå over tusen år attende.

Det er vitskapsmannen som skriv. Me får opplysende og rettleiande tolkingar som ikkje gjev seg ut for å vera skråsikre. Dei er skrivne i eit språk den vanlege lesaren kan forstå. Og me får verdfulle tillegg om normering, kart, uttale og lydskrift, fagtermar (med ordliste) og eldre namneformer. Me får òg utfyllande opplysningar om geografi og om tidlegare namnearbeid frå bygdi. Bak har me fire register, for namn i Vestre Slidre, andre stadnamn, ordregister og register for personnamn og tilnamn. Ein del fotografi får dobbel funksjon: å gje variasjon i den systematiske behandlingi av namni og understøtte namnetolkingar.

Ut frå den politiske striden om endringi av stadnamnlovi i våre dagar er det rimeleg at Schmidt kjem inn på skiljet mellom gardsnamn og slektsnamn, der nokre gardeigarar ynskjer å nytte rettskriving som vart endra for hundre og femti år sidan (*Lie* for *Li*, *Heen* for *Hen*). Om hokjønnsendingane seier Schmidt at Kartverket no (på eigi hand) har gått over til å nytte e-ending i staden for a-mål (som ligg langt frå målføret) eller i-mål (som er «lite omtykt»). Å innføre endingi *-e* som «regional samleform» kan nok dempe noko misnøye på bae sidor, men skapar òg klåre problem. Er *Lie* bunden form av *Li* eller gamal, dansk skrivemåte for *Li*? Bruken av *-e* for trong *e* / open *i* bør avgjort nyttast med apostrof, slik det faktisk har vorti gjort også på nokre vegskilt og kart (*Valdresflyé*, *Vangmjøsé*).

Eit klårt og nyttig fargekart i 1:100 000 fylgjer boki. Men her blir eit hovudproblem med norske stadnamn – skrivemåten eller den såkalla «normaliseringi» (kva er normalt?) – tydeleg. Former som *Lomen*, *Augeim*, *Snorheim* er mot sjølve namnelovi om «nedervd, lokal uttale». Problemet med hokjønnsendingi ser me her i namn som *Slidreåni* og *Sletti* ved sida av *Midtslette*.

Skrivemåten med *o* for *ø*-lyd har gjevi inkonsekvensar som *Hølli* mot *Hovda*. Men sjølv om det sanneleg trengst ei grundig opprydning i skriftformene på Statens kartverk, kan me neppe skulde Schmidt for inkonsekvensane på det vedlagde kartet.

Dativbruk er jamt over medteki ved namneopplysningane, men diverre ikkje gjennomført, og ofte utan oppgjeven preposisjon. Preposisjonsbruk og dativformer er sers viktige for nærstudium av namni, og serleg reglane for preposisjonsbruk er langt frå klårlagde. Me har ofte ulik preposisjon ved same namn, som til dømes i *Brøta*, på *Brøta*, utan klår årsak.

Bruken av *ø*-lyd er eit viktig spørsmål. Når stutt *o* (ofte norrøn «o med kvist») blir «normalisert» til *o*, påverkar det målføret, slik at uttala /håvda/ om *Høvda* (*Hovda*) breier seg jamvel blant innanbygds folk. Og folk utanifrå vil få store problem med å veta kva som er rett bygdeuttale ved *Strondaffjorden*, *Snortei*, *Ormestad*, *Vollen*, *Dokki* og *Hove* (der tre av dei skal uttalast med *ø*). Tom Schmidt har valt å nytte skriveform med *ø* i «mindre brukte namneledd», men då blir skrivemåten inkonsekvent. Denne meldaren har ei klår meining – ut frå eit halvt hundreårs arbeid med namn og namnebruk i Valdres – om at berre meir bruk av målføre kan skapa einigheit og fred i namnestridd. No står oftast to syn mot kvarandre: justering av namn i «nedervd, lokal uttale» på den eine sida, ei tru på at eldre og oftast danske skrivemåtar av namn er meir ekte i bygdi, på den andre. I ei kommunal stadnamnemnd møtte ein stri riksmålsbrukar med godt målføre opp og venta hard strid. Men med norskfilologen og lyrikaren Trygve Bjørge i møteleiingi vart dialekten understreka og lagd til grunn, og møtet slutta med at den nemnde medlemen reiste seg med ordi «Detta va trivelé, o inga bisme» (*bitsme* 'krangel'). Respekt for påtvungen normalisering kan ein ikkje vente, men respekt for eige målføre og namnebruk i bygdi vil dei fleste godta.

Inkonsekvensane når ein normaliserer, det vil seia fjernar seg frå målføret, kan bli belyst ved nokre eksempel. *Smiobakken* er samansett av målføreordi *smio* og *bakkin*, og uttala /smiobakkin/ blir då øydelagd, sjølv om øydeleggingi ikkje går heilt fram til rettskrivingsformi *Smiebakken*. Garden Myre (gnr. 16,3, 52,2 65,1 og 68,7) syner seg å vera bundi hokjønn (*Myri*), men kunne etter skrivemåten like godt vera ei eldre fleirtalsform (som *Myre* gnr. 103 i Vang, uttala med tostavings tonelag). Her ville aksent over *e*-lyden løyst problemet.

Det verkar òg inkonsekvent å nytte målføreformer som *Syndet* (*Sundet*) ved sida av *Bråten*. I det vanlege gardsnamnet *Bråten* (*Brøtin*) går normaliseringi på tvers både av lovteksti «nedervd lokal uttale» og det norrøne opphavet (*Brotin*). Eksemplet er viktig av di det fortel at vedtekne reglar i Noreg kan gå føre både lokalkultur og språkhistorie. Det er god grunn til å minne storting og departement om at mange – etter kvart truleg eit fleirtal – lærer seg stadnamn frå kart og vegskilt, ikkje frå nedervd tradisjon. Om då ikkje kart, skilt og oppslagsverk gjev att den ekte uttala, er dei med å øydeleggje immaterielle fortidsminne.

No kan ein likevel seia at dei fyldige og gode opplysningane dempar skadane av uheldig normalisering i eit oppslagsverk som dette. Og hovudsaki blir namnedrøftingane, som ofte er direkte spanande lesing ikkje berre for folk busette i kommunen. Og her er den vitskaplege utgreiingi sentral; lesaren lyt sjølv vurdere, eventuelt ut frå sin lokalkunnskap, om garden Reie er knytt til *grei* ('god'), *reid* ('vreid, krusut') eller «den som vrid seg», eventuelt om ei elv.

Også gode oversyn er med å gjera denne boki spanande. Schmidt reknar med nitti namnegardar i Vestre Slidre i høgmellomalderen, av dei tretti usamansette naturnamn av typen *Før*, *Einang*, *Fystro*. Innpå fem hundre bruk vart fråflytte på 1900-talet, og i alt les me om namn på over åtte hundre gardsbruk.

Her er ikkje plassen til å referere frå dei fyldige og forvitnelege namnetolkingane. Berre nokre ord om soknenamni i kommunen. Slidre er hovudsoknet, og kyrkja vart skriven «ecclesia sancte Marie de Slidrom» i eit pavebrev i 1264. Garden er forsvunni (Uppslidre finst att), men bekken nær kyrkja blir rekna for namngjevar, og tydingi er helst då «bekken som renn i eit slireliknande bekkedar». Lome (samansetjing *Lomis-*) var delt i fleire gardar i mellomalderen og er nemnd fyrst i 1325. Det er eit *vin*-namn, uttala /lo:´mé/, og skal etter reglane då skrivast *Lome*, slik Schmidt har det som oppslagsform. Men Staten har broti eigne reglar ved å nytte *Lomen* om poststad og kyrkje. Fyrsteleddet har truleg med fuglen lom å gjera, men Schmidt lar det stå att ulike tolkingar ut frå det. Eit elvenamn *Lóm(a)* kan ha hatt namn etter låten frå fuglen – eller fuglen kan vera knytt til engi (*vin*) direkte. *Røn* er også eit *vin*-namn, nemnd i oversynet til paveutsendingane frå 1327 («Roen cum capella»), samansett av *ró* ('ro, krok') og *-vin*. Omlyden frå *Ró-vin* til *Røn* gjer det truleg at namnet er frå før 600 e.Kr., kan hende ein god del eldre. Kyrkje på Røn og tradisjon om kyrkje på Fystro gjer det interessant å spekulere over kvar dei stod når dei rekna at Røn låg i ei ro. Øyjar fekk namnet sitt då det vart bygt kyrkje der i 1960-åri, etter at ei mellomalderkyrkje var riven, men gravplassen vart nytta vidare. Gardsnamnet der er *Kyrkjevøll*, men kyrkjenamnet er knytt til grannegarden Øye, som er rekna for gamal dativform av ei øy ('flatt land ved vatnet'). Garden Øde (gnr. 68, eit *vin*-namn) ligg nær ved, og namni Øye og Øde har vori

blanda opp gjennom tidene. Valet av kyrkjenamnet *Øyjar* har arkaisk klang, men vart nok òg valt for å unngå samanblanding med soknenamnet *Øye* i grannekommunen Vang.

Og nett det – ei bok om bustadnamn i Vang – hadde nok vori ei nærliggjande og viktig oppgåve for Tom Schmidt seinare. Ei så godt gjennomført oppgåve som dei to bøkene om bustadnamn i det gamle Slidre prestegjeld skapar forventingar.

Ivar Aars
ivarars@online.no

NAMN SOM KJEM AV KULTURELL KONTAKT

Namn och kulturella kontakter. Handlingar från NORNA:s 37 symposium i Hapsal den 22–25 maj 2008. Red. av Leila Mattfolk og Terhi Ainiala. (Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 5 / NORNA-rapporter 85.) Helsingfors 2009. 168 sider.

Namn som refleks av kulturell kontakt kan studerast på fleire nivå, t.d. mellom sosiale eller etniske grupper, mellom språk, mellom regionar og land. Slike studiar kan òg vinklast i eit kronologisk perspektiv. Materialet kan vera både stadnamn, personnamn og andre namn. I denne boka er alle desse tilnæringsmåtene representerte i ulik grad og med grunnlag i ulikt materiale. Det geografiske området er stort sett avgrensa til Norden og Baltikum, men med ein avstikkar til Nord-Tyskland. Dei tolv artiklane i boka viser at dette har vore ei fruktbar avgrensing. Forfattarane, som kjem frå Danmark, Estland, Finland, Latvia og Noreg (ein saknar Sverige), representerer tematisk stor spreining.

Halvparten av forfattarane har teke for seg stadnamn. Her er tilhøvet mellom svenske og estiske stadnamn på kysten av Estland eit interessant forskingsobjekt. Peeter Päll (Tallinn) drøfter normeringsproblem i stadnamn på dei estiske øyane med gammal svensk busetnad og viser korleis dei er nytta på estiske kart og i estiske tekstar. I seinare tid har det vorte meir vanleg å bruka doble former, altså både estiske og svenske former av same namnet.

Den finske innvandringa til det austlege Noreg (Finnskogane) frå rundt 1570 til 1630-åra resulterte etter kvart i eit stort tal finske stadnamn, eit materiale som Tuula Eskeland (København) har undersøkt i ei doktoravhandling frå 1994. I sitt bidrag frå symposiet drøfter ho framveksten og traderinga av dei finske stadnamna i området. Inge Særheim (Stavanger) tek for seg kystnære namn, og då sørvestnorske stadnamn som i seinmel-

lomalderen viser lågtysk påverknad. Det gjeld mellom anna det bortkomne namnet *Notau*, som skal ha vore brukt om ein viktig hamnestad for hansaen i det noverande Rogaland. Forfattaren dreg òg inn eldre hollandske kart som kjelde for studiet av kystnamn.

Den språklege og kulturelle påverknaden gjer seg oftast gjeldande frå ei fleirtalsgruppe til ei mindretalsgruppe. Dette er utgangspunktet for Maria Vidbergs (Helsingfors) studie av korleis svenskspråklege i Helsingfors vert påverka av finsk når dei nyttar stadnamn. Denne studien er basert på intervju. Med *Arabiastranden*, *Leninparken* og *Henry Fords gata* som døme viser Johanna Lehtonen (Helsingfors) korleis utanlandske impulsar har påverka namnetilfanget i Helsingfors. Oppkalling etter personar og andre byar og område utgjer ein viktig del av denne namngjevinga. Også born er med på å gje namn, t.d. på leikeplassar, og slike namn opnar ifylgje Kaisa Tikka (Åbo) i særleg grad for tverrvitskapleg forskning. Forfattaren gjev ein metodisk interessant presentasjon av denne typen materiale.

Dei neste fem artiklane har personnamn som emne. Gulbrand Alhaug (Tromsø) og Minna Saarelma (Helsingfors) har i eit felles noko større tilskot teke for seg namn på born med finske eller finsk-norske foreldre i Oslo, fødte i perioden 1990–2006. Materialet utgjer namna til 2588 barn, og resultata viser mellom anna at dei mest brukte namna er korkje finske eller nordiske, men «andre namn», eller «kompromissnamn» som *Ester* og *Brian*. Dobbeltnamn med nordisk-finsk førekjem ikkje sjeldan, t.d. *Vegard Juhani*. Det er ein tendens at mange av jentenamna har utlyd på *-a*. Bente Imerslund (Nordreisa) drøfter kvenske personnamn i Nordreisa og viser korleis kvensk namnetradisjon skilde seg frå det offisielle norske namnesystemet. Dei gamle finske slektsnamna overlevde ikkje fornorskinga, men ulike typar tilnamn har levd vidare.

To andre finnar tek for seg personnamn i eldre kjelder frå bymiljø. Alt med overskrifta «Från Anna till Zachris Jacob Wilhelm» seier Riitta Rajasuu (Joensuu) ein god del om utviklinga av namn på nyfødde i Kuopio, Uleåborg og Åbo frå 1725–44 til 1825–44. Minna Nakari (Helsingfors) drøfter bruken av «flicknamn» eller «giftasnamn» i omtalen av enkjer i buoppteikningar i Helsingfors 1780–1928, og utviklinga går i retning av jentnamn til namn som gift. Det latviske tilskotet av Ojárs Bušs (Riga) gjev eit oversyn over latviske tilnamntypar og litt om forskinga i dette emnet. Til slutt drøfter han nokre terminologiske omgrep og kjem med framlegg om nokre nye termar, som «discreet nickname» om tilnamn som vert brukt når personen ikkje er til stades, og «address nickname» som kan brukast når personen er til stades.

I den siste artikkelen tek Ole-Jørgen Johannessen (Bergen) for seg ei gruppe «andre namn», og då skipsnamn henta frå den antikke mytologien. Døme på dette er *Fortuna* og *Amor*. På grunnlag av eit materiale med skipsnamn henta frå ei samling av S. Biørn frå 1829/1833 gjev han eit

instruktivt oversyn over framvokster og geografisk fordeling av denne namne kategorien.

Namn og kulturell kontakt innbyr til mange ulike problemstillingar, og dei tolv forfatarane som er representerte i denne rapporten, har vore med på å auka kunnskapen om emnet, både når det gjeld innhald og metode. Det vil heilt sikkert koma fleire arbeid under denne synsvinkelen.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

SÆREGNE STEDSNAVN

Silje Kathrine Sviggum og Knut Egil Wang: *Dum og andre steder i Norge*. Cappelen Damm, Oslo 2009. 149 sider.

Denne boken tar for seg 67 steder i Norge med såkalte «særegne navn». Hvert sted er presentert på en dobbeltside, med en kortere eller lengre tekst på den ene siden og et bilde fra stedet på den andre. Bakerst i boken finnes en seks siders alfabetisk liste over navnene, der Botolv Helleland har gitt en kort forklaring til hvert navn.

I forordet forteller Sviggum om en sak VG hadde i 2006 om de morsomste stedsnavnene i Norge. Denne saken gav henne og Knut Egil Wang ideen til boken, og de har i løpet av halvannet år reist rundt til steder i Norge som har særegne navn og som sjelden får besøk av media. Deres utgangspunkt var: «Hva finnes på disse stedene? Hvem er menneskene og dyrene der? Hvilke historier har de å fortelle?» Forordet sier altså tydelig at det ikke er stedsnavnene i seg selv som står i fokus, de har heller vært et utgangspunkt for å besøke og beskrive små steder rundt i landet. Noe jeg savner i dette forordet, er en fyldigere forklaring på hvordan forfatterne har valgt ut steder/navn til boken. Det finnes nok av andre «rare» navn i landet som de kunne ha tatt med (flere blir nevnt i tekstene), og flere av navnene i boken finnes mange andre steder i Norge også, f.eks. *Paradis*, *Helvete* og *Amerika*. Hvorfor har de besøkt Helvete i Bergen, og ikke i Fredrikstad eller på Frøya?

Tekstene i boken er ganske forskjellige, fra små portrettintervjuer av lokale folk og halvpoetiske naturbeskrivelser til korte billedtekster, dikt og nyhetssitater. De fleste av tekstene har en kobling til stedsnavnet (riktignok uten å ta hensyn til hva navnet faktisk betyr), som at Gabriel (7) på Lykkja blir spurt hva lykke er, at ungdommene på Råd forteller om det beste rådet de har fått, og at en inder er intervjuet på Inderøy. Disse koblingene er likevel ikke til stede hele veien, og en del av tekstene oppleves derfor som gan-

ske irrelevante. Portrettintervjuene er spennende, men kunne med fordel ha vært lengre. I mange tilfeller blir de vel springende.

Bildene i boken er flotte, selv om man (i hvert fall fra en navnegranskers ståsted) kunne ønske seg flere bilder av selve stedet som er besøkt, og ikke bare personer, dyr eller gjenstander som bor eller finnes på stedet. Layouten er ryddig og luftig og gjør boken fristende å bla i.

Navneforklaringene bakerst i boken er korte og greie, og for en del av navnene er det også tatt med lokale forklaringer på og teorier om navnene.

Spørsmålet jeg sitter igjen med etter å ha lest denne boken, er: «Hva er det egentlig denne boken er ment som?» Den er liksom hverken det ene eller det andre, i og med at tekstene er så forskjellige. Derfor fungerer den heller ikke så godt hvis man leser den fra perm til perm, men har mer verdi som en «coffee-table-book», som man kan ta opp iblant og bla litt i, se på bildene og lese en tekst her og der.

Line Lysaker Heinesen
lysakerl@yahoo.no

STEDSNAVN I FJÆRE

Per Soot: *Stedsnavn i Fjære*. Fjære Historielag, Grimstad 2009. 220 sider. (ill.)

Dette er den fjerde boka som presenterer djupinnsamla stedsnavn i Grimstad kommune, Aust-Agder. Først ute var Landvik Historielag med *Namn i Landvik* i 1982. Noen år etter kom ei bok for Eide sokn og ei for Grimstad-skjærgården. Med Fjære-boka er hele kommunen på denne måten dekket.

Stedsnavn i Fjære presenterer navnene etter de samme grunnprinsippene som *Namn i Landvik*. Fjære-boka utmerker seg ved en mer delikat layout; den er noe mer lokalhistorisk orientert, samtidig som den også er noe mindre språkvitenskaplig fokusert. Etter noen innledende artikler kommer et alfabetisk register over de vel 2500 navnene samlingen inneholder. Deretter får vi selve hoveddelen, kartfestingsdelen. Denne følger geodetiske prinsipper, dvs. kartbladinnstillingen til Økonomisk kartverk, men slik at et halvt kartblad med litt overlapp vises på hver høyreside med navnene opplistet på motstående venstreside. Den store fordelingen med en slik løsning er at bokformatet blir hendig, samtidig som det er oppnådd en visuelt sett god framstilling.

Det første vi finner i boka, er et svært nyttig og pent kart over gårdsgrensene og gårdsnummer. De innledende artiklene som så følger, gjør på en populær måte greie for naturforhold, navn som kulturminner og navneteori.

Deretter kommer et forholdsvis fyldig kapittel om skolebarnsinnsamlingen fra 1933; så en avskrift av Fjære-kapitlet fra *Norske Gaardnavne* (gjengivelsen er ikke fullgod; tonem-motsetningene har falt ut, og en åpenbar teknisk forstyrrelse har ført til at flere norrøne ordformer er blitt uleselige), videre en liste med ordforklaringer til 64 utvalgte navn, deretter en om personnavn i tilfanget. Noen grunnordliste er derimot ikke med. Bortsett fra avskriften fra Rygh går ikke boka videre inn på å tolke uklare navn. Et mindre utvalg navn er belyst nærmere i illustrerte småartikler spredt rundt i kartfestingsdelen, blant andre *Teinedybet*, *Cambodia*, *Ryvingen*, *Ruagerkilen* og *Stoa*. De listeførte navnene er ikke forsynt med uttaleopplysninger/lydskrift; heller ikke angivelse av objektstype eller utstrekning. I normeringen er det ikke fritt for inkonsekvenser. Ulempen ved å framstille navnetilfanget på denne «enkle og greie» måten er at de språklige utnytelsesmulighetene blir sterkt reduserte. Uklarhetene blir så mange flere enn de burde være. Dette kan illustreres ved et par konkrete eksempler: 1. Til et navn skrevet «Boråsen» blir det ikke opplyst at første vokal er en kort *å*-lyd. Navnet er dermed gjort ugjennomsiktig. 2. «Aslaksteinen» står som alle andre uten opplysning om objektstype/utstrekning, og navnet er dermed også gjort ugjennomsiktig. Her blir det nemlig umulig å vite om sisteleddet er *stein* m. (som i «Frubersteinen») eller *tein* m. (som i «Langteinen»).

Per Soot er norskfilolog, og hovedoppgaven hans fra 1991 lyder *Namnetap, kontinuitet og nye namn i Fevik skolekrins* (en del av Fjære). Forfatterens interesse for navnetap/kontinuitet preger også innholdet i denne boka, og denne delen er også den faglig sett mest solide. Soot drøfter navnetapet innsiktsfullt og kommer fram til at kanskje så mye som en fjerdedel av stedsnavnene i Fjære har forsvunnet i løpet av 75 år (s. 23). I forhold til Landvik ser navnetapet ut til å ha vært større i Fjære. På gårdene Håbbestad, Lia, Klepp og Moi står det bra til med navnekjennskapen. På Grefstad og Konnestad ser det ut til å stå dårlig til.

Stedsnavn er til for å brukes. Og når Fjære Historielag nå sender ut en slik sterk og klar påminning om navneskatten, bør vi håpe og tro at dette oppmuntrer befolkningen til å holde denne kulturarven i hevd. *Stedsnavn i Fjære* har en tiltalende utforming. Boka er grei å finne fram i. Den er rikt illustrert med fine fargebilder og historiske fotografier. Foruten alle navnene finner vi en rekke interessante småartikler om ulike lokalhistoriske emner. For kulturminneinteresserte som vil lære dette spennende området å kjenne, har denne boka mye å gi.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

NAVNGIVNING AV FINSKE HANDELSFARTØY

Anita Schybergson: *Kognitiva system i namngivningen av finländska handelsfartyg 1838–1938*. (Nordica Helsingiensa 17.) Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet, 2009. 355 sider.

Boka er den publiserte versjonen av Anita Schybergsons avhandling ved Helsingfors universitet i 2009. Dette er også det første større arbeidet om skipsnavn som er gjort i Norden siden 1970. Det er i seg selv interessant med et ikke-etymologisk forskningsbidrag innen navnegransking i Norden, i et fag med overveiende etymologisk tradisjon. Jeg synes også vi kan være spesielt oppmerksomme på skipsnavn som forskningsemne her i Norge. Vi har tross alt alltid vært en stor sjøfartsnasjon, og maritim kultur må vel regnes som vesentlig i norsk kulturhistorie.

Schybergson gir en analyse av det finske forrådet av handelsskipsnavn i en hundreårsperiode, eller som hun selv sier, et helhetsbilde av det finske *nautonomastikonet*. Dette er et begrep som lanseres i boka, analogt med det etablerte begrepet *antroponomastikon*.

Hovedmaterialet som ligger til grunn for avhandlingen er navnene på de finske byenes handelsfartøy i perioden 1838–1938, bestående av 2066 navn. Som sammenligningsmateriale brukes de rurale skjærgårdskommunenes fartøy i perioden 1865–1912, med 2535 navn. Også et mindre tilfang på 482 navn av eldre finske handelsfartøynavn fra 1700-tallet er med som sammenligningsmateriale.

I løpet av den beskrevne hundreårsperioden gjennomgår skipsfarten en omfattende utvikling. Først i perioden har vi seilskutetidens gullalder, som topper seg rundt midten av 1800-tallet. Siden kommer dampens inntog, noe som endrer skipsfarten betydelig. Mot slutten av perioden blir det de store rederienes tid, der navngivningen preges av rederienes navnsettingssystemer, en navngivningskultur som fortsatt må regnes som gjeldende i internasjonal skipsfart.

Det er inndelingen av navnematerialet i kategorier som danner grunnlaget for mesteparten av analysene i dette arbeidet. Hovedkategoriene som anvendes, er *mytologiska namn*, *personnamn*, *ortnamn*, *namn ur lexikonet* og *nybildningar*. Det blir gjort rede for ulike kategorisystemer og bakgrunnen for kategorivalgene, men jeg kunne likevel ønsket meg en litt grundigere drøfting særlig av kategorien *namn ur lexikonet*. Materialet analyseres diakront knyttet til kategoriene, og det blir gjort synkrone analyser for de fem årstallene som er valgt som tverrsnittår: 1838, 1863, 1887, 1912 og 1938. Disse analysene kommer opp med flere interessante resultater.

Jeg hadde forventet at det var avsatt noe mer plass til å sette navnene i det kognitive perspektivet. Et kapittel på 26 sider er hovedomtalen av dette, men tittelen gir forventninger til at det kognitive perspektivet skulle få bre-

dere omtale. Det ville vært spesielt interessant å få en grundigere redegjørelse for hvordan det metodiske og teoretiske grunnlaget for det kognitive perspektivet anrettes onomastisk, særlig når dette arbeidet er erklært ikke-etymologisk.

I det kognitive perspektivet fordeles også navnene på fire semantiske hoveddomener: *snabbhet*, *styrka*, *havet* og *företagsomhet*, hver med flere underdomener. Det blir ikke gjort noen dypere analyse av navnene fordelt på disse domenene. Jeg synes det ville vært interessant med f.eks. diakrone analyser av navnene også etter denne semantiske inndelingen, som jeg oppfatter som like relevant som den mer formelle inndelingen i de først nevnte kategoriene.

Det er likevel besnærende når Schybergson lykkes med å argumentere for at det gjennom semantiske nettverk og kognitive strukturer eksisterer et finsk mentalt *nautonomastikon* som kan være opphavet når nye navn skapes. Et slags forråd av maritime navn eller navnestrukturer som brukes og gjenbrukes til skipsnavn, selv om navnene formelt sett er sekundært dannet av f.eks. personnavn eller stedsnavn.

Jeg tillater meg et lite hjertesukk til slutt. Dette er et viktig og svært interessant arbeid, og skipsnavn er uten tvil for lite utforsket innen navnegranskingen, noe Schybergson med denne boka elegant stadfester. Jeg vet at et stort tilfang av historiske skipsnavn gjemmer seg i biblioteket til Norsk sjøfartsmuseum på Bygdøy. Et like omfattende arbeid over norske skipsnavn ville i høyeste grad vært sjøfartsnasjonen verdig.

Erlend Tidemann

erlend.tidemann@hev.oslo.kommune.no

SPRÅKNORMERING

Språknormering – i tide og utide? Red. av Helge Omdal og Rune Røsstad. Novus forlag, Oslo 2009. 295 sider.

Boka er ei samling artikler med utgangspunkt i innlegg ved språknormeringskonferansen *Behov for eller trang til å normere?* på Universitetet i Agder 1.–3. november 2007. Foruten en innledning ved redaktørene består den av tre inviterte fellesforedrag om språknormering i Tyskland (den omstridte rettskrivningsreforma fra 1998), Sverige og Danmark (generelle oversikter), pluss seksten andre artikler, mest om norske forhold. De fleste er også skrevet på norsk, men også svensk, dansk og engelsk er representert. Også tre av de seksten siste artiklene tar opp normering av andre språk, nemlig islandsk (morfologisk normering), finlandssvensk og flamsk (en

historisk oversikt). Ellers er det artikler om normering «i den postsam-norske æra» generelt og av nynorsk spesielt (den aktuelle situasjonen), holdninger til talemålsnormering, standardspråk, valgfrihet, kommareglene og særskriving av sammensetninger. Forfatterne er stort sett kjente norske og nordiske språkforskere. Tre av artiklene handler om navn, og det faller naturlig å kommentere disse tre mer utførlig, siden de må antas å ha særlig interesse for lesere av dette bladet.

Vidar Haslum jamfører Aasens normering av landsmålet, gjennom grammatikken (1864) og ordboka (1873), med hans normering av personnavn, gjennom *Norsk Navnebog* (1878), og konstaterer at navneboka fikk stort gjennomslag, også i byene, trass i at den aldri fikk noen offisiell status, mens landsmålet hans ikke fikk på langt nær det samme gjennomslaget, trass i offisiell godkjenning i 1885. Haslum vil forklare dette med at Aasens skrivemåte av personnavna «ble opplevd som relativt moderat, enkel og støyfri», mens dette ikke var tilfellet med landsmålet. For min del tror jeg forklaringa snarere er noe Haslum er inne på når han sier at det i borgerlige kretser var blitt populært med norrøne navn fra sagalitteraturen, ofte med tilnærma norrøn ortografi og uttalt bokstavrett, som *Ulf, Alf, Leif, Olaf, Gerd* – som fortsatt er vanlige – fra ca. 1860, altså *før* Aasens navnebok. Her var Aasen med andre ord i pakt med en dominerende nasjonal stemning blant byborgerskapet, og det oppstod ingen by/land-motsetning. Derimot var landsmålet en *konkurrent* til det eksisterende skriftspråket og det dansk-norske rikstalespråket blant byborgerskapet og bygde dessuten ikke på fellesarven norrønt, men på *bygdemåla*, især de vestlandske. At det ikke slo gjennom i byene og på det sentrale Østlandet, er derfor ikke så merkelig. Merkeligere er det at det heller ikke slo gjennom i Nord-Norge, der språkforholdene burde ligge til rette for det.

Svein Lie drøfter skrivemåten av utenlandske navn, særlig stedsnavn, på norsk (og enkelte andre språk). Han slår fast at endonymi – en skrivemåte som følger den utenlandske, f.eks. *Praha* (i motsetning til det eksonymiske *Prag*), er det vanlige, men med en del unntak som Lie gir et oversyn over. Først ser han på språk med det latinske alfabetet, deretter språk med andre skriftsystemer utafør Europa (kinesisk, japansk, arabisk), der en kan velge mellom en norsk skrivemåte eller (vanligere) en internasjonal, enten hevdvunnen (ofte lik den engelske) eller godkjent av det aktuelle landet. Mest skriver han om navn fra språk med det kyrilliske og det greske alfabetet, der han skiller mellom *translitterering* (gjengi *skrivemåten*, bokstav for bokstav) og *transkribering* (gjengi *uttalen*). Norsk *Pusjkin*, engelsk *Pushkin* o.l. er transkribering, mens *Puškin* er translitterering, med en egen bokstav for sje-lyden, som i kyrillisk. Transkripsjon ser ut til å være vanligst. I gresk er det stor forskjell mellom skrivemåte og uttale, så der blir forskjellen mellom de to metodene større. F.eks. er *Krete* en translitterasjon og *Kriti* en transkripsjon av det navnet som på «turistnorsk» skrives *Kreta*. Lie

gir også resultatet av en undersøkelse han har gjort på internettet av skrivemåten av en del kjente russiske og greske steds- og personnavn, der offisiell norsk skrivemåte konkurrerer med andre, særlig den engelske. Især i greske navn dominerer den sistnevnte, f.eks. *Ayia Napa* og *Agios Nikolaos* for offisielt *Ajia Napa* og *Ajos Nikolaos*, begge av adjektivet *ajos*, hunnkjønn *ajia*, 'hellig'.

Inge Særheim skriver om utfordringer i normering av norske stedsnavn. Én utfordring er navn i *dialektform*, f.eks. *Karmøyndå* og *Kvednaberget*. Særheim undersøker skrivemåten av en del slike navn i Stavanger og Sandnes og finner mye «språk og inkonsekvens», men mener likevel at slike former er i samsvar med stedsnavnlovas prinsipp om å ta vare på den lokale uttalen. Den største utfordringa, og den Særheim skriver mest om, er den velkjente striden mellom navnekonsulentene og enkelte gårdeiere eller lokale myndigheter om forholdet mellom *personnavn* (etternavn) og *stedsnavn* (gårdsnavn), der de sistnevnte stundom vil skrive gårdsnavnet som slektsnavnet, ofte etter eldre dansk skriveskikk (som har høy prestisje) og ikke etter den lokale uttalen (som har lav prestisje). Han gir eksempler på at navnelova blir brutt på mange offisielle skilt og kart, f.eks. *Feed* i Sirdal eller *Lohne* i Søgne (sjøl så jeg *Wetterhus* på et skilt i Numedal for noen år sia), og kommer også inn på den siste utviklinga, der familie- og kulturkomiteen i Stortinget foreslår å tillate «videreføring av nedarvet skriveform på gårdsnavn» og i det hele gi grunneieren større innflytelse på skrivemåten av gårdsnavnet. Særheim mener en må bøte på den manglende viljen til å følge navnelova blant lokale myndigheter med informasjon om navnelova, særlig hensikten med den. For min del har jeg større tro på *argumenter*. Det største problemet er neppe manglende kunnskap hos allmennheten, men en reell *uenighet*. Først og fremst bør fagmiljøet argumentere for forskjellen mellom slektsnavn og stedsnavn, og for at de første er private mens de siste er felleseie. Og at det også gjelder navn på gårder som har eksistert i tuse-ner av år med ulike eiere, eller kanskje vi heller skal kalle dem *brukere*.

Eric Papazian
eric.papazian@iln.uio.no

CRITICAL TOPONYMIES

Critical Toponymies. The Contested Politics of Place Naming. Ed. by Lawrence D. Berg & Jani Vuolteenaho. Ashgate. Farnham, England – Burlington, USA 2009. 291 pages.

The main issue of the volume *Critical toponymies* is the investigation of entanglements of place names with power relations and social antagonisms. The volume brings together recent works that conceptualize the hegemonic and contested practices of geographical naming and illuminates the key role of naming in the colonial silencing of indigenous cultures, canonization of nationalistic ideals into nomenclature of cities and topographic maps, as well as the formation of more or less fluid forms of postcolonial and urban identities. The book gives the reader a rough outline of the development of critical toponymic research and illuminates toponymic power strategies and contestations in various national, colonial, postcolonial and urban contexts. The book also sheds light on some of the newest works on the politics of naming places, indicating possible future directions for toponymic research that is sensitive to relations of power.

The book's array of case studies begins with an illustration of toponymic contestations in postcolonial contexts, in which Lawrence Berg and Robin Kearns focus on objections to re-instatement of Maori place names in the Otago/Murihiku region of Aotearoa, New Zealand.

In a paper on critical urban toponymies, Maoz Azaryahu highlights two fundamental, power-embedded and interrelated toponymic functions: orientation and symbolic commemoration. Based on the analysis of commemorative street names located mainly in European metropolises, he argues that street nomenclature assists people to orient themselves across the urban system, and works powerfully to render natural specific historical narratives that ultimately serve the goals of the ruling socio-political order.

Brenda Yeoh continues the book's analyses of street names by exploring nationalist landscape inscriptions in post-independence Singapore. In his chapter for more research on «the diversity of place names utilized for different purposes by various players» Garth Myers advocates engaging fieldwork methods. By way of a case study, Myers excavates spatial nicknames and associated delineations of socio-spatial otherness by hegemonic and marginal actors in the impoverished Ng'ambo area of Zanzibar City.

In a chapter informed by postcolonial and psychoanalytical theories, Doug Herman emphasizes the ways the Western colonization of Hawai'i was underpinned by the imposition of masculine logos onto the indigenous landscape. In her contribution on the anglicization of the toponymy of Ireland by British Ordnance Survey officers in the nineteenth century, and a more recent campaign against the obliteration of traditional «townland»

names in Northern Ireland, Catherine Nash tackles complexities surrounding re-naming projects in postcolonial settings.

Robin Kearns and Lawrence Berg analyses the sympathetic pronunciations of Maori place names in media, and often hostile reactions towards these by conservative representatives of the *Pakeha* (non-Maori) population in contemporary Aotearoa/New Zealand. Derek Alderman elucidates how commemorative street naming becomes frequently embroiled in disputes over what is historically significant and worthy of public recognition.

In an article dealing with the adoption of house (and street) numbering systems in the United States, Reuben Rose-Redwood provides a persuasive example of the importance of the technocratic objective of «spatial legibility» for toponymic modernization.

Kaisa Rautio Helander's chapter focuses on the contestation between Norwegian nation-building and indigenous Sami people's attempts to gain recognition for their local naming practices in Norway. Rautio Helander draws on linguistic traditions, yet her work illustrates that such approaches might be sensitive to power relations embedded in linguistic changes in the landscape.

Jani Vuolteenaho and Terhi Ainiala illuminate the legacy of authority-led name planning in European cities, as well as ideological challenges that the present-day neo-liberalization of urban policies have been posing to them. In the final chapter of the book, Derek Alderman opens new directions to critical name research in the light of naming practices in cyberspace.

The volume provides the reader with an introduction to a wide variety of theoretical and methodological approaches to understanding the contested character of naming places. The book will be of interest to a wide international audience, especially to readers in regions where even more intensive political and economical pressure on names have taken place in the course of time. Critical analysis of the political implications of the naming of places is an important agenda item in the discourse of society building.

Zane Cekula, Riga
zane.cekula@lgia.gov.lv

NORSK NAMNEBIBLIOGRAFI

NORSK NAMNEBIBLIOGRAFI 2008

Norsk namnebibliografi femner um namnefaglege arbeid av norske granskarar og arbeid av utlendske granskarar når dei tek upp norske namn eller melder norske publikasjonar. Bibliografien byggjer på litteraturupplysningar som redaksjonen sit inne med, og gjer ikkje krav på å vera fullstendig. Titlar som ikkje er komne med, kann takast med i bibliografien til neste år.

Klaus Johan Myrvoll
k.j.myrvoll@iln.uio.no

Akselberg, Gunnstein. [Melding av] Botolv Helleland (red.): *Stedsnavn i Kjøse*. Oslo 2008. *Namn og Nemne* 25, s. 123–124.

Alhaug, Gulbrand. Namnemotar i Noreg frå 1700-talet til i dag. *Språknytt* 2/2008, s. 10–13.

———. *Schmidt, Smith, Smidt, Smit, Smitt* – og annan ortografisk variasjon i personnamn. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 93–102.

———. Personnamn i eit språkkontaktområde. [Omtale av] Torill Letto: *Navneskikker i Lyngen på 1800-tallet – en undersøkelse av navngiving i et språkkontaktområde i et etnisk og religiøst perspektiv*. Masteroppgåve i nordisk, Universitetet i Tromsø, hausten 2007. *Nytt om namn* 47, s. 58–60.

———. Skilnad i namnemønsteret i to nordnorske område. [Omtale av] Dag Rørbakk: *Ei samanlikning av kvinnenamn i Lofoten (Buksnes) med Indre Troms (Målselv og Bardu) på 1800-talet*. Hovudoppgåve i nordisk, Universitetet i Tromsø, hausten 2005. *Nytt om namn* 47, s. 51–52.

Alhaug, Gulbrand og Minna Saarelma. *Eeva Törmänen* eller *Eva Dørmænen?* Møte mellom finsk og norsk namnesystem i Noreg. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 21–37.

Andreassen, Irene. Kvenske stedsnavn i Nord-Norge. I: *Språk i Norden 2008. Namn*. [Oslo], s. 189–203.

Bjorvand, Harald. Oslo. *Namn och bygd* 96, s. 25–34.

———. Mjær. *Namn och bygd* 96, s. 61–65.

- Bondevik, Jarle og Ole-Jørgen Johannessen (red.). *Nes om namn. Heidersskrift til Oddvar Nes på 70-årsdagen 27. desember 2008*. Bergen: Norsk Bokreidingslag. 222 s. [Ti tidlegare publiserte artiklar av Oddvar Nes attåt ein bibliografi.]
- . Bibliografi over dei prenta arbeida åt Oddvar Nes. I: *Nes om namn. Heidersskrift til Oddvar Nes på 70-årsdagen 27. desember 2008*. Red. Jarle Bondevik og Ole-Jørgen Johannessen. Bergen, s. 207–222.
- Dybdahl, Audun. Navneskikken i Trøndelagsregionen i senmiddelalderen. Personnavnforrådet i lys av helgenkulten. *Maal og Minne* nr. 2/2008, s. 111–141.
- Eithun, Bjørn. Ny utgave av bok om navn i Oslofjorden. [Melding av] Tore Ness: *Navn i fjorden*. 2. utg. Oslo 2008. *Nytt om namn* 48, s. 63–65.
- Ellingsve, Eli Johanne. Tradisjonsrike navn – ny formidling. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 141–147.
- Erfjord, Anne-Berit. Stadnamn frå Kvinesdal. Røynsler frå eit prosjekt. *Nytt om namn* 48, s. 54–57.
- Evensen, Astrid Sann. Place names and identity in Tor Jonsson's poetry. [Føredrag på konferansen «Names and Identities II».] *Nytt om namn* 48, s. 23–25.
- Hallaråker, Peter. Frå *Kårstadvegen* til *Linavegen*. Personnamn i veg- og gatenamn frå Møre og Romsdal. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 31–40.
- Hallberg, Göran. [Melding av] Kåre Hoel: *Bustadnavn i Østfold 7. Tune*. Utg. Tom Schmidt. Oslo 2007. *Namn och bygd* 96, s. 146–147.
- Harsson, Margit. Frå *Oddsruð* til *Auserød* – om lydlege endringar i gamle *rud*-namn. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 41–55.
- Harsson, Margit og Terje Larsen (red.). *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo. 168 s.
- Haslum, Vidar. Stedsnavn og slektsnavn er to forskjellige ting! *Nytt om namn* 48, s. 40–42.
- . Bok om stedsnavnene i Kjøse. [Melding av] *Stedsnavn i Kjøse*. Red. Botolv Helleland. Oslo 2008. *Nytt om namn* 47, s. 37–40.
- . Fjellnavn på Sunnmøre. [Omtale av] Stig Jarle Helset: *Fjellnamn på Sunnmøre. Tolking og komparasjon*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Oslo, høsten 2005. *Nytt om namn* 47, s. 49–51.

- . Hovedoppgave om sakrale stedsnavn. [Omtale av] Kristin Sundve Sannan: *Sakrale stedsnavn i Østfold i forskningshistorisk lys*. Hovedoppgave i nordisk, Universitetet i Oslo, våren 2007. *Nytt om namn* 48, s. 70–71.
- . Praksis i normeringen av gardsnavn. [Omtale av] Siv Sørås Valand: *Normering av stedsnavn. En undersøkelse av normeringspraksis med utgangspunkt i et navnemateriale fra Stokke, Vestfold*. Masteroppgave i nordisk, Universitetet i Oslo, våren 2005. *Nytt om namn* 47, s. 47–49.
- Helander, Kaisa Rautio. Sámi settlement names in oral tradition and in official use. I: *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*. Bd. 4. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Dieter Kremer og Botolv Helleland. Uppsala 2008, s. 315–325.
- Helleland, Botolv (red.). *Stedsnavn i Kjose*. Oslo: Novus forlag. 309 s. + 15 kart.
- . Arbeidsmann og kollega – ein undervegsrapport. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 8–14.
- . Genus som formell og semantisk kategori i usamansette vassførenamn. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 217–234.
- . [Section 5. Name treatment and name planning.] Introduction. I: *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002*. Bd. 4. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Dieter Kremer og Botolv Helleland. Uppsala 2008, s. 253–255.
- . Kan kven som helst gje namnlause fjelltoppar namn? *Nytt om namn* 47, s. 17–19.
- . Namenkonflikte in Norwegen. I: *Namen und ihr Konfliktpotential im europäischen Kontext. Regensburger Symposium 11. bis 13. April 2007*. Red. Nicole Eller, Stefan Hackl og Marek L'upták. (Regensburger Studien zur Namenforschung 4.) Regensburg, s. 281–291.
- . Striden om gardsnamna. [Kronikk i] *Aftenposten* 8. juni 2008. Trykt opp att i *Nytt om namn* 47, s. 12–15.
- . [Melding av] Leif Gjerland: *Navn i Oslo. Hvorfor heter det det det heter?* Oslo 2008. *Nytt om namn* 48, s. 61–63.
- . [Melding av] *Namn från land och stad. Hyllningskrift till Mats Wahlberg 25 maj 2008*. Red. Eva Brylla og Svante Strandberg. Uppsala 2008. *Namn och bygd* 96, s. 171–173.

- . [Melding av] *Věnováno k sedmdesátým narozeninám PhDr. Milošlavy Knappové, CSc.* Red. Milan Harvalík og Pavel Štěpán. Praha 2006. *Namn och bygd* 96, s. 211–213.
- . Jamføring av stadnamn i Fjaler og på Færøyane. [Omtale av] Line Lysaker Heinesen: *Stedsnavn i Fjaler og Leirvik. En beskrivelse og sammenlikning av to stedsnavnmaterialeer fra Fjaler i Norge og Leirvik på Færøyene*. Masteroppgåve i nordisk, Universitetet i Oslo, våren 2008. *Nytt om namn* 47, s. 64–65.
- Hoel, Kåre. *Bustadnavn i Østfold* 8. Idd. Utg. av Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo, ved Margit Harsson. Oslo: Novus forlag. 364 s.
- Hovdenak, Marit. Geologiske namn i nasjonal database. *Nytt om namn* 48, s. 46–48.
- Isaksen, Finn E. Hvordan bør et historielag ta vare på stedsnavn? En kort kommentar [til Vidar Haslum i *Nytt om namn* 46]. *Nytt om namn* 47, s. 33–34.
- Johannessen, Ole-Jørgen. Fra Nordahl Griegs vei til Willy Valentinsens vei. Krigshelter og motstandsmenn som navnemotivasjon for norske vei- og gatenavn. *Namn og Nemne* 25, s. 69–92.
- . Litt om Tom og enda mindre om T(h)omas og Tommy. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 111–121.
- . Skipsnavn i oljevirkosomheten. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 249–260.
- . Personnavnskikk i Kristiansand og på Hamar. [Omtale av] Stine Aalbæk Christensen: *Aanen og Annar – en komparativ undersøkelse av personnavnskikken i kystbyen Kristiansand og innlandsbyen Hamar 1850–1900*. Masteroppgave i nordisk, Universitetet i Oslo, våren 2008. *Nytt om namn* 48, s. 73–75.
- Kruken, Kristoffer. Endringstakt i norske manns- og kvinnenamn på 2000-talet. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 123–134.
- Larsen, Terje. Bibliografi over Tom Schmidts vitskaplege arbeid. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 159–168.
- . Stadnamnnormering i Noreg. I: *Språk i Norden 2008. Namn*. [Oslo], s. 125–134.
- . Reaktionen auf die Namenstandardisierung nach dem norwegischen Ortsnamengesetz. I: *Proceedings of the 21st International Con-*

- gress of Onomastic Sciences. Uppsala 19–24 August 2002. Bd. 4. Red. Eva Brylla og Mats Wahlberg i samarbeid med Dieter Kremer og Botolv Helleland. Uppsala 2008, s. 355–360.*
- Meldgaard, Eva Villarsen. [Melding av] Jørgen Ouren: *Den store norske navneboka*. Skrevet i samarbeid med Geir Tunby. Oslo 2007. *Studia anthroponymica Scandinavica* 26, s. 140–141.
- Myrvang, Finn. Juvelen blant fiskeplassar. *Bøfjerding* 2008, s. 114–125. [Umarbeidd utgåva av artikkel i *Hålføygminne* nr. 4/1968, s. 368–377.]
- Nedreliid, Gudlaug. Stanley Kvinlaug og Gladys Hoveland. Amerikanske førenamn og rotnorske etternamn i vestre Vest-Agder. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 135–147.
- Nes, Oddvar. Jørn Sandnes 1926–2007. *Namn og Nemne* 25, s. 7–9.
- Nyman, Eva. [Melding av] *Altnordische Philologie. Norwegen und Island*. Red. Odd Einar Haugen. Berlin – New York 2007. *Namn och bygd* 96, s. 140–143. [Eige kapittel um person- og stadnamn i boki, skrive av Inge Særheim.]
- . [Melding av] Tom Schmidt: *Nøvn austa åsen. Bustadnamn i Øystre Slidre*. Oslo 2005. *Namn och bygd* 96, s. 190–191.
- Nyström, Staffan. [Melding av] Roger Lockertsen: *Namnet på byen Trondheim. Ein språkhistorisk og faghistorisk analyse*. Oslo 2007. *Namn och bygd* 96, s. 159–161.
- Pedersen, Aud-Kirsti. Skrivemåten av gardsnamna våre – kven skal bestemme? *Nytt om namn* 48, s. 39–40.
- . To hovudoppgåver om stadnamn frå Vestvågøya i Lofoten. [Omtale av] Karl Johan Solheim: *Navnestudier frå Buksnesfjord- og Nappstraumområdet i Vestvågøy kommune*. Hovudoppgåve i nordisk, Universitetet i Tromsø, våren 2005; André O. Johansen: *Stedsnavn rundt Have-ren – med vekt på kulturhistoriske forhold*. Hovudoppgåve i nordisk, Universitetet i Tromsø, våren 2007. *Nytt om namn* 47, s. 53–56.
- . Hovudoppgåve innafor feltet litterær onomastikk. [Omtale av] Astrid Sann Evensen: *Mellom Blåbjøllbakken og Pompeij. Stadnamn, minne og identitet i Tor Jonssons poesi*. Hovudoppgåve i nordisk, Universitetet i Tromsø, våren 2007. *Nytt om namn* 47, s. 56–58.
- Reisæter, Guro. Appreciated at home, but awkward abroad. Personal names of university exchange students. I: *Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche. Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005*. Bd. 2. Red. Maria Giovanna Arcamone, Donatella Bremer, Davide De Camilli og Bruno Porcelli. (Nominatio. Collana di Studi Onomastici. Serie Miscellanea.) Pisa, s. 499–509.
- . Islendingar fer austover. Kva heiter barna som blir fødde i Noreg? I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar*

- från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 359–366.
- Schmidt, Tom. Navneleddet *holt* i Norge. Forledd og utbredelse med hovedvekt på Østlandet. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 391–417.
- . Jentenavn i Moss og Løten. [Omtale av] Jana L. Vollestad: *Personnavnstudier fra 1750 til 1929. Komparativ studie i navngivningsmønster hos jentebarn i Moss og Løten*. Masteroppgave i nordisk, Universitetet i Oslo, våren 2008. *Nytt om namn* 47, s. 62–63.
- . Navn på fjordhingster. [Omtale av] Steinar Furnes: *Frå Kong Sverre til Prins Sleipner. Offisiell namngjeving av norske fjordhingstar fødte i tidsrommet 1875–1974. Namneval eller namnedanning?* Masteroppgave i nordisk, Universitetet i Bergen, våren 2008. *Nytt om namn* 47, s. 60–61.
- Stangnes, Helge. Sebuska er død. [Om kvinnenamnet *Sebuska*.] *Nytt om namn* 48, s. 57–58.
- Stemshaug, Ola. Bilnamn nordafjells. *Namn og Nemne* 25, s. 93–117.
- . Inndeling av det norske namneforrådet. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 425–432.
- . [Melding av] *Namn och mångkultur – flerspråkiga miljöer och kulturella influenser. Föredrag vid Ortnamnssällskapet i Uppsala 70-årsymposium 21–22 oktober 2006*. Red. Katharina Leibring, Staffan Nyström og Mats Wahlberg. Uppsala 2007. *Studia anthroponymica Scandinavica* 26, s. 136–137.
- Svanevik, Anne. Er Kartverket på vidåtta? I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 57–63.
- Særheim, Inge. Road names and identity. Official naming in Hå, Klepp and Time. [Føredrag på konferansen «Names and Identities II».] *Nytt om namn* 48, s. 16–18.
- . Sørvestnorske *Bø-* og *bø-*namn. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 65–74.

- Utne, Ivar. Afrikanske, asiatiske og aust-europeiske namneskikkar i det norske folkeregisteret. I: *Språk i Norden 2008. Namn*. [Oslo], s. 87–100.
- . *Barack Hussein Obama* – namn frå fleire kulturar. *Nytt om namn* 48, s. 51–53.
- . Gamle språkformer i etternavn med opphav i norske gårdsnavn. *Genealogen* nr. 2/2008, s. 26–37.
- . [Melding av] *Europäische Personennamensysteme. Ein Handbuch von Abasisch bis Zentralladinisch*. Red. Andrea og Silvio Brendler. Hamburg 2007. *Namn og Nemne* 25, s. 119–123.
- Veka, Olav. Namn og næring. Stadnamn i nedre Lågen II. *Gamalt frå Suldal. Årsskrift for Suldal Sogelag* 10, s. 22–27.
- . Ny utgåve av *Norrøn ordbok*. [Melding av] Leiv Heggstad, Finn Hødnebo og Erik Simensen: *Norrøn ordbok*. 5. utg. Oslo 2008. *Nytt om namn* 48, s. 65–66.
- . Rapport frå stadnamnprosjektet i Sogn og Fjordane. [Melding av] Per Arvid Ølmheim: *Frå Gygrekjeften til Gygrarøvi. Ei nettreise i natur og kultur*. Leikanger 2008. *Nytt om namn* 47, s. 43–44.
- . Hovudoppgåve basert på nyinnsamla stadnamnmateriale. [Omtale av] Leif André Løkke: *Stedsnavn fra Rønneldfjeringen i Skjeberg*. Hovudoppgåve i nordisk, Universitetet i Oslo, våren 2007. *Nytt om namn* 48, s. 72–73.
- Vikør, Lars S. Veneskrift til Tom Schmidt. [Melding av] *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo 2008. *Nytt om namn* 47, s. 40–43.
- Wangensteen, Boye. Litt om postadresser og lokal navnebruk i øvre Valdres. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 75–81.
- Wetås, Åse. *Kasusbortfallet i mellomnorsk. Ein komparativ studie av proprialt og appellativisk materiale*. Avhandling for graden *doctor artium*. Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Det humanistiske fakultetet, Universitetet i Oslo. 410 s.
- . Namnelaging og namneval – ei problematisering av namngjeving illustrert ved nokre øynamn frå kommunane Finnøy og Bokn i Rogaland. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 83–91.
- Wiggen, Geirr. Zoologisk nomenklatur og folketradisjonelle dyrenemningar. Ei påminning om etnozoologi som møtepunkt for natur- og kulturdanning med døme frå limnofaunaen og andre virvellause dyr. *Namn og Nemne* 25, s. 11–47.
- Wikstrøm, Solveig. Investigating the relationship between names and identities by use of questionnaire: some methodological considerations. [Føredrag på konferansen «Names and Identities II».] *Nytt om namn* 48, s. 19–21.

- Windt, Benedicta. Islandske navn i Sigrid Undsets verk. Fortællingen om Viga-Ljot og Vigdis. I: *Norræn nöfn – Nöfn á Norðurlöndum. Hefðir og endurnýjun / Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. Handlingar från Den fjortonde nordiska namnforskarkongressen i Borgarnes 11–14 augusti 2007*. Red. Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason, Jónína Hafsteinsdóttir og Svavar Sigmundsson. (NORNA-rapporter 84.) Reykjavík, s. 495–506.
- . Tom Tangloppe og andre litterære navnebrødre. I: *Namn frå by og bø. Veneskrift til Tom Schmidt på 60-årsdagen 26. juni 2008*. Red. Margit Harsson og Terje Larsen. Oslo, s. 149–157.
- Åsgård, Ole Kristian. Gatenavnprosjekt i Oslo. Kommunen ønsker å få slutt på skiltslurv. *Nytt om namn* 47, s. 15–17.

2007 – tillegg

- Helleland, Botolv. Les catégories sémantiques des noms de rivières dans la Norvège de l'Ouest. I: *Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche. Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005*. Bd. 1. Red. Maria Giovanna Arcamone, Donatella Bremer, Davide De Camilli og Bruno Porcelli. (Nominatio. Collana di Studi Onomastici. Serie Miscellanea.) Pisa, s. 579–592.

NASJONALE KONFERANSAR I NAMNEGRANSKING KONFERANSERAPPORTAR

1. Nasjonal konferanse i namnegransking. Foredrag og diskusjon frå ein konferanse på Blindern 23. oktober 1981. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1982. (Hovudemne: Samiske namnearkiv og utgjeving av bustadnamn.) 68 sider.
2. Den 2. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 19. november 1982. Foredrag og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1983. (Hovudemne: Databehandling av stadnamn og personnamn.) 93 sider.
3. Den 3. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1983. Innleiingar og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1984. (Hovudemne: Etterreformatoriske kjelder i namnegransking.) 120 sider.
4. Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1987. (Hovudemne: Lydskrift, særleg ved stadnamnregistrering.) 194 sider.
5. Den 5. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1988. Innleiingar og diskusjon. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1991. (Hovudemne: Skriftleg og munnleg normering av stadnamn.) 149 sider.
6. Den 6. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 23. november 1990. Innleiingar og diskusjon. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1991. (Hovudemne: Vitskaplege prosjekt i namnegransking.) 146 sider.
7. Den 7. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 19. november 1993. Stadnamn og kulturlandskapet. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1995.
8. Den 8. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1996. Namnegransking som studie- og undervisningsfag. Seksjon for namnegransking. Institutt for nordstikk og litteraturvitskap. Universitetet i Oslo 1997. 169 sider.
9. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11. – 12. mai 2000. Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000. Seksjon for namnegransking, Institutt for nordstikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo 2000. 226 sider.
10. Den 10. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 9. mai 2003. Gustav Indrebø og norsk namnegransking. Seksjon for namnegransking, Institutt for nordstikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo. 130 sider.
11. Den 11. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 10. november 2006. Personnamn og personnamnbruk i kronologisk, geografisk og sosialt perspektiv. Føredraga trykte i *Nytt om namn* nr. 44, s. 8–51, og nr. 45, s. 51–53.

Rapportane frå dei åtte fyrste konferansane kostar kr 60,-, rapporten frå den niande kostar kr 100,- og rapporten frå den tiande kostar kr 70,-. Kan tingast frå Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Postboks 1102 Blindern, 0315 Oslo. Tlf. 22 85 43 75, faks 22 85 43 81, e-post: kristoffer.kruken@iln.uio.no.

NYTTIGE E-POSTADRESSER OG VEV-SIDER

Norsk namnelag har denne heimesida:

www.norsknarnnelag.no

Vil du ha e-post-kontakt med redaksjonen av *Namn og Nemne*, så er adressa denne: **gunnstein.akselberg@lle.uib.no**

Vil du tinga bøker og skrifter frå Seksjon for namnegransking, kan du skriva, ringja, faksa eller senda e-brev til:

Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Boks 1102 Blindern, 0315 Oslo
Tlf. 22 85 43 75, faks 22 85 43 81, e-post: **kristoffer.kruken@iln.uio.no**

Seksjonen har denne heimesida:

www.hf.uio.no/iln/forskning/forskergrupper/namn/

Dokumentasjonsprosjektet har denne heimesida:

www.dokpro.uio.no

Statens kartverk, Hønefoss, har denne heimesida:

www.statkart.no

Sentralt stadnamnregister:

ngis2.statkart.no/norgesglasset/default.html

Internettadresse for dei viktigaste nordiske namneinstitutta og kartverka:

Danmark: **navneforskning.ku.dk**, **www.kms.dk**

Færøyane: **www.setur.fo/00474**, **www.matrikul.fo**

Finland: **www.kotus.fi/svenska**, **www.nls.fi**

Island: **nefnir.is**, **www.lmi.is**

Sverige: **www.sofi.se**, **www.lantmateriet.se**

Heimesida åt NORNA (Nordisk samarbeidskomité for namnegransking):

www.norna.org

Heimesida åt ICOS (International Centre of Onomastics):

fuzzy.arts.kuleuven.ac.be/icosweb/

Heimesida åt UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names):

unstats.un.org/unsd/geoinfo/